

ΕΚΔΟΣΙΣ: ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΒΡΑΒΕΥΘΕΝΤΟΣ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1901
ΓΡΑΦΕΙΑ: ΟΔΟΣ ΝΙΚΗΣ 12, ΑΘΗΝΑΙ

ΔΗΜ. Ν. ΖΑΓΑΝΙΑΡΗ
ΔΡΟΣ ΦΥΣΙΚΩΝ

ΤΑ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΦΥΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ, ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΙ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ,
ΠΩΣ ΣΥΛΛΕΓΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΝΤΑΙ, ΠΩΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ-
ΖΟΝΤΑΙ, ΠΩΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ Κ. Τ. Λ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ "ΓΕΩΡΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ", ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1935

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡΑΧ. 8

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΓΕΩΡΓΟΥ

ΑΡΙΘ. 150
1935 1/8

ΑΘΗΝΑΙ
ΤΥΠΟΙΣ: Ν. ΑΠΑΤΣΙΔΗ—ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ 4
1935

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΒΡΑΒΕΥΘΕΝΤΟΣ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1901
ΓΡΑΦΕΙΑ: ΟΔΟΣ ΝΙΚΗΣ 12 — ΑΘΗΝΑΙ

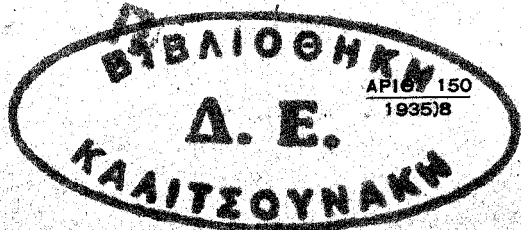
ΔΗΜ. Ν. ΖΑΓΑΝΙΑΡΗ
ΔΡΟΣ ΦΥΣΙΚΩΝ

ΤΑ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΦΥΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ, ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΙ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ,
ΠΩΣ ΣΥΛΛΕΓΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΚΑΛΙΕΡΓΟΥΝΤΑΙ, ΠΩΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΖΟΝΤΑΙ,
ΠΩΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ Κ. Τ. Λ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ "ΓΕΩΡΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ", ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1935

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΓΕΩΡΓΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ

ΤΥΠΟΙΣ: Ν. ΑΓΓΑΣΙΔΗ. ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ 4

1935

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μία από τὰς πρώτας κατακτήσεις τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας εἶναι ἀσφαλῶς ἡ χρησιμοποίησις φυτῶν διὰ τὴν θεραπείαν διαφόρων ἀσθενειῶν. Ἡ χρησιμοποίησις αὐτῆ, γενομένη κατ' ἀρχὰς ἐκ τύχης πιθανῶς, ὡς ἐκ τῆς παρατηρήσεως τυχαίου τινὸς συμβάντος, ἦτο εὐρυτάτη καὶ εἶναι ἀκόμη εἰς τοὺς πρωτογόνους λαούς.

Ἐννοεῖται ὅτι μὲ τὰ ὀλίγα φυτὰ τῶν ὁποίων αἱ θεραπευτικαὶ ιδιότητες εἶχον πράγματι διαπιστωθῆ, συνεδέοντο πολλὰ ἄλλα θεωρούμενα ἀπλῶς ὡς ἔχοντα θεραπευτικὰς ιδιότητας λόγῳ τῶν προλήψεων, θρύλλων, δεισιδαιμονιῶν μὲ τὰς ὁποίας τὰ συνέδεσε ὁ λαός. Ὅπως δὲποτε συνεπείρ τῆς διαρκῶς ἀύξανομένης χρήσεως τῶν φυτῶν ὡς φαρμάκων καὶ τῆς γνώσεως αὐτῶν ἀπὸ ὠρισμένους ἀνθρώπους ἐμορφώθη βαθμηδὸν μία τάξις πρακτικῶν ἰατρῶν, ριζοτόμων, γοήτων, οἱ ὁποῖοι ἐθεράπευον, ἢ διετείνοντο ὅτι ἐθεράπευον, ὅλας τὰς νόσους βασίζομενοι εἰς ζωϊκὰ ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς φυτικὰ φάρμακα.

Ἀπὸ τοὺς προδρομοὺς αὐτοὺς τῆς σημερινῆς Βοτανικῆς καὶ Φαρμακογνωσίας ἠμποροῦμεν νὰ ἀναφέρωμεν τὸν Ταραντῖνον Ἡρακλείδην, τὸν ριζοτόμον Κρατεῦαν, πρὸ πάντων ὅμως τὸν θεμελιωτὴν τῆς Βοτανικῆς Θεόφραστον καὶ τὸν πατέρα τῆς Φαρμακογνωσίας Διοσκορίδην. Τοῦ τελευταίου τούτου τὸ ἔργον «Περὶ ἰατρικῆς ὕλης» (De Materia medica) γραφέν πιθανώτατα τὸ 77—78 μ. Χ. καὶ περιέχον ἰκανὸν ἀριθμὸν φαρμακευτικῶν φυτῶν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ὑπῆρξεν ἡ βάσις τῶν φαρμακευτικῶν γνώσεων.

Καὶ διὰ νὰ ἀφίσωμεν τὴν μεμακροσμένην αὐτὴν ἐποχὴν καὶ νὰ ἔλθωμεν εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ἅς ἐνθυμηθῶμεν τοὺς πρακτικοὺς γιατροὺς καὶ τῆς γιάτρισσας τῆς χώρας μας μὲ τὰ ποικιλώνυμα γιατροσόφια τῶν, οἱ ὁποῖοι, μολονότι ὑπεχώ-

ρησαν πρὸ τῆς ἐπισήμου ἰατρικῆς, κάθε ἄλλο παρὰ ἐξέλιπαν ἀπὸ τὸν τόπον μας. Σχεδὸν κάθε μεγάλο χωριὸ τῆς Ἑλλάδος ὑπερηφανεύεται ἀκόμη γιὰ τὸν πρακτικὸν γιατρό του ἢ γιάτρισσα διὰ τὸν ὁποῖον καμμία ἀσθένεια ἀνίατος δὲν ὑπάρχει καὶ ὁ ὁποῖος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν δύναμίν του βασίζει εἰς τὴν γνῶσιν τῶν θεραπευτικῶν βοτάνων.

Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην ὅμως δὲν πρόκειται νὰ ἐξετάσωμεν τὴν λαϊκὴν βοτανοθεραπευτικὴν ἰατρικὴν μὲ τὰ πολυάριθμα, ἀμφιβόλου ἀποτελεσματικότητος, θεραπευτικὰ βότανά της, θὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς ὅσα φαρμακευτικὰ φυτὰ ἀναγνωρίζει ὡς τοιαῦτα ἢ ἐπίσημος φαρμακοποιῖα, ἐκ τῶν λαϊκῶν δὲ τοιούτων θὰ ἀναφέρωμεν τινὰ μόνον ἀποδεδειγμένης σκοπιμότητος.

Ἡ φαρμακευτικὴ βιομηχανία πράγματι, ἢ ὁποῖα τόσον σημαντικῶς ἀνεπτύχθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, πλὴν τῶν ποικίλων παραγῶγων τῆς Βιομηχανικῆς Χημείας, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ ὡς πρώτας ὕλας, μεταχειρίζεται ἀκόμη εἰς εὐρυτάτην κλίμακα αὐτοφυῆ ἢ καλλιεργούμενα φυτὰ μὲ ἀποδεδειγμένας θεραπευτικὰς ιδιότητας (τὰ παρ' ἡμῖν κοινῶς βοτάνια καλούμενα) διὰ νὰ παρασκευάσῃ τὰς διαφόρους βαφάς, κόνεις, σιρόπια, ἔλαια, ἐκχυλίσματα ὡς καὶ τὰ διάφορα σπασιαλιτὲ τῶν ὁποίων ἢ κατανάλωσις βαίνει διαρκῶς αὐξουσα.

Αυστηρῶς παρ' ἡμῖν οὐδεμία μέχρι τοῦδε ἐξεδηλώθη μέριμνα τοῦ κράτους διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς συλλογῆς καὶ καλλιεργείας φαρμακευτικῶν φυτῶν, ἥτις ὑπὸ τὸ ἑλληνικὸν κλίμα καὶ μὲ τὸν πλοῦτον τῆς χλωρίδος μας εἰς φαρμακευτικὰ φυτὰ, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποβῆ μία σημαντικὴ πηγὴ πλούτου διὰ τὴν Ἑλλάδα, συγχρόνως ὅμως θὰ ἐδημιούργει βαθμηδὸν καὶ τὰς σχετικὰς φαρμακευτικὰς βιομηχανίας. Θὰ ἐδίδετο οὕτω ἐργασία εἰς ἱκανὰς ἐργατικὰς χεῖρας καὶ μάλιστα εἰς ἐκείνους οἵτινες δυνατάτερον εὐρίσκουσι τοιαύτην (γυναῖκα, παιδιά, γέροντας, ἀπαλήρους, φιλασθένους). Αὐτὰ χωρὶς νὰ ἀναφέρωμεν τὰ παρὰ

γοντα αἰθέρια ἔλαια φυτὰ τοῦ τόπου μας καὶ τῶν ὁποίων ἢ συμβολὴ εἰς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν μας δύναται νὰ ἀποβῆ μεγίστη.

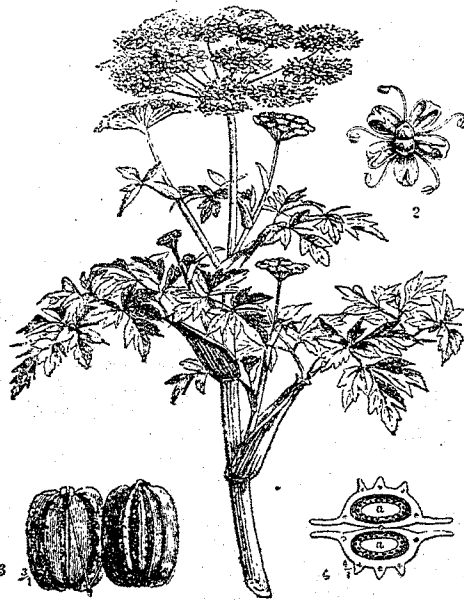
Ἄν ὅμως ἀφίσωμεν τὸ τι θὰ ἐγίνετο καὶ περιορισθῶμεν εἰς ὅτι γίνεται, βλέπομεν ὅτι ἢ χώρα μας εἶναι σήμερον φόρον ὑποτελῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ διὰ τὰ κοινότερα καὶ τὰ μᾶλλον χρησιμοποιούμενα ἀκόμη φαρμακευτικὰ φυτὰ, τὰ ὁποῖα ἐν τούτοις ὁ τόπος μας παράγει ἐν ἀφθονίᾳ. Μολονότι ἀκριβεῖς στατιστικαὶ δὲν ὑπάρχουν δύναται τις κατὰ χονδροειδῆ προσέγγισιν νὰ ὑπολογίσῃ εἰς πλεόν τῶν 20 ἑκατομμυρίων ἐτησίως τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν κατ' ἔτος διὰ τὴν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ προμήθειαν φαρμακευτικῶν φυτῶν καὶ προϊόντων ἐχόντων ὡς βάσιν τὰ φαρμακευτικὰ φυτὰ, τὰ ὁποῖα φύονται ἢ δύνανται νὰ καλλιεργηθοῦν ἐν Ἑλλάδι.

Διὰ νὰ δυνηθῆ ὅμως ἢ Ἑλλάς νὰ καταστῆ αὐτάρκης εἰς φαρμακευτικὰ φυτὰ καὶ ἔτι πλεόν χώρα ἐξαγωγῆς τοιούτων εἰς ὑπολογίσιμα ποσὰ παρίσταται ἀνάγκη νὰ διαδοθοῦν μεταξὺ τῶν ἀγροτῶν γνώσεις τινὲς βοτανικαὶ περὶ τῶν σημαντικωτέρων φαρμακευτικῶν φυτῶν καὶ τοῦ τρόπου τῆς καλλιεργείας συλλογῆς καὶ ξηράνσεως αὐτῶν.

Ἀκριβῶς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐπιδιώκει ἢ παροῦσα μελέτη ὁ δὲ συγγραφεὺς αὐτῆς τίθεται εἰς τὴν διάθεσιν οἰουδήποτε θέλοντος περισσοτέρας πληροφορίας ἢ διασαφήσεις σχετικὰς. Εἰς τὸ σημαντικὸν δὲ αὐτὸ ἔργον πρὸς προαγωγὴν τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας οἱ κατὰ τόπους διδάσκαλοι μὲ τοὺς σχολικοὺς των κτήπου δύνανται νὰ βοηθήσουν σημαντικῶς.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΩΝ ΦΥΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (*)

Ἄγγελικη.—Bot. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων. Παρ' ἡμῖν δύο εἶδη φέρονται ἕξ ὧν τὸ κοινότερον Ἄγγελικη ἢ ἄγγια (*Angelica silvestris* L.) κοινῶς νεροκάλαμο καλούμενον

(Εἰκ. 1). Ἄγγελικη ἢ ἄγγια

ἰατρικῆς. Ἡ ἰατρικὴ χρησιμοποιεῖ κυρίως τὴν ρίζαν τοῦ φυτοῦ καὶ τὰ σπέρματα αὐτοῦ ὑπὸ μορφήν ἐγχύματος ἀλλὰ καὶ νοπὰ τεμάχια βλαστοῦ, ἐναντίον ὄλων τῶν φαινομένων ἀτονίας τοῦ πεπτικοῦ συστήματος (ἀνορεξίας, δυσπεψίας) ὡς καὶ τῶν νευρικῶν πονοκεφάλων.

(*) Εἰς τὸν κατάλογον αὐτὸν περιελήφθησαν κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τὰ κυριώτερα φαρμ. φυτὰ τῆς Ἑλλάδος αὐτοφυῆ ἢ καλλιεργούμενα. Δι' ὅσα ἐνδείκνυται καλλιέργεια σημειώνονται αἱ σχετικαὶ παρατηρήσεις. Τὰ ἐπιστημονικὰ ὀνόματα ἀνεγράφθησαν κατὰ τὸν E. de Halacsy. Διευρηθήθῃ ὁμως εἰς τινὰ καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀπόδοσις ὡς φέρεται εἰς τὴν φαρμακοποιίαν.

(Οὔτη) κοινὸν εἶδος καθ' ὅλην τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην. Ἔστιν φυτὸν πολυετές, μετ' ὑψηλόν, ραβδωτὸν καὶ πρὸς τὰ ἄνω διακλαδιζόμενον βλαστὸν (εἰκὼν 1), φύλλα δις ἢ τρις πτεροσχιδῆ, περίβλημα μονόφυλλον ἢ ἑλλείπον καὶ περιβλημάτιον ἀποτελούμενον ἐκ πολυαριθμῶν φύλλων. Πέταλα λευκὰ ἢ ερυθροπά. Ἀπαντᾷ εἰς ὑγροὺς τόπους τῆς ὄρεινῆς ζώνης. Ἀνευρέθη μέχρι τοῦδε εἰς Πρέβεζαν, Πήλιον, Παργασόν, Οἶτην, Μεσσηνίαν. Ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι Σεπτεμβρίου.

Χρησιμότης.—Ἡ Ἄγγελικη εἶναι ἐν ἐκ τῶν καλλιτέρων φαρμάκων τῆς ἀγροικῆς

Καλλιέργεια.—Ἡ καλλιέργεια τῆς Ἄγγελικῆς δύναται νὰ ἀναπτυχθῇ ἐν Ἑλλάδι ὅπου τὸ φυτὸν αὐτὸ ὡς αὐτοφυές εἶναι ἔχει πολὺ κοινόν. Τὰ ἐδάφη ποῦ προτιμᾷ εἶναι τὰ λιπαρὰ ἀμμόδη, ὡς αἱ προσχωσιγενεῖς κοιλάδες.

Ἡ Ἄγγελικη σπείρεται εἰς σπορεῖον κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοιξέως. Πρέπει νὰ προσέξωμεν ὃ σπῆρος νὰ εἶναι τοῦ παρελθόντος ἔτους διότι δὲν διατηρεῖ τὴν βλαστητικὴν του δύναμιν ἐπὶ πολὺ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου τὰ φυτάρια μεταφυτεύονται εἰς τὴν ὀριστικὴν τῶν θέσιν εἰς ἔδαφος καλὰ προετοιμασμένον διὰ βαθείας ἀρόσεως καὶ λιπάνσεως διὰ ζωϊκῆς κόπρου. Ἡ μεταφύτευσις γίνεται εἰς γραμμὰς ἀπεχούσας 1,50—1,75 ἀπ' ἀλλήλων. Οὐδεμία ἰδιόζουσα καλλιεργητικὴ φροντίς ἀπαιτεῖται περαιτέρω πλὴν τῶν συνήθων σκαλισμάτων κλπ.

Συλλογή.—Τὸ πρῶτον ἔτος τῆς καλλιέργειας συλλέγομεν κατ' ἀρχὰς τοὺς σπόρους. Πρέπει ὁμως νὰ ἐκλέξωμεν τὴν κατάλληλον στιγμὴν διότι μόλις ὠριμάσουν ἀποσπῶνται οἱ σπόροι καὶ πίπτουν εἰς τὸ ἔδαφος. (Τὴν αὐτὴν προσοχὴν θὰ δώσωμεν εἰς ὅλα τὰ Σκιαδιοφόρα). Ἐπειτα ἀποσπῶμεν τὰ φύλλα καὶ τέλος ἀποκόπτομεν τὰ στελέχη εἰς μικρὸν ὕψος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους. Τὸ δεύτερον ἔτος καλλιέργειας ἀφοῦ ἔχομεν συλλέξει τοὺς σπόρους καὶ τὰ φύλλα ἐκρίζωνομεν ὅλα τὰ φυτὰ καὶ συλλέγομεν τὰς ρίζας πρὸς ἀποξήρανσιν. Πρὸς τοῦτο τὰς σχίζομεν κατὰ μῆκος καὶ τὰς ἐκθέτομεν εἰς τὸν ἥλιον ἐπάνω εἰς καλαμωτάς. Αἱ διετεῖς αὐταὶ ρίζαι εἶναι αἱ μᾶλλον ἐκτιμώμεναι εἰς τὸ φαρμακεμπόριον.

Οἱ σπόροι ὁμως καὶ τὰ φύλλα πρέπει νὰ ἀποξηρανθοῦν ὑπὸ σκιάν, ἐν θέλωμεν νὰ διατηρήσουν τὸ φυσικόν των ὄραϊον πράσινον χροῶμα. Κατὰ τὸ διάστημα δὲ τῆς ἀποξηράσεως τὰ φύλλα πρέπει νὰ μετακινοῦνται καὶ νὰ γυρίζωνται καὶ ἀπὸ τὰς δύο ὀψεις (*).

Ἄγριμονία.—Bot. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ροδοειδῶν. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χλωρίδα περιλαμβάνεται ἐν μόνον εἶδος Ἄγριμονία ἢ εὐπατόριος (*Aggrimonia eupatorioides* L.) κοινῶς φονόχορτο (Ζάκυνθος), ἀσπροξάκι, ἄγριμοῖα (Κέρκυρα).

Ἡ ἄγριμονία εἶναι φυτὸν πολυετές μετ' βλαστὸν τριχωτόν, ὄρθιον, φύλλα πτεροειδῆ διακοπτόμενα, ἄνθη κίτρινα ἀποτελούμενα ἐκ πενταμεροῦς κάλυκος καὶ στεφάνης καὶ 10—20 στημόνων. Ταξιανθία

(*) Περισσότερας λεπτομερείας συλλογῆς καὶ ξηράσεως φαρμ. φυτῶν διδομεν εἰς ἰδιαιτέρον κεφάλαιον.

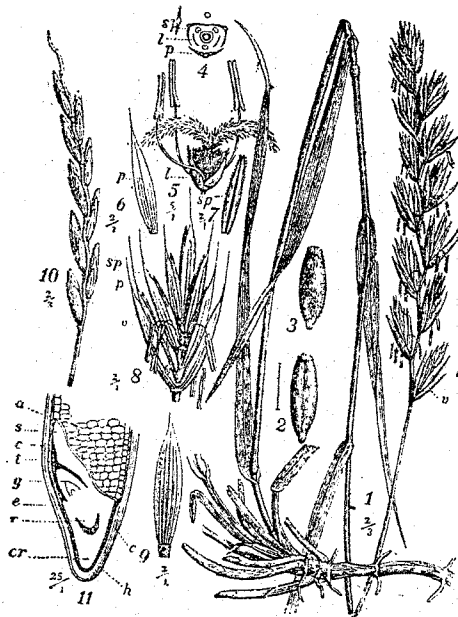
στάχυς. Καρπὸς ἀδιάσπαστος φέρων ἀγκιστροειδῆ κέντρα. Φύεται, ὄχι καὶ πολὺ κοινή, εἰς τὴν ὄρεινὴν πρὸ πάντων ζώνων ὅλης σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος. Ἄνθει ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Αὐγούστου.

Χρησιμότης.—Ἡ ἀγοριμονία θεωρεῖται ἀπὸ μακροῦ χρόνου ὡς ἓν ἐκ τῶν σημαντικῶν φαρμακευτικῶν φυτῶν. Χορηγεῖται κυρίως τὸ ἀφέψημα τῶν ξηρῶν φύλλων διὰ γαργαρισμοὺς εἰς τὰς χρονίας ἐπαγγελματικὰς φαρυγγίτιδας.

Συλλογὴ καὶ καλλιέργεια.—Τμήματα τοῦ φυτοῦ χρησιμοποιούμενα εἶναι αἱ ἀνθισμένοι κορυφαὶ καὶ τὰ φύλλα. Ἀμφότερα συλλέγονται κυρίως κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούνιον—Ἰούλιον.

Λόγω τῆς ζήτησεως τοῦ εἴδους ἀπὸ τὸ φαρμακεμπόριον ἡ καλλιέργειά του πιθανὸν νὰ εἶναι ἀποδοτικὴ. Χρειαζονται ὅμως προηγούμενοι πειραματισμοὶ σχετικῶς μὲ τὸν τρόπον καλλιέργειας, κόστος παραγωγῆς κλπ. διότι ἐλαχίστας σχετικὰς γνώσεις κατέχομεν μέχρι τοῦδε.

Ἄγρόπυρον.—(Κοινῶς ἀγοριάδα, ἀγοριό ξρι). Βοτ. Γένος φυτῶν

(Εἰκ. 2). Ἄγρόπυρον τὸ ἔρπον

τῆς οἰκογενείας τῶν Ἄγρωστοειδῶν περιλαμβάνον φυτὰ πολυετῆ, φέροντα ρίζωμα ἔρπον ἢ ἰνώδες. Τὰ ἀνθίδια σχεδὸν ὅλα γόνιμα εἶναι τεταγμένα εἰς σταχίδια συνηνωμένα εἰς σχετικῶς παχὺν στάχυον. Εἶδη τῆς Ἑλληνικῆς χλωρίδος ὀκτώ, ἐξ ὧν κοινότερα Ἄγρόπυρον τὸ ἐπίμηκες (*Agropyrum elongatum* Palis) καὶ Ἄ. τὸ σχινοειδές (*A. junceum* Palis) ἀπαντῶντα εἰς ἀμμώδη παραθαλάσσια μέρη, Ἄ. τὸ παράκτιον (*A. litorale* Bois.) φυόμενον ἀπὸ τῶν παραθαλασσίων μερῶν μέχρι τῆς ὄρεινῆς ζώνης, Ἄ. τὸ διάμεσον (*A. intermedium* Palis) εἰς τὴν

κατωτέραν καὶ ὄρεινὴν ζώνην καὶ Ἄ. τὸ ἔρπον (*A. repens* Palis) ὁμοίως (Εἰκ. 2). Ἄπαντα εἶναι ὄχληρὰ ζιζάνια ἀλλὰ καὶ χρῆ-

σιμα ὡς νομευτικά φυτὰ, πρὸς στερέωσιν θινῶν, ἀμμωδῶν ἐδαφῶν κ.τ.λ. Ἄνθοῦν κατὰ Ἰούνιον—Ἰούλιον.

Χρησιμότης.—Τὸ ρίζωμα τῶν διαφόρων εἰδῶν Ἄγροπύρου εἶναι ἐν φαρμακευτικῇ χρήσει ὡς διουρητικόν. (Φαρμακευτικῶς Ἄγρόστεως ρίζα: *Radix Graminis*).

Συλλογὴ.—Τὸ ρίζωμα τοῦ ἄγροπύρου συλλέγεται κατ' Ἀπρίλιον καὶ Μάιον. Πρὸς ξήρανσιν ἐκθέτομεν κατ' ἀρχὰς τὰ ριζώματα ἐπὶ τινὰς ἡμέρας εἰς τὸν ἥλιον καὶ ἔπειτα μεταφέρομεν εἰς καλαμωτὰς ὑπὸ σκιὰν διὰ νὰ συμπληρωθῇ ἡ ἀποξήρανσις.

Ἐννοεῖται ὅτι, μολονότι ἡ ζήτησις τοῦ Ἄγροπύρου πρὸς φαρμακευτικὴν χρῆσιν εἶναι ἱκανοποιητικὴ, οὐδέποτε θὰ συστηθῇ καλλιέργειά του λόγω τῆς μεγάλης ἀφθονίας του ὡς αὐτοφυοῦς φυτοῦ.

Ἄγχουσα.—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Βορραγινοειδῶν.

Εἶδη τῆς Ἑλληνικῆς χλωρίδος δεκαεξί, ἐξ ὧν ἐν φαρμακευτικῇ χρήσει εὐρίσκονται κυρίως Ἄγχουσα ἢ φαρμακευτικὴ (*Anchusa officinalis* L.) καὶ Ἄ. ἡ ἰταλικὴ (*A. italica* L.) κοινῶς βοϊδὸγλωσσα, φούρνελας, ραζινίδα. Κυρίως συλλέγονται ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Ἰουλίου τὰ ἀνθὰ τῆς ἀγχούσης. Ἡ σημασία τοῦ φυτοῦ τούτου ἀπὸ φαρμακευτικῆς ἀπόψεως εἶναι μικρά.

Ἄδιαντον.—Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Πτεριδωδῶν περιλαμβάνον φυτὰ ποώδη, πολυετῆ, ἀρεσκομένα εἰς ἕγρους καὶ σκιεροὺς τόπους. Ἐν Ἑλλάδι τὸ μόνον φυόμενον εἶδος εἶναι Ἄδιαντον ἢ κόμη τῆς Ἀφροδίτης (*Adiantum capillus Veneris* L.) κοινὸν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα πολυτρίχι, βροντοτρίχι, ψαλιδόχορτο, γένεια, μαλλιοχορτο, πηγαδόχορτο. Τὰ φύλλα τοῦ ἀδιάντου εἶναι φαρμακευτικά, περιορισμένης ὅμως χρήσεως. Καὶ εἰς τὴν παρ' ἡμῖν λαϊκὴν θεραπευτικὴν χρησιμοποιεῖται ὡς μέσον κατὰ τῆς τριχοπτώσεως.

Ἄδωνις.—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ρανουγκουλοειδῶν μὲ φύλλα βαθυσχιδῆ καὶ ἀνθὰ ἐρυθρὰ ἢ κίτρινα προσομοιάζοντα πλὴν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πετάλων πρὸς μήκωνα, ἐξ οὗ καὶ τὸ κοινὸν ὄνομά των ἀγοριπαπαρούνα. Φαρμακευτικὸς εἶναι Ἄδωνις ὁ χειμερινός (*Adonis vernalis* L.) μὴ φυόμενος ὡς αὐτοφυής, ἀλλὰ δυνάμενος νὰ καλλιεργηθῇ παρ' ἡμῖν.

Ἄκανθος.—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ἄκανθοειδῶν περιλαμβάνον φυτὰ ποώδη, πολυετῆ. Ἐκ τῶν τριῶν εἰδῶν τῆς Ἑλληνικῆς χλωρίδος κοινότερον εἶνε Ἄκανθος ὁ ἀκανθωτός (*Acanthus spinosus* L.), γνωστὸς καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα μου-

τρούνα, μουτσοίνα, τσουλαδίτσα, άπόρακας, άπερουνιές, μουτρώρα, άσπράγκαθο. Φαρμακευτικόν είναι τὸ εἶδος Ἄκανθος ὁ άπαλδός (Acanthus mollis L.), καλλιεργούμενον εἰς τοὺς κήπους ὡς κοσμητικόν φυτόν. Πολλαπλασιάζεται εὐκόλως διὰ σπορᾶς ἢ διὰ παραφυάδων. Τὸ ρίζωμα συλλέγεται κατὰ Μάϊον, τὰ δὲ ἐπίσης φαρμακευτικὰ φύλλα καὶ ἄνθη κατὰ Ἰούνιον. Τὰ φύλλα τοῦ ἀκάνθου ἔχουν μαλακτικὰς ιδιότητες.

Ἄκόνιτον.—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ρανουγκουλοειδῶν περιλαμβάνον φυτὰ ποώδη, διειτῆ ἢ πολυετῆ, κοσμητικά, φαρμακευτικά καὶ δηλητηριώδη. Ὅλα εἶναι δηλητηριώδη λόγω τοῦ ἀλκαλοειδοῦς ἀκονιτίνης τὴν ὁποίαν περιέχουν. Παρὰ ταῦτα ἢ ἰατρικῆ τὰ χρησιμοποιεῖ ἐν πολλοῖς, λόγω ὅμως τοῦ ἐπικινδύνου αὐτῶν μόνον κατὰ διαταγὴν τοῦ ἰατροῦ πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις. Κυρίως ὡς φαρμακευτικόν εἶδος θεωρεῖται Ἄκόνιτον τὸ Ναπίδιον (Aconitum Napellus L.), τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Sibthorp φύεται καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Λακωνίᾳ, ὑπὸ οὐδενὸς ὅμως νεωτέρου ἐρευνητοῦ ἐπεβεβαιώθη τοῦτο. Εἰς φαρμακευτικὴν χρῆσιν εὗρονται κυρίως οἱ κόνδυλοι τῆς ρίζης καὶ τὰ φύλλα (φαρμακευτικῶς Herba et Radix Aconiti).

(Εἰκ. 3)

Ἄκονιτον τὸ Ναπίδιον αὐτοῦ ἀπαιτοῦνται προφυλάξεις ἀπὸ τὴν περιέργειαν τῶν παιδίων κ.λπ. Ὁ πολλαπλασιασμός γίνεται διὰ τῶν κονδύλων, τοὺς ὁποίους φυτεύομεν εἰς τὸ βάθος μικρῶν αὐλάκων βαθέων περὶ τὰ 10 ἐκ. καὶ ἀπεχόντων ἀλλήλων 40—50 ἐκ. Δυνάμεθα νὰ σπειρώμεν ὁμοίως τὸ ἀκόνιτον κατὰ τὴν ἀνοιξιν ἀρκετὰ πυκνὰ εἰς γραμμὰς ἀπεχούσας περὶ τὰ 40 ἐκ. ἀπ' ἀλλήλων.

Συλλογὴ καὶ ξήρανσις.—Τὰ φύλλα τοῦ ἀκόνιτου κόπτονται μόλις ἔχουν λάβει τὴν πλήρη των ἀνάπτυξιν ἤτοι κατὰ Μάϊον. Ἡ ξήρανσις πρέπει νὰ γίνεται ἀμέσως. Οἱ κόνδυλοι ἐκρίζουνται κατὰ τὸ δεῦτερον ἔτος καὶ ξηραίνονται κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν ἥλιον ἔπειτα δὲ συμπληροῦνται ἢ ξήρανσις ὑπὸ σκιάν. Ἡ συγκομιδὴ τῶν κονδύλων παρ' ἡμῖν θὰ γίνῃ κατὰ Ἰούλιον ἢ Αὐγουστον.

Αἰσκούλος.—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ἴπποκαστανο-

ειδῶν. Παρ' ἡμῖν τὸ μόνον εἶδος εἶναι Αἰσκούλος ἢ Ἴπποκαστανία (Aesculus hippocastanum L.), δένδρον κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ δημῶδες ὄνομα ἀγριοκαστανιά. Τοῦ δένδρου τούτου ὁ φλοιὸς εἶναι βυρσοδειψικὸς καὶ φαρμακευτικὸς. (Φαρμακευτικῶς: Cortex hippocastani).

Ἄκορος.—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ἄροειδῶν, περιλαμβάνον ὀλίγα εἶδη, φυτῶν ποωδῶν, πολυετῶν, ἀροσκομένων εἰς ἐλάωδη μέρη. Παρ' ἡμῖν σπανιώτατα ἀπαντᾷ ἐν Λακωνίᾳ, τὸ ἐν τῇ Κεντρικῇ Εὐρώπῃ σύνηθες εἶδος Ἄκορος ὁ κάλαμος (Acorus calamus L.). Εἶναι φυτὸν φέρον ρίζωμα παχύ, ἔρπον, σκῆπον ὄρθιον, τρίγωνον, σπάθην πολὺ μεγαλυτέραν τοῦ σπάδικος, σπάδικα παχύν, πρᾶσινον. Ἄνθει κατὰ Ἰούνιον—Ἰούλιον.

Φαρμακευτικῶς εὐχρηστοῦσι τὸ πικρὸν καὶ ἀρωματικὸν ρίζωμά του (Radix Calami Aromatici) ἐξ οὗ ἐξάγεται καὶ ἔλαιόν τι χρῆσιμον εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ μυροποιίαν. (Oleum Calami).

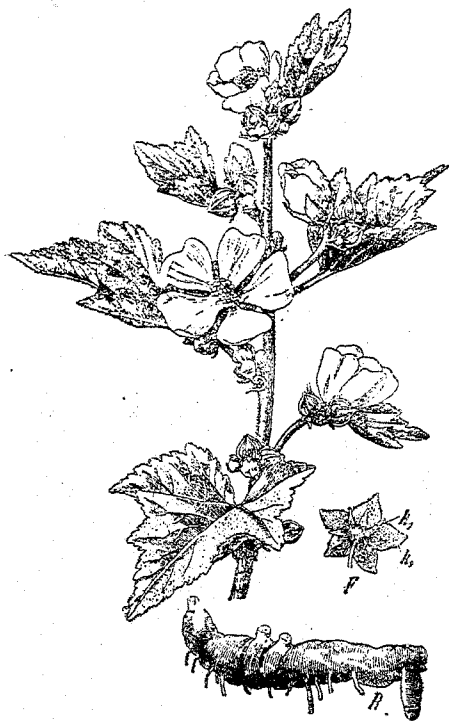
Ἄκταια ἢ σταχυωτὴ (Actaea spicata L.).—Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Ρανουγκουλοειδῶν, τοῦ ὁποῖου ἢ ὑπαρξίς παρ' ἡμῖν ἐσημειώθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Sibthorp εἰς τὰ ὄρη τῆς Λακωνίας, ἐπεβεβαιώθη δὲ ἐσχάτως ὑπ' ἐμοῦ. Φαρμακευτικαὶ εἶναι αἱ ρίζαι καὶ τὰ νωπὰ φύλλα, αἱ ιδιότητες δὲ τὰς ὁποίας ἐνέχουν προσομοιάζουν πρὸς τοῦ ἀκόνιτου ἀλλὰ κάπως ἠπιώτεραι. Τὰ σπέρματά του ἔχουν τοξικὰς ιδιότητας.

Ἄλθαία.—Bot. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Μαλαχοειδῶν περιλαμβάνον φυτὰ μονοετῆ ἢ πολυετῆ, ὑψηλά, συγγενῆ πρὸς τὰς μαλάχας. Ἐκ τῶν τριῶν εἰδῶν τῆς Ἑλληνικῆς χλωρίδος ἀπὸ φαρμακευτικῆς ἀπόψεως παρουσιάζει ἐνδιαφέρον τὸ εἶδος Ἄλθαία ἢ φαρμακευτικὴ (Althaea officinalis L.) κοινῶς νερομολόχα, δενδρομολόχα. (Εἰκ. 4). Εἶναι φυτὸν πολυετὲς μὲ βλαστὸν ὄρθιον, ἀπλοῦν ἢ διακλαδιζόμενον, φύλλα βραχύμισχα, καρδιοειδῶς ὠοειδῆ, τὰ μὲν κατώτερα πεντάλοβα, τὰ δὲ ἀνώτερα τρίλοβα. Ἄνθη ἀνὰ 1 ἢ πλείονα ἐπὶ ποδίσκων μασχαλιαίων βραχυτέρων τοῦ ἀντιστοίχου φύλλου. Πέταλα ὠχρῶς ρόδινα διπλάσια τοῦ κάλυκος. Λοβοὶ τοῦ ἐπικάλυκος γραμμοειδῶς λογχοειδεῖς, τοῦ δὲ κάλυκος τριγωνικοί. Ἀπαντᾷ εἰς ὑγρὰ σχετικῶς μέρη. Μέχρι τοῦδε ἀνευρέθη εἰς Ἡπειρον, Θεσσαλίαν, Φθιώτιδα, Βοιωτίαν, Ἀττικὴν, Ἀργολίδα, Μεσσηνίαν, Κεφαλληνίαν, πεδιάδα Θεσσαλονίκης. Ἄνθει ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου.

Χρησιμότης.—Τὰ φύλλα, τὰ ἄνθη καὶ αἱ ἀποφλοιωμέναι ρίζαι τῆς Ἄλθαίας εἶναι βλενοῦχα καὶ χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῆς ἰατρι-

κῆς ὡς ἑξαίρετα μαλακτικά (Radix, folia et flores Althaeae). Ἡ συνήθης Ἄλθαία τῶν φαρμακείων εἶναι οἱ ἐν προσφάτῳ καταστάσει ἀποφλοιωθέντες κλάδοι τῆς ρίζης καὶ τῶν παραρριζίων τῆς Ἄλθαίας καὶ ξηρανθέντες ἔπειτα.

Συλλογὴ καὶ καλλιέργεια.—Τὰ ἄνθη τῆς ἄλθαίας συλλέγονται κλιμακατῶς ἐφ' ὅσον ἀνοίγουν. Ἐπειτα συλλέγομεν τὰ φύλλα καὶ

(Εἰκ. 4). Ἄλθαία ἡ φαρμακευτικὴ

(μοσχευμάτων) ριζῶν. Ἡ σπορὰ γίνεται κατὰ Ἰανουάριον—Φεβρουάριον εἰς σπορεῖα καὶ ἢ μεταφύτευσις κατὰ Ἀπρίλιον. Αἱ περιποιήσεις πὺν χρειάζονται εἶναι σκαλίσματα καὶ βοτανίσματα. Ὅταν ἡ ἄλθαία φυτεύεται εἰς πλούσιον ἔδαφος ἀναπτύσσεται ὑπερβολικά. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ προτιμότερον εἶναι νὰ συλλέγωμεν κατ' ἔτος τὰ ἄνθη καὶ τὰ φύλλα, μόνον δὲ εἰς τὸ τέλος τοῦ τρίτου ἢ τετάρτου ἔτους νὰ ἐκρίζωνομεν τὰ φυτὰ. Αἱ χονδραὶ ρίζαι τότε πωλοῦνται ἐνῶ αἱ μικραὶ κρατοῦνται πρὸς ἀνανέωσιν τῆς φυτείας. Αὐταὶ φυτεύονται κατὰ

τέλος ἐκρίζωνομεν τὰ φυτὰ καὶ κόπτομεν τὰς ρίζας ἐφ' ὅσον θέλομεν νὰ ἀνανεώσωμεν τὴν φυτείαν. Εἰς τὸ φαρμακευτικὸν εὐρίσκουν συνήθως πολὺ ἱκανοποιητικὰς τιμὰς αἱ ξηρανθεῖσαι ρίζαι καὶ τὰ ξηρὰ ἄνθη, σχετικῶς δὲ ἱκανοποιητικὰς τὰ ἀποξηρανθέντα φύλλα.

Ἐπειδὴ ἡ ζήτησις τοῦ φυτοῦ τούτου εἶναι, ὡς εἶπομεν, ἱκανοποιητικὴ, φύτεται δὲ παρ' ἡμῖν μᾶλλον σποράδην ὥστε ἡ συλλογὴ τοῦ αὐτοφυοῦς φυτοῦ νὰ μὴ εἶναι ἀποδοτικὴ, δύναται νὰ συστηθῆ κατ' ἀρχὴν ἢ καλλιέργειά του. Μολοντί ἡ ἄλθαία δὲν εἶναι καὶ πολὺ δύσκολος εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐδάφους προτιμᾷ κυρίως ἐδάφη βαθέα καὶ δροσερά. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς ἢ διὰ τμημάτων

τὴν ἀνοιξιν εἰς γραμμὰς ἀπεχούσας 70 ἑκατοστὰ καὶ εἰς ἀπόστασιν 30 ἢ 35 ἑκατοστῶν ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην.

Αἱ ρίζαι πλύνονται, καθαρίζονται ἀπὸ τὰ χρώματα καὶ ἀφίνονται πρὸς ξήρανσιν εἰς τελλάρια ἀποτελούμενα ἀπὸ γαλβανισμένον μεταλλινὸν πλέγμα. Ἡ πώλησις γίνεται ἢ ὡς ἔχουν αἱ ρίζαι ἢ εἰς τεμάχια 2 ἑκατοστῶν πάχους.

Ἀλκάννη ἢ βαφικὴ (Alkanna tinctoria Tausch).—Εἶδος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Βορραγινοειδῶν τοῦ ὁποῖου ἡ ρίζα περιέχει ἐρυθρὰν χρωστικὴν οὐσίαν, ἄλλοτε πολὺ χρησιμοποιοιμένην, ἔξ οὗ καὶ τὸ παρ' ἡμῖν κοινὸν ὄνομα τοῦ φυτοῦ βαφόρριζα. Καὶ φαρμακευτικῶς ἦτο εὐχρηστος ἄλλοτε ἢ ρίζα τῆς Ἀλκάννης (Radix Alkannaes spuriae) σήμερον ὁμως ἡ χρῆσις της ἐγκατελείφθη σχεδόν.

Ἄλῳη (Aloe).—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Λειριοειδῶν Ἐκ τῶν πολυαρίθμων εἰδῶν γνωστὴ παρ' ἡμῖν Ἄλῳη ἢ γνησία (Aloe vera L.) εἰσαχθεῖσα ἐκ τῆς τροπικῆς Ἀμερικῆς ὡς φυτὸν τοῦ καλλωπισμοῦ. Αὕτη καλλιεργεῖται εἰς Ἀντίλλας καὶ ἀλλαχοῦ πρὸς λῆψιν τῆς ἐξ αὐτῆς ἐξαγομένης ρητίνης, ἣτις ἔχει φαρμακευτικὰς χρήσεις.

Ἀμυγδαλῆ ἢ κοινὴ (Amygdalus communis L.).—Τὸ γνωστότατον καὶ χρησιμώτατον τοῦτο δένδρον, τοῦ ὁποῖου τὰ σπέρματα καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν ἐξαγόμενον ἔλαιον εἶναι φαρμακευτικὰ (Amygdalae amarae et dulces et oleum Amygdalarum).

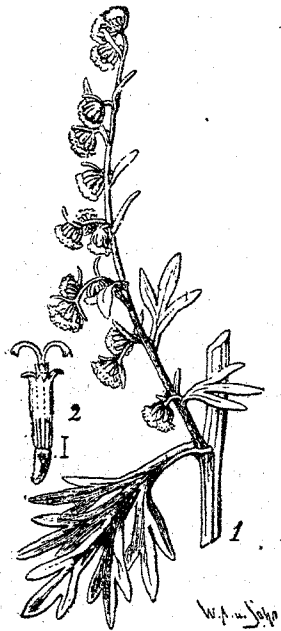
Ἀνακαμπτις ἢ πυραμιδοειδῆς (Anacamptis pyramidalis Rich.).—Εἶδος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ὀρχιδοειδῶν, τοῦ ὁποῖου οἱ κόνδυλοι ἔχουν τὰς αὐτὰς ιδιότητες καὶ χρησιμότητα πρὸς τοὺς κονδύλους τοῦ γένους Ὀρχις (Βλέπε Ὀρχις), μετὰ τοῦ ὁποῖου ἔχει τὸ αὐτὸ κοινὸν ὄνομα σαλέπι.

Ἄνηθον τὸ βαρύσμον (Anethum graveolens L.).—Γνωστότατον φυτικὸν εἶδος τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων, καλλιεργούμενον ὡς ἀρωματικὸν φυτὸν. Οἱ καρποὶ του εἶναι φαρμακευτικοὶ καὶ ἔχουν ιδιότητας τονωτικὰς, γαλακταγωγοὺς καὶ εὐπεπτικὰς (Semina Anethi).

Ἄπιον τὸ βαρύσμον (Apium graveolens L.).—Τὸ γνωστὸν φυτικὸν εἶδος τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων κοινῶς σέλινο, ἀγριοσέλινο καλούμενον, καλλιεργούμενον δὲ ὡς ἀρωματικόν. Ὅλα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ φύλλα, ρίζαι, σπέρματα εὐχρηστοῦν εἰς τὴν φαρμακευτικὴν κυρίως ὁμῶς τὰ σπέρματα. Τὸ σέλινον χρησιμοποιεῖται ὡς διουρητικὸν καὶ ἀποχρεμπτικόν.

Ἄρον.— Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ἄροειδῶν, τοῦ ὁποίου τὸ καὶ ἐν Ἑλλάδι φυόμενον εἶδος Ἄρον τὸ κηλιδωτὸν (*Arum maculatum* L.) εἶναι φαρμακευτικόν. Εἶναι φυτὸν πολυετές, φέρον κόνδυλον ὠσειδῆ καὶ σπάδικα πορφυρῶς—ἰώδη βραχύτερον τῆς σπάδης ἣτις ἔχει μῆκος 10—20 ἑκατοστά. Φύεται σχετικῶς σπάνιον εἰς τὴν μεσαίαν καὶ ὄρεινὴν ζώνην καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Ἀνθεῖ κατὰ Μάϊον καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα δρακόντι, δρακοντιά, φειδόχορτο. Εἰς φαρμακευτικὴν χρῆσιν εὔρηται οἱ κόνδυλοι τοῦ ἄρου.

Ἄρτεμισία.—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων. Εἶδη τῆς Ἑλληνικῆς χλωρίδος ἑπτὰ ἔξ ὧν τὰ ἀπὸ φαρμακευτικῆς ἀπόψεως ἐν χρῆσει εἶναι: 1) Ἄρτεμισία τὸ ἀψίνθιον (*Artemisia absinthium* L.) κοινῶς ἀγριαψιθιά, ἀπιστιά, πέλινον, ἀψιθιά. Εἶναι φυτὸν ποώδες, πολυετές, πολιόν. (Εἰκ. 5). Ἀπαντᾷ εἰς δασώδη μέρη τῆς ὄρεινῆς ζώνης καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν βόρειον Ἑλλάδα (Ἡπειρος, Θεσσαλία, Μακεδονία).

(Εἰκ. 5).

Ἄρτεμισία τὸ ἀψίνθιον

Ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Αὐγούστου. Φαρμακευτικὰ εἶναι τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ, συλλέγονται δὲ κατὰ Μάϊον. (*Herba Absinthii*). Συλλέγονται ὁμοίως πρὸς φαρμακευτικὴν χρῆσιν καὶ αἱ ἀνθισμέναι κορυφαὶ τῶν φυτῶν κατὰ Ἰούνιον ἢ Ἰούλιον. Αἱ φαρμακευτικαὶ ιδιότητες τῆς Ἄρτεμισίας εἶναι κυρίως ἀνθελμισθικαί.

2) Ἄρτεμισία ἡ κοινὴ (*Artemisia vulgaris* L.) ποώδης μὲ βλαστοὺς ὕψους 60—130 ἑκατοστά καὶ φύλλα ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας σκοτεινῶς πράσινα ἐπὶ δὲ τῆς κάτω πολιὰ ξηρώδη. Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς λόχμας τῆς κατωτέρας καὶ ὄρεινῆς ζώνης, ἀνευρέθη δὲ μέχρι τοῦδε εἰς Θεσσαλίαν, Ἡπειρὸν, Εὐρυτανίαν, Κεφαλληνίαν, Δυτικὴν Μακεδονίαν.

Ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι Σεπτεμβρίου. Εἰς τὴν φαρμακευτικὴν χρῆσιμοποιῦνται τὰ φύλλα καὶ αἱ ρίζαι (*Herba et Radix*

Artemisiae). Ἡ καλλιέργειά της εἶναι ἀπλὴ καὶ εὐκόλος. Τὴν σπείρομεν εἰς σπορεῖον κατὰ τὰ τέλη τοῦ χειμῶνος ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοιξῆος. Ὅταν τὰ φυτὰ ἀναπτυχθῶν κάπως τὰ μεταφυτεύομεν εἰς ἔδαρος προετοιμασθὲν δι' ἀρόσεως καὶ λιπάνσεως εἰς γραμμὰς ἀπεχούσας 70 ἑκατοστά ἀπ' ἀλλήλων καὶ εἰς ἀπόστασιν 40 ἑκατοστῶν ἀπὸ φυτοῦ εἰς φυτόν. Ἄν τὸ ἔδαφος εἶναι γόνιμον δύναται νὰ κάμω ἀρετὰ ἱκανοποιητικὴν συγκομιδὴν φύλλων ἀπὸ τὸ πρῶτον ἔτος. Τὰ φύλλα συλλέγονται κατὰ Μάϊον—Ἰούνιον, ἢ δὲ προσφερομένη ἀπὸ τὸ φαρμακεμπόριον τιμὴ εἶναι σχετικῶς ἱκανοποιητικὴ. Τὸ δεύτερον ἔτος μετὰ τὰ φύλλα δύναται νὰ συλλέξω τὰς ρίζας, ἢ ἀξία ὅμως τῶν τελευταίων τούτων εἶναι μικροτέρα τῆς τῶν φύλλων. Ἡ ἄρτεμισία ἡ κοινὴ ἔχει ιδιότητας τονωτικὰς καὶ διεγερτικὰς, χρησιμοποιεῖται δὲ καὶ ὡς ἐμμηναγωγόν. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀπαντᾷ. 3) Ἄρτεμισία τὸ ἀβρότανον (*A. abrotanum* L.) θαμνώδης, καλλιεργεῖται παρ' ἡμῖν. Εἶναι ὁμοίως φαρμακευτικὴ (*Herba Abrotani*).

Ἄσαρον τὸ Εὐρωπαϊκόν.—(*Asarum Europaeum* L.) Πολυετές φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀριστολοχιοειδῶν. Φέρει ρίζωμα ἔρπον, κλαδίσκους βραχεῖς φέροντας εἰς τὴν κορυφὴν 2 ἀντίθετα μακρομίσχα φύλλα καὶ βραχύμισχον ἄνθος μὲ 3 πέταλα καὶ 12 στήμονας χρώματος βαθυφαίου πρὸς τὸ πορφυρίζον. Ἀπαντᾷ σπανιώτατα ἐν Ἑλλάδι. Μέχρι τοῦδε ἀνευρέθη εἰς Λακωνίαν καὶ Κεφαλληνίαν. Ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μέχρι Μαΐου. Τὸ ρίζωμά του εἶναι φαρμακευτικόν. (*Rhizoma Asari*).

Ἀσπάραγος ὁ φαρμακευτικὸς (*Asparagus officinalis* L.).—Τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα σπαράγγι, σφαράγγι, σπαραγγιά περιζήτητον λαχανικόν. Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ σπανιώτατα αὐτοφυῆς (Θεσσαλία, Κεφαλληνία, Κρήτη) συνήθως δὲ καλλιεργεῖται. Τὸ ρίζωμά του εἶναι φαρμακευτικόν, συλλέγεται δὲ κατὰ Μάϊον καὶ Ἰούνιον.

Ἀσπερούλη ἡ εὖσομος (*Asperula odorata* L.).—Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Ρουβιοειδῶν. Ἀπαντᾷ εἰς Θεσσαλίαν παρ' ἡμῖν. Αἱ ἀνθισμέναι κορυφαὶ συλλέγονται κατὰ Ἀπρίλιον—Μάϊον καὶ διατίθενται εἰς τὸ φαρμακεμπόριον κατὰ δέσμας.

Ἀστράγαλος.—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν. Ἐκ διαφόρων εἰδῶν ἀστραγάλου ἐκκρίνεται τὸ φαρμακευτικῶς εὐχρηστον τραγακάνθινον κόμμα (*Tragacantha*). Τοιαῦτα εἶδη φυόμενα παρ' ἡμῖν αὐτοφυῆ εἶναι: Ἄ. ὁ στενόφυλλος (*Astragalus angustifolius* Lam.), Ἄ. ὁ κρητικὸς (*A. creticus* Lam.), Ἄ. ὁ Παρνάσιος (*A. Parnassi* Bois.) καὶ Ἄ. ὁ Κυλλήνετος (*A. Cylleneus* Bois. et

Heldr.), γνωστά ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα κεντούκλα, τετράγκαθο, μου-
λαραφάνα.

Ἄτροπος ἢ δελεαστική ἢ Εὐθαλεία ἢ ἄτροπος (*Atrropa bel-
ladona* L.).—**Βοτ.** Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Σολανοειδῶν φυόμε-
νον ὡς αὐτοφυῆς καὶ ἐν Ἑλλάδι εἰς σκιερὰ μέρη τῆς ὄρεινῆς ζώνης.
Ἄνευρέθη μέχρι τοῦδε εἰς Θεσσαλίαν, Δυτικὴν Μακεδονίαν, Οἴτην,
Παρνασσόν. Εἶναι (Εἰλῶν 6) φυτὸν πολυετές με ὑψηλόν, παχὺν βλαστόν,
φύλλα ἀκέραια ἢ μόλις ἐγκολλπα, ὠοειδῆ ἢ προμήκη, λεῖα. Τὰ ἄνθη

(Εἰκ. 6). Ἄτροπος ἢ δελεαστική

ἐκφύονται μονήρη ἐκ
τῆς μασχάλης τῶν φύλ-
λων καὶ εἶναι ἰσόχρα
καὶ κατανεύοντα. Καρ-
πὸς ῥαξ μελανόχρους,
μεγέθους κερασίου. Ἄν-
θει κατὰ Ἰούνιον — Ἰ-
ούλιον.

Χρησιμότης: Ἡ ἄ-
τροπος εἶναι ἐν τῶν
μᾶλλον ἐπικινδύνων φυ-
τῶν τοῦ τόπου μας, πολ-
λάκις δὲ ἐσημειώθησαν
δηλητηριάσεις ἐκ τῶν
καρπῶν τῆς πρὸ παν-
τός, χρησιμοποιεῖται ὁ-

μως εἰς τὴν φαρμακευτικὴν. Κυρίως χρήσιμα εἶναι τὰ φύλλα τοῦ
φυτοῦ καὶ κατὰ δεύτερον λόγον αἱ ρίζαι. Ἐξ αὐτῶν παράγονται ποι-
κίλαι σκευασαί ἐφαρμοζόμεναι εἰς πολυεῖδεις χρήσεις, πάντοτε ὁμως
κατόπιν διαταγῆς ἰατροῦ λόγῳ τοῦ δηλητηριώδους αὐτῶν.
Καλλιέργεια καὶ συλλογή: Ἡ ἄτροπος δύναται νὰ καλλιεργηθῆ
παρ' ἡμῖν με ἱκανοποιητικὴν ἀπόδοσιν, δεδομένου ὅτι τὰ φύλλα τῆς
ἐπιτυγχάνουν συνήθως πολὺ ἱκανοποιητικὰς τιμὰς εἰς τὸ φαρμακεμ-
πόριον. Πρέπει ὁμως νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι πρόκειται περὶ κατ'
ἔξοχὴν δηλητηριώδους φυτοῦ καὶ ἀπαιτοῦνται προφυλάξεις τινὲς ἀπὸ
τῆς περιεργείας τῶν ἀνυπόπτων καὶ ἀγνοούντων τὸ φυτὸν διαβατῶν,
παιδίων κλπ. Ἡ ἄτροπος ἀγαπᾷ ἔδαφος βαθὺ γόνιμον. Ὁ καλλίτερος
τρόπος πολλαπλασιασμοῦ εἶναι διὰ σπορᾶς. Σπείρομεν εἰς σπορεῖον
κατὰ τὸν Φεβρουάριον ἢ Μάρτιον, μεταφυτεύομεν δὲ τὸν Μάϊον εἰς
ἔδαφος βαθέως ὀργωμένον. Τὸ μεταφύτευμα γίνεται εἰς γραμμὰς ἀπε-

χούσας 1 μέτρον ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ εἰς ἀποστάσεις 50 ἑκατο-
στῶν ἀπὸ φυτοῦ εἰς φυτόν. Ἡ ἄτροπος χρειάζεται ὅλας τὰς σχετικὰς
περιποιήσεις τοῦ ἐδάφους (σκάλισμα, βοτάνισμα, πότισμα). Μία
φυτεία ἀτρόπου δύναται εἰς καλὸν ἔδαφος νὰ διαρκέσῃ 10—12 ἔτη.
Ἡ λίπανσις με ζωϊκὴν κόπρον εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν καλὴν ἀνά-
πτυξιν τῆς φυτείας. Ἡ συλλογὴ τῶν φύλλων γίνεται πρὸ τῆς ἀνθή-
σεως ἀφοῦ ἀναπτυχθοῦν ὁμως τελείως. Ἡ συλλογὴ ριζῶν γίνεται
ὅταν πρόκειται νὰ ἀνανεώσωμεν τὴν φυτεῖαν.

Βακκίνιον ὁ μύρτιλλος (*Vaccinium myrtillus* L.).—Φυτὸν
τῆς οἰκογενείας τῶν Ἐρικοειδῶν, ἀπαντῶν εἰς τὰ ὄρεινά τῆς Μακε-
δονίας, κατὰ Γεννάδιον καὶ τοῦ ὁποίου ὁ καρπὸς εἶναι φαρμακευτι-
κός. Συλλέγεται κατὰ τὸν Σεπτέμβριον.

Βαλεριανὴ ἢ φαρμακευτικὴ (*Valeriana officinalis* L.).—
Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Βαλεριανοειδῶν ἀπαντᾷ σπάνιον ἐν Ἑλ-

λάδι κυρίως εἰς τὰ βόρεια τῆς χώ-
ρας (Ἡπειρος, Θεσσαλία, Δυτικὴ
Μακεδονία). Πολυετές φυτὸν με
βραχὺ ρίζωμα, βλαστὸν παχὺν, ὑψη-
λὸν (Εἰκ. 7) ἀπλοῦν ἢ διακλαδιζό-
μενον. Φύλλα πτεροσχιδῆ, ἀποτελού-
μενα ἐξ 7—10 ζευγῶν γραμμοειδῶν
φυλλαρίων. Στεφάνη ὠχρὰ ροδίνη
ἢ λευκὴ. Ἄνθει ἀπὸ τοῦ Μαΐου
μέχρι τοῦ Ἰουλίου.

Χρησιμότης.—Τὸ ρίζωμα τῆς
βαλεριανῆς εἶναι ἀντιπυρετικὸν καὶ
ἀντιελμινθικόν. Τὸ ἐξ αὐτῆς ἐξαγο-
μενον αἰθέριον ἔλαιον χρησιμοποιεῖται
εἰς σκευάσματα ἐναντίον τῶν
νευρικών διαταραχῶν.

Συλλογὴ καὶ Καλλιέργεια.—

Ἡ βαλεριανὴ δύναται νὰ καλλιεργ-
(Εἰκ. 7). Βαλεριανὴ ἢ φαρμακευτικὴ γηθῆ ἐπιτυχῶς παρ' ἡμῖν εἰς τὰ
βόρεια τῆς Ἑλλάδος ἢ εἰς ὄρεινὰς
γαίας τῶν νοτιωτέρων μερῶν. Ἀρέσκειται εἰς ἔδαφη ὑγρὰ καὶ πολλα-
πλασιάζεται διὰ σπορᾶς ἢ διὰ ριζωμάτων.

Τὰ ριζώματα φυτεύονται τὸ φθινόπωρον, εἰς γραμμὰς ἀπεχού-

σας ἀλλήλων περί τὰ 50 ἑκατοστά, εἰς ἔδαφος γόνιμον, προετοιμασθὲν καλὰ καὶ εἰς ἀπόστασιν 30 ἑκατοστῶν τὸ ἓν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τὰ καλύπτομεν μὲ πολὺ ὀλίγον χῶμα. Χρειαίεται σκάλισμα καὶ βοτάνισμα ἕως οὗτου τὰ μικρὰ φυτὰ μεγαλώσουν, ὁπότε δὲν ἔχουν τίποτε πλέον νὰ φοβηθοῦν ἀπὸ τὰ ζιζάνια. Εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἔτους αἱ ρίζαι ἔχουν ἀποκτήσει μεγάλην ἀνάπτυξιν. Τότε ἀκριβῶς ἔχουν τὴν ἱκανοποιητικωτέραν τιμὴν εἰς τὸ ἐμπόριον. Τὰς συλλέγω κατὰ Αὐγουστον ἢ Σεπτέμβριον καὶ ἀφοῦ τὰς πλύνω καὶ τὰς ἀπαλλάξω ἀπὸ τὰ χρώματα, τὰς σχίζω κατὰ μῆκος καὶ τὰς ἐκθέτω πρὸς ξήρανσιν κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν ἥλιον καὶ ἔπειτα ὑπὸ σκιάν.

Βέρατρον.—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Μελανθοειδῶν. Φαρμακευτικὸν εἶναι τὸ ρίζωμα βεράτρου τοῦ λευκοῦ (*Veratrum album* L.) μὴ φυομένου ἐν Ἑλλάδι. Ὅμοίως φαρμακευτικὸν ρίζωμα ἔχει τὸ παρ' ἡμῖν ἀπαντῶν αὐτοφυῆς εἶδος Βέρατρον τὸ Λοβελιανὸν (*Veratrum Lobelianum* Bernh.). Εἶναι φυτὸν πολυετὲς μὲ ὑψηλὸν βλαστὸν φέροντα φύλλα ἀκέραια ἑλλειπτικά ἢ λογχοειδῆ καὶ ἀνθη χρώματος πρασινωποῦ. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν ὑπαλπεικὴν καὶ ἀλπεικὴν ζώνην γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα στερογιάνι.

Ἀνευρέθη μέχρι τοῦδε εἰς Ἡπειρον καὶ ὅλας τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς τῆς ὄροσειρᾶς τῆς Πίνδου. Ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Αὐγούστου. Εἶναι δηλητηριῶδες φυτὸν ὡς ἐνέχον ἀλκαλοειδῆ τινα.

Βερβένα ἢ φαρμακευτική.—(*Verbena officinalis* L.) Κοινῶς σταυρόχορτο, σπυροχορτι, ἄγρια χαμάνδρου, σπληνοχορτι. Ἀπαντᾷ καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα εἰς καλλιεργούμενα μέρη καὶ ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου. Τὰ φύλλα τῆς θεωροῦνται φαρμακευτικὰ (κυρίως ἐπουλωτικά) συλλέγονται δὲ ἀπὸ Μαΐου μέχρι Ἰουλίου. Ἡ σημασία των, ἀπὸ φαρμακευτικῆς ἀπόψεως, εἶναι μικρά.

Βερβερὶς ἢ κοινὴ (*Berberis vulgaris* L.).—Φυτὸν τῆς ὁμώνυμου οἰκογενείας θαμνώδες, μὲ φύλλα μεμβρανώδη καὶ τριμερεῖς ἀκάνθας πολὺ μικροτέρας τῶν φύλλων. Καρπὸς ρᾶξ ἐρυθρά. Ἀπαντᾷ σπανία εἰς τὴν ὄρεινὴν ζώνην τῆς Λακωνίας καὶ Μεσσηνίας. Ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Μαΐου. Οἱ καρποὶ τῆς εἶναι φαρμακευτικοί, συλλέγονται δὲ κατὰ τὸν Αὐγουστον.

Βερονίκη.—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Σκροφουλαριοειδῶν, τοῦ ὁποῦοι τριάκοντα ἐν εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. Ἐκ τῶν εἰδῶν τούτων φαρμακευτικῶς εὐχρηστῆι τὸ εἶδος Βερονίκη ἢ φαρμακευτικὴ (*Veronica officinalis* L.) φυτὸν ποῶδες, πολυετὲς μὲ πέταλα ὠχρὰ ἰώδη. Ἀπαντᾷ εἰς δασώδη ὄρεινὰ μέρη τῆς Βορείου Ἑλλάδος

καὶ ἀνθίζει κατὰ Ἰούνιον—Ἰούλιον. Τὰ φυτὰ συλλέγονται ὀλόκληρα ὀλίγον πρὸ τῆς ἀνθήσεως, ξηραίνονται ὑπὸ σκιάν καὶ ἀποστέλλονται εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἡ φαρμακευτικὴ σημασία των δὲν εἶναι μεγάλη.

Βετονικὴ ἢ φαρμακευτικὴ (*Betonica officinalis* L.).—Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλανθῶν σπάνιον ἐν Ἑλλάδι (Λακωνία, Κεφαλληνία) τὸ ὁποῖον θεωρεῖται φαρμακευτικόν.

Βίγνα ἢ μικροτέρα (*Vinca minor* L.).—Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀποκυνοειδῶν γνωστὸν παρ' ἡμῖν μὲ τὸ κοινὸν ὄνομα ἀγριολίτσα, ἀγριολίτσα. Ἐχει τοὺς μὲν φυλλοφόρους βλαστοὺς κατακεκλιμένους, τοὺς δὲ ἀνθοφόρους ὄρθιους. Φύλλα λεία, φέροντα βραχύτατον μίσχον. Ἀνθη ἰώδη, ἐκφυόμενα μονήρη ἐκ τῶν μασχαλῶν τῶν φύλλων. Ἀπαντᾷ εἰς Θεσσαλίαν, Ἡλείαν, Ἀργολίδα, Ἀρκαδίαν, ἀνθεῖ δὲ ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μέχρι Μαΐου. Ἡ βίγνα ἀποτελεῖ ἑξαιρετον κοσμητικὸν εἶδος ὡς δυνάμενον νὰ ἀναπτυχθῆ ὑπὸ σκιάν. Τὰ φύλλα τῆς εἶναι φαρμακευτικά, συλλέγονται κατὰ Ἀπρίλιον ἢ Μαΐον, δὲν ἔχουν ὅμως μεγάλην σημασίαν.

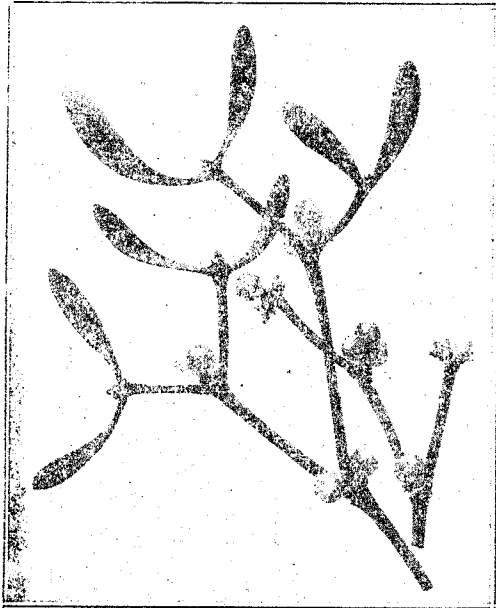
Βιόλα ἢ τρίχρους (*Viola tricolor* L.) ἢ ἴον τὸ τρίχρουν. Τὸ γνωστότατον ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα πανσὲς φυτὸν καλλωπιστικὸν τοῦ ὁποῦοι οἱ ἀνθοφόροι βλαστοὶ εἶναι φαρμακευτικοί (*Herba Violae tricoloris*).

Βίσκον τὸ λευκόν (*Viscum album* L.) ἢ ἱξία ἢ λευκὴ. (Εἶκ. 8).—Ἀπαντᾷται παρ' ἡμῖν ὡς παράσιτον ἐπὶ τῆς ἐλάτης ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἄλλων δένδρων (δρυῶν, μηλεῶν, ἀπιδεῶν), Ἀνευρέθη μέχρι τοῦδε εἰς Θεσσαλίαν, Δυτικὴν Μακεδονίαν, Ἀττικὴν, Λακωνίαν, Κρήτην. Εἶναι γνωστὸν μὲ τὰ κοινὰ ὀνόματα βροῦ ἐλατένιο, μελιός, μελάς, ἱξός, ἱξία.

Φαρμακευτικὰς ιδιότητας ἔχουν τὰ φύλλα τοῦ βίσκου, συλλεγόμενα κατὰ Δεκέμβριον—Ἰανουάριον καὶ οἱ φυλλοφόροι κλάδοι συλλεγόμενοι κατὰ Φεβρουάριον—Μάρτιον. Οἱ κλάδοι συλλεγέντες ἀναρτῶνται πρὸς ἀποξήρανσιν, εἰς μέρος εὐάερον καὶ ὑπὸ σκιάν.

Βράσκη ἢ μέλαινα (*Brassica nigra* Koch) ἢ Σίναπις ἢ μέλαινα.—Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Σταυρανθῶν κοινῶς σινάπι, ἡμεροσινάπι καλούμενον, καλλιεργούμενον δὲ παρ' ἡμῖν ἀπανταχοῦ σχεδὸν ὡς λαχανικόν. Τὰ σπέρματά του εἶναι φαρμακευτικὰ καὶ ἡ ζήτησις των εἰς τὸ φαρμακευτικὸν ἐμπόριον σημαντικὴ. Ἐκ τῶν σπερμάτων ἐξάγεται τὸ ἄλευρον σινάπεως χρησιμοποιοῦμενον διὰ σιναπισμοῦς, ἐπιθέματα κ.τ.λ.

Βορράγινον τὸ φαρμακευτικόν (*Borrago officinalis L.*) κοινῶς μπουράντζα, βοράτσιννα. Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Βορραγινοειδῶν ἀπαντῶμενον ἐν Ἑλλάδι ὡς αὐτοφυῆς ἢ καλλιτεργούμενον καθ' ἕλλην σχεδὸν τὴν Νότιον Ἑλλάδα. Ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μέχρι τοῦ Ἰουνίου. Ὅλα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ εἶναι φαρμακευτικά. Συλλέγουμεν κατ' ἀρχὰς τὰ ἄνθη ἢτοι κατὰ Μάρτιον—Μάιον. Τὰ φύλλα συλλέγονται ἔπειτα ἢτοι κατὰ Μάιον—Ἰούλιον καὶ τέλος μετὰ τὴν ἀπάν-

(Εἰκ. 8). Βίσκον τὸ λευκόν

θησιν συλλέγουμεν τὰς ρίζας. Ἐκ τῶν μερῶν αὐτῶν ζητοῦνται πρὸ πάντων εἰς τὸ ἐμπόριον τὰ ἄνθη, ὀλιγώτερον τὰ φύλλα καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον αἱ ρίζαι.

Βρυονία ἢ δίαικος (*Bryonia dioica Jacq.*) κοινῶς ποτικιστάφυλο, ἀγριόκλημα, ἀγριοκολοκυθιά, ἀμπελοριίδα. Εἶναι φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Κολοκυνθοειδῶν ἀπαντῶμενον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος φέρει μέγα ρίζωμα, βλαστοὺς ἀναρριχωμένους καὶ ἄνθη κίτρινοπράσινα. Εἶνε φυτὸν δηλητηριώδες κυρίως δὲ οἱ καρποὶ καὶ ἡ ρίζα του.

Ἡ τελευταία αὕτη χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὴν φαρμακευτικὴν. Ἐν Εὐρώπῃ κοινῶς ἀπαντᾶται τὸ εἶδος Βρυονία ἢ λευκὴ (*Bryonia alba L.*).

Γάλανθος ὁ χιονόφιλος (*Galanthus nivalis L.*)—Βολβώδες φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀμαρυλλιοειδῶν κοινῶς καμπανούλες καλούμενον καὶ τοῦ ὁποίου οἱ βολβοὶ ἔχουν ἐμετικὰς ιδιότητας. Ἀπαντᾶται σπάνιος εἰς χλοερὸς τόπους τῆς ὄρεινῆς ζώνης εἰς Ἀρκαδίαν, Τήνον, Νάξον, Κέρκυραν, Ὑμηττόν. Ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου. Ἐν ἄλλο εἶδος Γάλανθος ὁ τῆς

βασιλίσσης Ὀλγας προσιδιάζων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χλωρίδα εὐρέθῃ ἐπὶ τοῦ Ταυγέτου.

Γαλέγα ἢ φαρμακευτικὴ (*Galega officinalis L.*)—Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν γνωστὸν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα ἡμεροτριφύλλι. Ἀπαντᾷ ὡς αὐτοφυῆς καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Θεσσαλίαν, Ἡπειρον, Στερεὰν Ἑλλάδα. Ἐνιαχοῦ καλλιτεργεῖται ὡς νομευτικὸν φυτὸν. Ἀνθεῖ κατὰ Μάιον—Ἰούλιον. Ἡ φαρμακευτικὴ χρῆσις τοῦ φυτοῦ τούτου σήμερον εἶναι περιορισμένη, τοῦ ἀναγνωρίζονται δὲ μόνον γαλακταγωγοὶ ιδιότητες.

Γάλιον.—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ρουβιοειδῶν περιλαμβάνον φυτὰ ποώδη, φέροντα φύλλα κατὰ σπονδυλώματα, ἄνθη μικρὰ συνήθως τετραπέταλα, καρπὸν ξηρόν. Ἐκ τῶν 48 εἰδῶν γαλίου τῆς Ἑλληνικῆς χλωρίδος τὰ εἶδη Γάλιον τὸ ἀληθές (*Galium verum L.*) κοινὸν καθ' ὅλην τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ Γάλιον τὸ ὄρθιον (*Galium erectum Huds*) ἀπαντῶν εἰς Ἡπειρον, Θεσσαλίαν, Δυτικὴν Μακεδονίαν, Κέρκυραν, Κρήτην συλλεγόμενα κατὰ δέσμας φέρονται ἀπεξηραμένα εἰς τὸ φαρμακευτικόν. Τὸ κοινὸν ὄνομα μὲ τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὰ ὅλα σχεδὸν τὰ γάλια εἶναι ἀγριορριζαρο, κολλησιδα.

Γεντιανή.—Γένος φυτῶν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας περιλαμβάνον πλεῖστα εἶδη τῶν ὄρεινῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Τὸ ριζῶμα εἰδῶν τινων καὶ κυρίως Γεντιανῆς τῆς κίτρινης (*Gentiana lutea L.*) εἶναι φαρμακευτικόν, στομαχικὸν καὶ ἀντιπυρετικόν. Παρ' ἡμῖν ἀντὶ τοῦ ἀνω εἶδους φύεται τὸ συγγενέστατον πρὸς αὐτὸ Γεντιανὴ ἢ συμφύανδρος (*Gentiana symphyandra Murb.*) μὲ κίτρινα ἄνθη ἐπὶ τῆς ὄϊτης καὶ Γεντιανὴ ἢ ἀσκληπιαδοειδῆς (*Gentiana asclepiadea L.*) κοινῶς ἀγριοπιπεριά.

Γεράνιον τὸ Ροβερτιανόν (*Geranium Robertianum L.*)—Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Γερανιοειδῶν φυόμενον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ὄρεινὴν ζώνην. Τὸ φυτὸν συλλέγεται κατὰ Ἀπρίλιον—Μάιον, ἀφαιροῦνται αἱ ρίζαι καὶ ξηραίνόμενον διατίθεται εἰς τὸ φαρμακευτικόν.

Γέον τὸ ἀστικόν (*Geum urbanum L.*)—Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν ροδοειδῶν ἀπαντᾷ παρ' ἡμῖν εἰς Θεσσαλίαν, Ἡπειρον, Στερεὰν, Εὐβοίαν, Λακωνίαν, Ἀχαΐαν, σποραδικῶς ὅμως. Ἡ ρίζα του συλλεγόμενη κατὰ Μάιον εἶναι εὐστομος καὶ φαρμακευτικὴ (*Radix caryophyllata*).

Γλήχωμα ὁ χαμαίκισσος (*Glechoma hederacea L.*)—Φυτὸν

τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλανθῶν φυόμενον παρ' ἡμῖν εἰς σκιερούς τόπους εἰς Λακωνίαν ὅπου ὀνομάζεται κοινῶς κίσσος καὶ εἰς Κεφαλληνίαν. Ὅλον τὸ φυτὸν ἀφαιρουμένων τῶν ριζῶν εἶναι φαρμακευτικὸν (Herba Hederæ terrestris). Ὅμοίως εἰς τὸ ἐμπόριον φέρονται εἰς ἱκανοποιητικὰς τιμὰς τὰ ἀποξηρανθέντα φύλλα τοῦ φυτοῦ. Ἐποχὴ συλλογῆς Μάρτιος καὶ Ἀπρίλιος ἦτοι ὀλίγον πρὸ τῆς ἀνθῆσεώς του.

Γλυκύριζα ἢ λεία (*Glycyrrhiza glabra* L.).— Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν ψυχανθῶν αὐτοφυὲς ἐν Ἑλλάδι. Φέρει βλαστοὺς ὀρθίους (εἰκὼν 9)

(Εἰκ. 9). Γλυκύριζα ἢ λεία
ἄνω ἀριστερά: Καρποὶ Γλυκ. τῆς ἐχινουσιδοῦς

φύλλα πτεροσχιδῆ ἀποτελούμενα ἐκ 4—7 ζευγῶν προμήκων ἢ ἔλλειπτικῶν φυλλαρίων, ἀνθηκατὰ βότρες ἐκφυμένους ἐκ τῶν μασχαλῶν τῶν φύλλων, στεφάνην ἰώδη καὶ λοβὸν γραμμοειδῆ, λείον περιέχοντα 2—4 σπέρματα. Ὑπάρχει καὶ ποικιλία τῆς ὁποίας καὶ οἱ βλαστοὶ καὶ ὁ λοβὸς εἶναι ἀδενώδεις. Φύεται εἰς ἀκαλλιέργητα ἢ ἀμώδη μέρη. Ἄλ-

λοτε ἀπλητῶτο πολὺ συχνότερα, σήμερον ὁμως εἰς τὰς περισσοτέρας ἐπαρχίας μόνον σποραδικῶς συναντᾶται. Ἀπαντᾷ σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους τοῦ Ἴονίου γνωστὴ μὲ τὸ κοινὸν ὄνομα γλυκύριζα.

Χρησιμότης.— Ἡ γλυκύριζα χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἱατρικὴν ὑπὸ ποικίλας σκευασίας. Φαρμακευτικὴ καὶ βιομηχανικὴ εἶναι ἡ ρίζα τῆς (*Radix Liquiritiæ*). Τὸ ἐκχύλισμα ταύτης εἶναι ἡ κοινὴ γιάμπολι. Αἱ ἰδιότητες τῆς γλυκυρρίζης εἶναι ἀντιβηχικαὶ καὶ διουρητικαί.

Λόγω τῆς μεγάλης χρησιμοποίησεως τῆς γλυκυρρίζης καὶ εἰς τὴν ζυθοποιίαν καὶ εἰς τὴν ζαχαροπλαστικὴν κλπ. γίνεται σημαντικὴ ἐξαγωγή ἐκ Μ. Ἀσίας κυρίως εἰς Μασσαλίαν. Ὅμοίως καὶ ἐκ τῶν βορείων παραλίων τῆς Πελοποννήσου ἐξάγονται ποσότητες τινες ριζῶν διὰ Μασσαλίαν. Ἄλλοτε ἐκ τῶν ριζῶν τούτων συνετηρεῖτο μικρὰ βιομηχανία παρασκευῆς γιάμπολης εἰς Πάτρας, σήμερον ὁμως τὰ σχετικὰ ἐργοστάσια ἔλλειψαι πρώτης ὕλης ἔκλεισαν κατὰ τὸ πλεῖστον. Ἡ καλλιέργεια τῆς γλυκυρρίζης εἰς ἀγόνους γαίας, αἱ ὁποῖαι παραμένουν ἀχρησιμοποίητοι καὶ εἰς περιοχὰς ὅπου ἔπαυσε νὰ συναντᾶται πυκνῶς αὐτοφυομένη ἔπρεπε ἴσως νὰ δοκιμασθῇ.

Γοσσύπιον τὸ ποῶδες (*Gossypium herbaceum* L.).— Τὸ κοινῶς μπαμπάκι καλούμενον πασίγνωστον φυτὸν τοῦ ὁποίου ἢ καλλιέργεια τόσον προοδεύει ἐσχάτως ἐν Ἑλλάδι. Αἱ τρίχες ποὺ περιβάλλουν τὰ σπέρματα εἶναι ὁ φαρμακευτικὸς βάμβαξ.

Γρατιόλη ἢ φαρμακευτικὴ (*Gratiola officinalis* L.).— Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Σκροφουλαριοειδῶν, φυόμενον σπάνιον ἐν Ἑλλάδι. Φέρει ρίζωμα ἔρπον, φύλλα ἐπιφυῆ, λογχοειδῆ, ἀνθη ἔμμισχα ἐκφυόμενα ἐκ τῆς μασχάλης τῶν φύλλων ὀχροῦ ροδίνου ἢ κιτρίνου χρώματος. Ὅλα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ εἶναι δηλητηριώδη, χρησιμοποιεῖται ὁμως τοῦτο ὑπὸ περιορισμένην κλίμακα εἰς τὴν φαρμακευτικὴν ὅτε συλλέγεται τὸ φυτὸν ὀλόκληρον κατὰ δέσμας. Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ εἰς σχετικῶς ὑγροὺς τόπους. Ἀνευρέθη μέχρι τοῦδε εἰς Ἡπειρον, Θεσσαλίαν, Μεσσηνίαν, Κεφαλληνίαν, Δυτικὴν Μακεδονίαν. Ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Αὐγούστου.

Δακτυλίτις (*Digitalis*).— Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Σκροφουλαριοειδῶν περιλαμβάνον φυτὰ δηλητηριώδη. Ἐκ τῶν εἰς αὐτὸ ἀνηκόντων εἰδῶν Δακτυλίτις ἢ ἐρυθρᾷ (1) (*D. purpurea* L.) εἶναι ἐν τῶν σημαντικῶν φαρμακευτικῶν φυτῶν ὡς παρέχον τὴν δακτυλιδίνη. Ἐν Ἑλλάδι αὕτη δὲν φύεται ἀλλὰ πέντε ἄλλα εἶδη μεταξὺ τῶν ὁποίων Δ. ἢ σκωριώδης (*D. ferruginea* L.), Δ. ἢ λεία (*D. laevigata* W. et K.) καὶ Δ. ἢ ἐριώδης (*D. lanata* Ehrh.). Δὲν εἶναι γνωστὸν ἂν τὰ φύλλα τινὸς ἐκ τῶν ἄνω εἰδῶν δύνανται νὰ ἀντικαταστήσουν τὰ τῆς πορφύρας εἰς φαρμακευτικὰς χρήσεις.

Δατίσκη ἢ καννάβινος (*Datisca cannabina* L.).— Φυτὸν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας αὐτοφυὲς παρ' ἡμῖν εἰς τὰ Σφακιωτικὰ ὄρη τῆς Κρήτης καὶ τοῦ ὁποίου ἢ ρίζα καὶ τὰ φύλλα χρησιμοποιῶνται ἐνίοτε εἰς θεραπευτικοὺς σκοποὺς.

(1) Σημ. Ε. Γ. Ε. Βλέπε καὶ ἄρθρον περὶ Δακτυλίτιδος τοῦ κ. Δ. Καλλιφρονᾶ δημοσιευθὲν εἰς τὸ Γ. Δελτίον τῆς Ε. Γ. Ε. μηνὸς Δεβρίου 1935.

Δατούρα τὸ στραμώνιον (*Datura stramonium* L.). **Βοτανικοὶ χαρακτηρισμοί.**—Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Σολανοειδῶν ἀπαντῶν κυρίως εἰς καλλιεργούμενους ἢ χαλικώδεις τόπους εἰς Ἡπειρον, Θεσσαλίαν, Αἰτωλίαν, Ἀττικὴν, Ἀργαδίαν, Μεσσηνίαν, Λακωνίαν, Ἐπτάνησα. Εἰς μερικὰ μέρη καλλιεργεῖται ὡς καλλωπιστικὸν φυτὸν. Κατάγεται ἐκ τῆς Ἀμερικῆς, ἐγκλιματιθὲν δὲ ἀπαντᾷ σχεδὸν αὐτοφύεως ὡς ἀνεφέραμεν ἄνωτέρω. Εἶναι φυτὸν (Εἰκὼν 10) ἐτήσιον μὲ βλαστὸν ὄρθιον, διακλαδιζόμενον, φύλλα ἑμισα, ὠοειδῶς ἐπιμήκη, κατὰ τὴν περιφέρειαν ὀδοντωτὰ ἢ ἀνίσως κολπωτὰ. Τὰ ἄνθη ἐκφύονται ἐκ τῶν μασχαλῶν τῶν φύλλων μεμονωμένα, εἶνε δὲ ὄρθια. Ἡ στεφάνη εἶναι λευκὴ, χωνοειδῆς μήκους 5—10 ἑκατοστῶν. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα ἐπιμήκης, ὄρθη, ἀκानθωτή. Ὅλον τὸ

(Εἰκ. 10). Δατούρα τὸ στραμώνιον

φυτὸν εἶναι δυσῶδες. Ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου εἶνε δὲ γνωστὸν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα τάτουλας, ντάτουλα, βρομόχορτο.

Χρησιμότης.—Ἡ δατούρα εἶναι δηλητηριῶδες φυτὸν διότι περιέχει τὴν δατουρίνην κυρίως, ἀλκαλοειδὲς ὁμοιάζον πρὸς τὴν ἀτροπίνην. Εἶναι ὁμως καὶ ἓν ἐκ τῶν σημαντικῶν φαρμακευτικῶν φυτῶν. Τὰ φύλλα τῆς ξηραίνόμενα φέρονται εἰς τὸ φαρμακευτικὸν εἰς ἱκανοποιητικὰς τιμὰς, χρησιμεύουν δὲ εἰς τὴν παρασκευὴν σιγαρέττων ἐναντίον τοῦ ἄσθματος. Καὶ τὰ σπέρματα τοῦ φυτοῦ εἶναι χρήσιμα, ὀλιγότερον ὁμως, εἰς τὴν ἰατρικὴν.

Συλλογὴ καὶ καλλιέργεια.—Ἡ δατούρα ἀρέσκειται κυρίως εἰς προσχωματικὰ ἔδαφη, δύναται ὁμως νὰ εὐδοκιμήσῃ παντοῦ σχεδόν. Σπείρομεν εἰς σπορεῖον κατὰ Ἰανουάριον—Φεβρουάριον καὶ μεταφυτεύομεν τὰ μικρὰ φυτὰ κατὰ τὸ τέλος Μαρτίου ἢ ἀρχῆς Ἀπρι-

λίου εἰς ἔδαφος καλὰ προετοιμασθέν. Μεταφυτεύομεν κατὰ σειρὰς αἱ ὁποῖαι ἀπέχουν 80 ἑκατοστὰ ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην, ἢ δὲ ἀπέστασις ἀπὸ φυτοῦ εἰς φυτὸν εἶναι 50 ἑκατοστὰ. Διὰ τὴν μεταφυτεύειν θὰ προτιμήσωμεν καιρὸν συννεφώδη ἢ βροχερόν, διότι ἡ δατούρα δὲν ἀντέχει εὐκόλως εἰς μεταφυτεύειν. Διὰ τοῦτο ὑπὸ τὸ ἰδικὸν μας γλυκὺ κλίμα προτιμότερα εἶναι ἢ ἀπ' εὐθείας σπορά. Εἰς τὴν περιπτῶσιν αὐτὴν θέτω 5—6 σπόρους εἰς κάθε ὀπήν πού ἀνοίγω εἰς τὰς αὐτὰς ὡς ἄνω ἀποστάσεις καὶ σκεπάζω μὲ 5—6 ἑκατοστὰ γῆς. Ἐπειδὴ ἡ βλάστησις τοῦ σπέρματος ἀργεῖ χρειάζεται νὰ ποτίζω τὰς σπορὰς διὰ νὰ τὴν ἐπιταχύνω. Ὅταν τὰ μικρὰ φυτὰ ἀναπτυχθοῦν κάπως ἀφίνω τὸ εὐρωστότερον εἰς κάθε ὁμάδα ἐκριζώνω δὲ τὰ ἄλλα. Καλλιεργητικαὶ φροντίδες εἶναι τὰ ἀπαραίτητα σκαλίσματα καὶ βοτανίσματα. Τὰ φύλλα συλλέγονται ὅταν τὸ ἄνθος ἀρχίζει νὰ σχηματίζεται.

Δάφνη ἡ εὐγενής (*Laurus nobilis* L.).—Φυτὸν τῆς ὁμονύμου οἰκογενείας κοινῶς δάφνη, δαφνολιά, βαγιά, καλούμενον. Εἶναι συνηθέστερον δένδρον, σπανιώτερον δὲ παραμένει θαμνώδης. Φέρει φύλλα βραχυμίσηα δερματώδη, προμήκως λογχοειδῆ, κατὰ τὴν περιφέρειαν σχεδὸν κυματοειδῆ. Ἄνθη μικρὰ, πρασινόλευκα, ἐκφυόμενα ἱκανὰ ὁμοῦ ἐκ τῶν μασχαλῶν τῶν φύλλων. Καρπὸς δρύπη μέλαινα. Φύεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σποραδικῶς, σπανιώτερον δὲ εἰς μικρὰ δάση, καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, εἰς πολλὰ μέρη καλλιεργούμενη. Ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μέχρι τοῦ Ἀπριλίου.

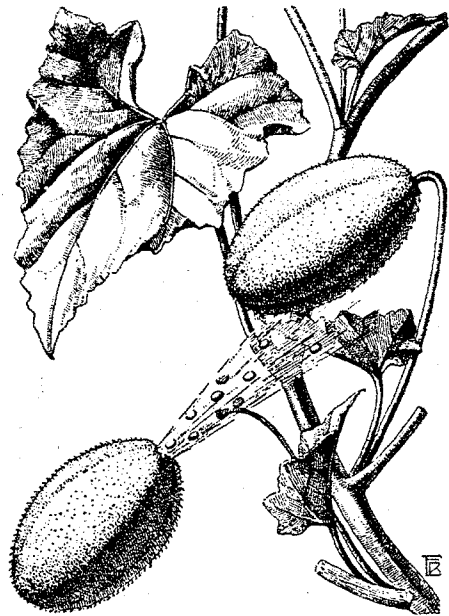
Ἡ δάφνη πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ διὰ μοσχευμάτων, εὐδοκιμεῖ δὲ κατ' ἐξοχὴν εἰς γόνιμον καὶ νοτιερόν ἔδαφος. Ἐκ τῶν φύλλων τῆς ἐξάγεται αἰθέριον ἔλαιον χρήσιμον καὶ εἰς τὴν φαρμακοποιίαν. Δι' ἐκθλίψεως ἀφ' ἐτέρου τῶν καρπῶν λαμβάνεται παχὺ ἔλαιον (δαφνέλαιον) χρήσιμον καὶ εἰς τὴν φαρμακευτικὴν. Παρ' ἡμῶν παράγεται δαφνέλαιον εἰς Ἄγιον Ὄρος.

Δαφνοειδὲς (*Daphne*).—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Θυμelaiοειδῶν. Περιλαμβάνει φυτὰ τοξικά, ἐξ ὧν τινὰ εἶναι φαρμακευτικά. Ἐκ τῶν εἰδῶν τῆς Ἑλληνικῆς χλωρίδος φαρμακευτικὰ εἶναι Δάφνη τὸ μεζέρειον (*Daphne mezereum* L.) σπανιώτατα ἀπαντῶν ἐν Λακωνίᾳ καὶ Δάφνη τὸ κνίδιον (*Daphne gnidium* L.) κοινῶς κάψα χολοκούκι, ἀπαντῶν εἰς Ἡπειρον, Βοιωτίαν, Ἀττικὴν, Εὐβοίαν, Δυτικὴν Πελοπόννησον. Ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν φαρμακευτικὸς εἶναι ὁ φλοιός, συλλέγεται δὲ κατὰ Ὀκτώβριον—Δεκέμβριον.

Δελφίνιον ἡ ἀργία σταφίς (*Delphinium staphisagria* L.).—

Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Ρανουγκουλοειδῶν γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα ἄγρια σταφίδα, ψειρόχορτο, ψειροβότανο. Ἐκ τῶν σπερμάτων του ἀναμικνυομένων μετ' ἐλαίου ἀφοῦ λειοτριβηθῶν παρασκευάζεται παρὰ τοῦ λαοῦ ἄλοιφή κατὰ τῶν φθειρῶν.

Δίκταμος ὁ λευκός (*Dictamnus albus* L.).—Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Ρυτοειδῶν φυόμενον σπάνιον παρ' ἡμῖν καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα ἄρπους μπαμπάρους (Κορώνη), βάρβαρον, ἀγιοβάμβαρα (Ταύγετος), δικτάμι (Κιθαιρῶν), λούτζα (Πάρων). Τὸ φύλλωμά του εἶναι ἀρωματικὸν καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐξάγεται αἰθέριον ἔλαιον ἔχον καὶ τινὰς φαρμακευτικὰς χρήσεις.

(Εἰκ. 11). Ἐκβάλιον τὸ ἐλατήριον

Δρῦς (*Quercus*).—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Κυπελλοφόρων. Εἶδη τῆς Ἑλληνικῆς χλωρίδος 12 γνωστὰ ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα δέντρο, ρουπάκι, γρανίτσα, μεράδι, πουρνάρι. Ὁ φλοιὸς διαφόρων εἰδῶν (*Cortex Quercis*) συλλεγόμενος κατὰ Νοέμβριον—Δεκέμβριον καὶ τὰ σπέρματα αὐτῶν (*Semina Quercis*) εἶναι φαρμακευτικά.

Ἐκβάλιον τὸ ἐλατήριον (*Ecbalium elaterium* A. Rich.).—Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Κολοκυνθοειδῶν, κοινότατον καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα ἄγριαγγουριά, πικραγγουριά, γαῖδουραγγουριά. (Εἰκὼν 11). Πάντα τὰ μέρη του εἶναι τοξικά, ὡς περιέχοντα τὸν γλυκοζίτην ἐλατηρίνην, κυρίως δὲ ὁ καρπός. Τὸ ἐκχύλισμα τοῦ καρποῦ εἶναι δραστικώτατον καθαρτικόν. Τὸ φυτόν χρησιμοποιεῖται πολλαχῶς καὶ εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν.

Ἐκουϊζέτον (*Equisetum*).—Γένος φυτῶν τῆς ὁμονύμου οἰκογενείας. Εἰδῶν τινῶν τοῦ προκειμένου γένους ὡς π.χ. Ἐ. τοῦ ἀρουραίου (*E. arvense* L.) φυομένου καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ

ὄνομα πολυκόμπι, πολυκόντυλο γίνεται καὶ φαρμακευτικὴ χρῆσις, περιορισμένη πάντως. Πρὸς τοῦτο συλλέγεται δλόκληρον τὸ φυτόν ἀφαιρουμένων τῶν ριζῶν (*Herba Equiseti*).

Ἐλάτη (*Abies*).—Γένος ἐκ τῶν κωνοφόρων περιλαμβάνον παρ' ἡμῖν ἐν εἶδος Ἐ. τὴν κεφαλληνιακὴν (*A. cephalonica* Loud.) ἀπαντῶσαν ὑπὸ τρεῖς παραλλαγὰς. Ἡ ρητίνη αὐτῆς (κοινῶς ἐλατόπισσα) εἶναι φαρμακευτικὴ.

Ἐλλέβορος ὁ μέλας (*Helleborus niger* L.).—Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Ρανουγκουλοειδῶν, φυόμενον πιθανῶς ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὄρεων τῆς Στ. Ἑλλάδος (Οἶτη, Κόραξ, Παρνασσός, Τυμφρηστός, Δίρφος) καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ρίζα εἶναι φαρμακευτικὴ. Ὁ ἐλλέβορος εἶναι τοξικὸν φυτόν.

Ἐρνιαρία ἡ λεία (*Herniaria glabra* L.).—Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Παρουγκουλοειδῶν, ἀπαντῶν παρ' ἡμῖν εἰς τὴν κατωτέρα ζώνην τῆς Νοτίου Ἑλλάδος. Θεωρεῖται ὅτι ἔχει φαρμακευτικὰς ιδιότητας (*Herba Herniariae*).

Ἐρούκη ἡ ἡμερος (*ErUCA sativa* L.).—Κοινῶς ῥόκα, ζούματα, ἀζούμα. Εἶναι τὸ γνωστότατον καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Σταυρανθῶν, τὸ ὁποῖον πολλακίς καλλιεργεῖται ὡς λαχανικόν. Τὰ σπέρματά του (*Semina Erucacae*) εἶναι φαρμακευτικά.

Ἐρύγγιον (*Eryngium*).—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων, περιλαμβάνον φυτὰ ἀκανθώδη γνωστὰ κοινῶς ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα σκανθοχόρτι, ἄσπαρτο, φειδάγκαθο, ἀγκαθιά, μσχάγκαθο, τῆς ἀγάπης τὸ βοτάνι. Εἰδῶν τινῶν αἱ ρίζαι εἶναι φαρμακευτικά, δὲν ἔχουν ὅμως μεγάλην σημασίαν.

Ἐρύζιμον (*Erysimum*).—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Σταυρανθῶν τοῦ ὁποίου τὸ εἶδος Ἐρύζιμον τὸ ἀκιδωτὸν (*E. cuspidatum* DC.), φυόμενον παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῶν ὄρεων εἰς Θεσσαλίαν καὶ Πελοπόννησον παρέχει τὰ φαρμακευτικὰ ἄνθη του.

Ἐρυθραία τὸ κενταύριον (*Erythraea centaureum* L.).—Κοινῶς ριγόχορτο, θερμόχορτο, μεγάλο φαρμακούλι, ἀλοή, ἄγρια κίνα, κινινόχορτο. Εἶναι (Εἰκὼν 12) φυτόν μονοετὲς με βλαστὸν ὄρθιον, τετραγώνον, φύλλα ἀκέραια ἀντίθετα, ἄνθη ἐπιφυῆ, ῥόδινα, σχηματίζοντα πυκνὸν κόρυμβον. Ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Ἰουλίου καὶ ἀπαντᾷ εἰς λόφους καὶ λειμῶνας τῆς μεσαίας ζώνης καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ πλοῦτος τῶν κοινῶν ὀνομάτων τοῦ φυτοῦ δεικνύει τὴν χρησιμότητά του. Πράγματι τὸ πικρότατον ἀφέψημα τοῦ φυτοῦ τούτου χορηγείται ἐναντίον τῶν ἐλωδῶν πυρετῶν. Χρησιμεύει ὁμοίως ὡς τονωτικὸν καὶ δρεκτικόν. Φαρμακευτικῶς εὐχρηστεῖ ὀλόκληρον τὸ φυτόν συλλεγόμενον μόλις ἀρχίσουν νὰ σχηματίζονται τὰ ἄνθη (φρμ. *Herba Centaurii*).

(Εἰκ. 12). Ἐρυθραία τὸ κεντάριον

Εὐκάλυπτος (*Eucalyptus*).— Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Μυρτοειδῶν περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τροπικῶν χωρῶν. Εἶδη τινά τοῦ προκειμένου γένους, ὡς Ἐ. ὁ σφαιριόκαρπος (*E. globulus*), καλλιεργούμενος καὶ παρ' ἡμῖν, παρέχουσι διὰ τῶν νεῶν φύλλων τὸ αἰθέριον ἔλαιον εὐκαλύπτου, τὸ ὁποῖον εἶναι φαρμακευτικόν. Καὶ οἱ καρποὶ τοῦ εἴδους τούτου καὶ ἄλλων τινῶν εἶναι φαρμακευτικοί, συλλέγονται δὲ κατὰ Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον.

Εὐπατόριον τὸ καννάβινον (*Eupatorium cannabinum* L.).—

Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων ἀπαντῶν παρ' ἡμῖν ἀνά τὴν βόρειον Ἑλλάδα. Εἶναι φυτόν ποῶδες, κοσμητικόν καὶ φαρμακευτικόν.

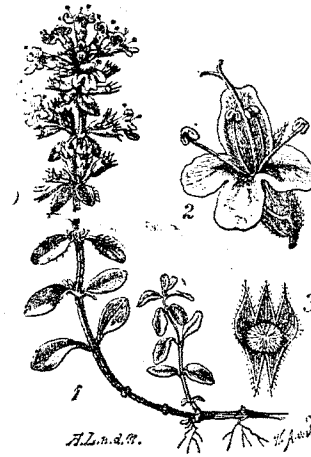
Ζεὶὰ ἢ μαῖς (*Zea mays* L.).— Κοινῶς καλαμπόκι, ἀραποσίτι. Τοῦ χρησιμωτάτου τούτου Ἀγρωστώδους φυτοῦ τὰ στίγματα εἶναι φαρμακευτικά.

Θύμος ὁ ἔρφυλλος (*Thymus serpyllum* L.).— Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλανθῶν (Εἰκὼν 13), σπανίως ἀπαντῶμενον ἐν Ἑλλάδι εἰς χλοερὸς τόπους τῆς ὑπαλπικῆς καὶ ἀλπικῆς ζώνης. Ἀνευρέθη μέχρι τοῦδε εἰς ὄρη τῆς Ἠπείρου, Θεσσαλίας, Εὐβοίας, Δυτικῆς Μακεδονίας. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι κοινὸν εἰς βορειότερα μέρη τῆς Εὐρώπης, πολλὰ αὐτὸ δὲ καὶ καλλιεργείται. Παρέχει αἰθέριον τι ἔλαιον.

Κατὰ Ἰούνιον ἢ Ἰούλιον συλλέγονται τὰ φυτὰ τοῦ ἔρφυλλου καὶ

ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν αἱ ρίζαι καὶ ξηρανθοῦν φέρονται εἰς τὸ φαρμακευτικόν, ὅπου ἐπιτυγχάνουν ἱκανοποιητικὰς τιμὰς.

Ἰνούλη (*Inula*).— Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων περιλαμβάνον φυτὰ ποῶδη μονοετῆ καὶ πολυετῆ, ἐξ ὧν ἄλλα κοσμητικά, ἄλλα φαρμακευτικά, πολλὰ δὲ δυσεξόντωτα ζιζάνια. Ἐν Ἑλλάδι φύονται 15 εἶδη. Ἐξ αὐτῶν εἶναι 1) Ἰνούλη ἢ βαρύσομος (*Inula graveolens* L.) κοινῶς κόνιζα, ψυλλήθρα, ἀγριοκονιτσιά, τὴν ὁποίαν

(Εἰκ. 13). Θύμος ὁ ἔρφυλλος

ὁ λαὸς χρησιμοποιεῖ πρὸς ἀπομάκρυνσιν, ἀπὸ τῶν οἰκιῶν, τῶν ψύλλων. 2) Ἰ. τὸ Ἑλένιον (*Inula Helenium* L.) ἀπαντῶσα εἰς ὄρεινους τόπους, κοινῶς ὅμοιο. Τοῦ φυτοῦ τούτου ἡ ρίζα εἶναι φαρμακευτικὴ (*Radix Helenii*). Κυρίως ἀποκόπτεται κατὰ τὸ τέλος τοῦ φθινοπώρου ἢ ρίζα τριετῶν φυτῶν, ἡ ὁποία ἐκτιμᾶται περισσότερο εἰς τὸ φαρμακευτικόν.

Ἰουνίπερος ἢ Ἄρκευθος (*Juniperus*).— Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Κωνοφόρων, τοῦ ὁποίου 7 εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι.

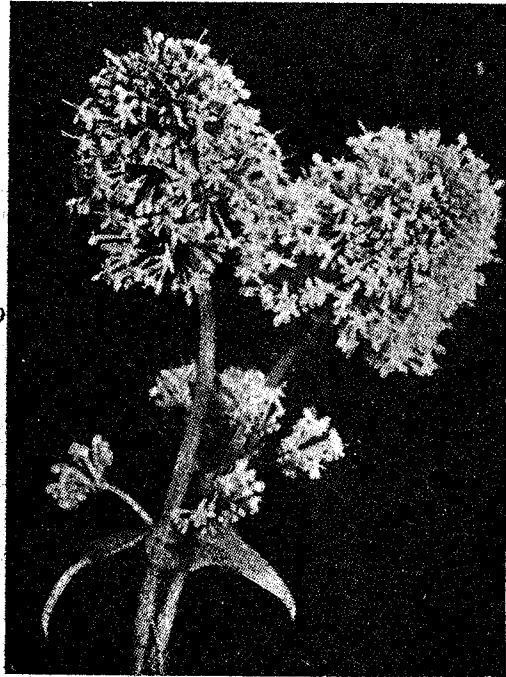
Ἐξ αὐτῶν χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακοποιίαν αἱ ἄρκευθίδες τοῦ εἴδους Ἰουνίπερος ἢ κοινῆ (*Juniperus communis* L.) φρυομένου ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὄρεων τῆς Θεσσαλίας, Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ Πελοποννήσου. Τὰ διάφορα εἶδη Ἰουνιπέρου εἶναι γνωστὰ παρ' ἡμῖν μὲ τὰ κοινὰ ὀνόματα κέντρο, βένι, ἀγριοκυπαρίσσι.

Ἴρις (*Iris*).— Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ἰριδοειδῶν περιλαμβάνον φυτὰ ριζωματώδη ἢ βολβώδη, φέροντα μακρὰ, στενὰ φύλλα καὶ ἄνθη μεγάλα, ἑξαμερῆ ἐπὶ ὑψηλῶν στελεχῶν. Κοινῶς ὀνομάζονται παρ' ἡμῖν κρίνοι, ἀγριόκρινοι. Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ γένους τὸ μᾶλλον χρήσιμον φαρμακευτικῶς εἶναι Ἰ. ἡ φλωρεντινῆ (*I. florentina* L.), φρυομένη καὶ ἐν Ἑλλάδι εἰς Θεσσαλίαν, Λακωνίαν, Μεσσηνίαν, Ἐπτανῆσα. Τὸ ριζῶμα τοῦ εἴδους τούτου κατ' ἑξοχὴν εἶναι φαρμακευτικόν. Κυρίως συλλέγονται ριζώματα τριετῶν φυτῶν. Ἡ καλλιέργεια Ἰ. τῆς φλωρεντινῆς εἶναι εὐκολωτάτη. Πολλαπλασιάζεται διὰ ριζωμάτων, οὐδὲμίαν δὲ καλλιεργητικὴν φροντίδα ἀπαιτεῖ.

Θὰ ἡδύνατο ἐπομένως ἢ καλλιέργειά της νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς ὄρεινους ἀγόνους τόπους παρ' ἡμῖν. Καὶ ἄλλων εἰδῶν, ὡς Ἰ. τῆς γερμανικῆς, ἢ ρίζα εἶναι φαρμακευτικὴ ἀλλὰ κατωτέρας ποιότητος.

Ἴτέα (Salix).—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ἴτεοειδῶν, περιλαμβάνον θάμνους καὶ δένδρα φίλυδρα, πολλαχῶς χρήσιμα. Κοινῶς ἐτιά, ἰτιά. Ὁ φλοιὸς εἰδῶν τινῶν καὶ κυρίως Ἰ. τῆς λευκῆς (*Salix alba* L.), φυομένης εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα, εἶναι φαρμακευτικός. Ἐποχὴ συλλογῆς Νοέμβριος καὶ Δεκέμβριος.

Καλαμίνθη (Calamintha).—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλανθῶν, περιλαμβάνον φυτὰ ποώδη, ἐτήσια, διετῆ ἢ πολυετῆ καὶ ἀρωματικά, ὡς τὸ πλεῖστον τῶν Χειλανθῶν. Ἐκ τῶν 13 παρ' ἡμῖν φυομένων εἰδῶν Καλαμίνθη ἢ φαρμακευτικὴ (*Calamintha officinalis* Moench.). κ. φλησκοῦνι, φυομένη σπανία εἰς τὰ ὄρη τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου, εἶναι φαρμακευτικὴ. Πρὸς φαρμακευτικὴν χρῆσιν συλλέγεται ὁλόκληρον τὸ φυτὸν κατὰ Ἰούνιον ἢ Ἰούλιον.

(Εἰκ. 14). Κέντρανθος ὁ ἐρυθρὸς

πρὸς πλοκὴν ὑφασμάτων καὶ σχοινίων καὶ διὰ τὸν σπόρον του πρὸς τροφὴν πτηνῶν καὶ παραγωγὴν ἐλαίου. Φαρμακευτικὰ εἶναι τὰ φύλλα τῆς ποικιλίας Ἰνδικῆς (*C. sativa* v. *indica*). Ἐκ τῆς αὐτῆς ποικιλίας ἐξάγεται τὸ γνωστὸν χάσις λόγῳ δὲ τούτου ἔχει ἀπαγορευθῆ διὰ νόμου ἢ καλλιέργεια τῆς Ἰνδικῆς καννάβευς ἐν Ἑλλάδι.

Κάνναβις ἢ ἡμερος (Cannabis sativa L.).—Κοινῶς καννάβι τὸ γνωστὸν φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Οὐρτικοειδῶν, καλλιεργούμενον πολλαχοῦ διὰ τὰς ἴνας του, χρῆσιμους

Καρδαμίνη ἢ λειμώνειος (Cardamine pratensis L.)—Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Σταυρανθῶν τὸ ὁποῖον φύεται ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὄρεων τῆς Θεσσαλίας καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ εἰς Κεφαλληνίαν. Ὅλον τὸ φυτὸν θεωρεῖται φαρμακευτικόν.

Καρύα ἢ βασιλικὴ (Juglans regia L.) κοινῶς καρυδιά.—Τὸ γνωστὸν αὐτοφυῆς ἐν Ἑλλάδι δένδρον, καλλιεργούμενον ἐπίσης πολλαχοῦ. Τὰ φύλλα της ξηραίνόμενα φέρονται εἰς τὸ φαρμακεμπόριον. Ἐποχὴ συλλογῆς παρ' ἡμῖν εἶναι ὁ Μάιος.

Καψικὸν τὸ ἐτήσιον κοινῶς πιπεριά (Capsicum annuum L.).—Οἱ καυστικοὶ καρποὶ του (κοινῶς κόκκινη πιπεριά), ἀποξηραίνόμενοι εἶναι φαρμακευτικοί.

Κενταυρία (Centaurea).—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων τοῦ ὁποῖου ἐβδομήκοντα ἐν εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. Ἐξ αὐτῶν ἀπὸ φαρμακευτικῆς ἀπόψεως μᾶς ἐνδιαφέρουν τὰ ἑξῆς: 1) Κενταυρία ὁ κύανος (*Centaurea cyanus* L.). Ἀπαντᾷ εἰς πετρώδη μέρη τῆς κατωτέρας καὶ ὄρεινῆς ζώνης καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα πλὴν τῶν Κυκλάδων. Τὰ ἄνθη της συλλεγόμενα κατὰ Ἀπρίλιον καὶ Μάιον πωλοῦνται ὡς φαρμακευτικὰ εἰς καλὰς συνήθως τιμὰς. 2) Κενταυρία ἢ ἀστρωτὴ (*Centaurea calcitrapa* L.) κοινῶς καλακάνθι, φυόμενον καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα, ὁμοίως φαρμακευτικὸν φυτὸν (κυρίως ἀντιπυρετικόν) καὶ 3) Κ. ἢ

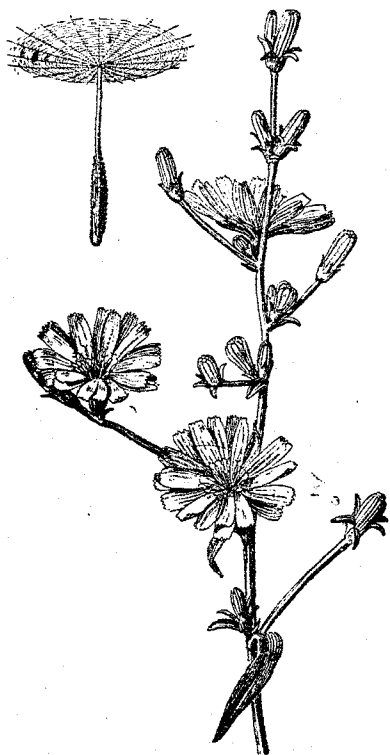
(Εἰκ. 16). Κίστος ὁ κρητικὸς

πιχρὰ (*Centaurea amara* L.) ἀπαντῶσα εἰς τὰ ὄρη τῆς Βορείου Ἑλλάδος καὶ τῆς ὁποίας ἢ ρίζα εἶναι φαρμακευτικὴ καὶ βαφικὴ.

Κέντρανθος (Centranthus).—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Βαλεριανοειδῶν, τοῦ ὁποῖου τέσσαρα εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. Ἐξ αὐτῶν κοινότερος εἶναι Κ. ὁ ἐρυθρὸς (*Centranthus ruber* L.) κοινῶς ἀνάλατος, μοσχολιός, πλεμονόχορτο, φράγκικο ἀγιόκλημα. Εἶναι φυ-

τὸν πολυετὲς με βλαστοὺς γλαυκοὺς, λείους, φύλλα ὠσειδῆ, ἄνθη πομφυρᾶ συσσωρευμένα εἰς πυκνὴν ταξιανθίαν. (Εἰκὼν 14). Ἄνθει ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου. Ἀπαντᾷ εἰς βραχώδεις τόπους καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κέρκυραν. Τὰ εἶδη τοῦ κεντράνθου εἶναι κοσμητικὰ ἀλλὰ καὶ φαρμακευτικά, ἔχοντα τὰς ιδιότητας τῆς βαλεριανῆς.

Κίστος ὁ κρητικὸς (*Cistus creticus* L.).—Κοινῶς ἀλάδανος, ἡμερὴ κουνουκιά, ἀλυταριά, ἀκίσαρος. (Εἰκὼν 15). Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν κιστοειδῶν τὸ ὁποῖον φύεται παρ' ἡμῖν εἰς Θεσσαλίαν,

(Εἰκ. 16).

Κιχώριον τὸ ἐντετμημένον

(*Cichorium intybus* L.).—Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων γνωστὸν εἰς ἡμᾶς μετὰ τὰ κοινὰ ὀνόματα πικραλίδι, ἀγριοπικαλίδα, ραδίκι, πικρορρόδιχο, ἡμερὰ ραδίκια. Εἶναι φυτὸν (Εἰκὼν 16) πολυετὲς, ἀνοικτοῦ πρασίνου χρώματος με βλα-

Ἄττικὴν, Κυκλάδας, Κρήτην, Ἐπτάνησα. Φέρει ἄνθη ἐρυθρᾶ. Ἐκ τῶν βλαστῶν καὶ τῶν φύλλων του ἐκκρίνεται ρητινώδης φαρμακευτικὴ οὐσία, εὐρύτατα ἄλλοτε χρησιμοποιουμένη ὡς ἀντιλοιμικὴ, ἢ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα λάδανον.

Κιτρέα (*Citrus*).—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ρυτοειδῶν. Εἰς αὐτὸ ἀνήκουν τὰ κοινότατα καὶ πυκνῶς καλλιεργούμενα παρ' ἡμῖν εἶδη: νεραντζέα, πορτοκαλλέα, λεμονέα κλπ. Φαρμακευτικοὶ εἶναι ὁ φλοιὸς τῶν καρπῶν τῆς νεραντζέας καὶ πορτοκαλλέας, τὰ φύλλα, τὰ ἄνθη καὶ οἱ ἄωροι καρποὶ τῆς πορτοκαλλέας.

Κιτρώλλος ἢ **κολοκυνθίς** (*Citrullus colocynthis* L.).—Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Κολοκυνθοειδῶν τοῦ ὁποῖου οἱ καρποὶ εἶναι φαρμακευτικοὶ (*Fructus colocynthis*). Παρ' ἡμῖν ἀνευρέθη μόνον ἐν Μήλω ὅπου εἶναι γνωστὸν μετὰ τὸ ὄνομα πικραγγουριά.

στὸν ὄρθιον, φέροντα ὀλίγα λογχοειδῆ φύλλα καὶ κεφάλια ἐπιφυῆ με ἄνθη κυανᾶ. Ἄνθει ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ ἀπαντᾷ καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν χαμηλὴν ζώνην. Τοῦτο φημίζεται κυρίως ὡς τονωτικὸν καὶ ἐλαφρὸν καθαρτικόν, τὸ δὲ ἀρέψιμά του χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε κατὰ τῶν ἀσθενειῶν τοῦ ἥπατος. Εἰς τὸ ἐμπόριον φέρονται τὰ φύλλα καὶ αἱ ρίζαι τοῦ κιχωρίου.

Κνίκος ὁ βενέδικτος (*Cnicus benedictus* L.).—Κοινῶς ἀγιάγκαθο, καρδοσάντο. Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων φυόμενον ἐν Ἑλλάδι εἰς

(Εἰκ. 17). Κνίκος ὁ βενέδικτος

Θεσσαλίαν, Ἄττικὴν, Πελοπόννησον, Κρήτην καὶ ἄλλαχοῦ. Ἄνθει ἀπὸ Μαΐου μέχρι Ἰουλίου. Φαρμακευτικαὶ εἶναι αἱ ἀνθισμένοι κορυφαί του συλλεγόμενοι κατὰ Μάιον καὶ Ἰούνιον (Εἰκὼν 17). Συνήθως ἡ ζήτησις κνίκου εἰς τὸ φαρμακεμπόριον εἶναι ἱκανοποιητικὴ.

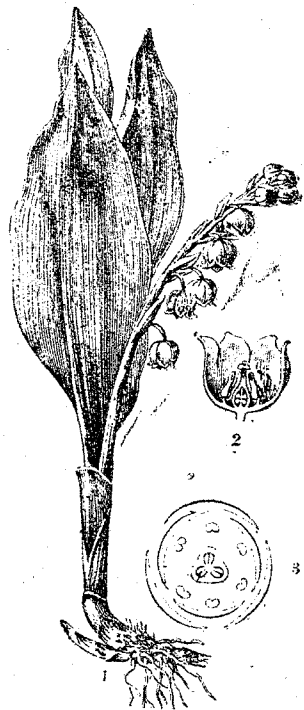
Κνίδη (*Urtica*).—Κοινῶς τσουκνίδα. Γένος φυτῶν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας. Ἐκ τῶν εἰδῶν ἅτινα φύονται ἐν

Ἑλλάδι *K.* ἢ σφαιριδιοφόρος (*Urtica pilulifera* L.) παρέχει τὰ σπέρματά της ἅτινα εἶναι φαρμακευτικά. Εἷς τινὰς περιπτώσεις ὁμοίως αἱ κνίδαι χρησιμοποιοῦνται δι' ἐντριβός.

Κολοκύνθη ἢ μείζων (*Cucurbita maxima* L.).—Κοινῶς κόκκινη κολοκύθα. Ταύτης τὰ σπέρματα εἶναι φαρμακευτικά (κυρίως κατὰ τῆς ταινίας).

Κολχικὸν (*Colchicum*).—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Μελανθοειδῶν τοῦ ὁποῖου 14 εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι γνωστὰ ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα χιονίστρα, σπασόχορτο, ἀγριοκρινος. Πάντα εἶναι δηλητηριώδη. Τὰ σπέρματα καὶ ὁ βολβὸς τῶν περισσοτέρων εἰδῶν (κυρίως ὁμῶς *K.* τοῦ φθινοπωρινοῦ μὴ φυομένου παρ' ἡμῖν) εἶναι φαρμακευτικά.

Κομβάλλαρια ή τοῦ Μαΐου (*Convallaria majalis* L.).— Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀσπαραγοειδῶν σπανιότατον ἐν Ἑλλάδι ἄνευρέθη μέχρι τοῦδε παρὰ τὴν Κόνιτσαν τῆς Ἡπείρου, εἰς τὸν Ὀλύμπου καὶ εἰς τὸν Ταύγετον (Εἰκὼν 18). Τὸ φυτὸν τοῦτο ἐν Ἑυρώπῃ

(Εἰκ. 18).

Κομβάλλαρια ή τοῦ Μαΐου

καλλιεργεῖται διὰ τὰ χαριέστατα μικρὰ λευκὰ ἄνθη του. Εἰς τὸ φαρμακευτικόν φέρονται δέσμαι ἄνθεων, φύλλα, ρίζαι ἢ ὀλόκληρα φυτά, εἰς τιμὰς ἰκανοποιητικὰς.

Κοριάνδρον τὸ ἡμέρον (*Coriandrum sativum* L.).— Κοινῶς κουβαράς, κόλιαντρος, μωσχόσιτι. Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων ἀπαντῶν παρ' ἡμῖν ὡς αὐτοφυές μεταξὺ τῶν σπαρτῶν ἢ ὡς καλλιεργούμενον. Τὰ πολὺ ἀρωματικά καὶ γλυκέα σπέρματά του, εἶναι φαρμακευτικά. Ἄνθει ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τοῦ Αὐγούστου.

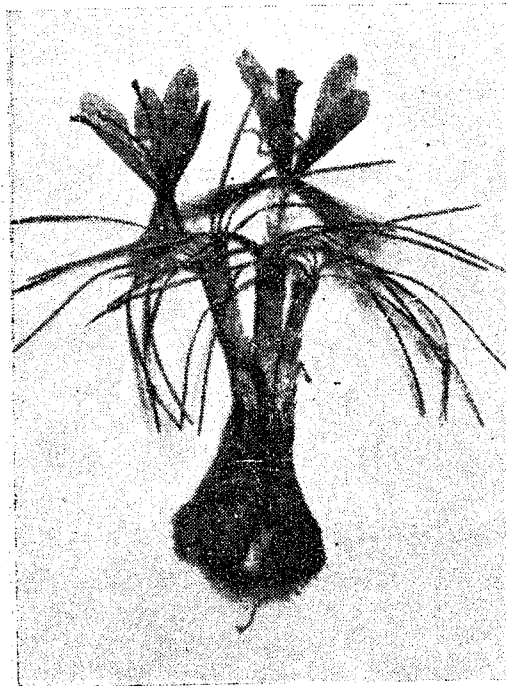
Κοχλιαρία ή ἀρμυρακίχ (*Cochlearia armaracia* L.).— Κοινῶς κράνος, χρένο. Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Σταυρανθῶν καλλιεργούμενον εἰς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος τοῦ ὁποίου ἡ ρίζα εἶναι φαρμακευτικὴ καὶ ἀρτυματικὴ.

Κράταιγος ή ὀξυάκανθος (*Crataegus oxyacantha* L.).—

Κοινῶς μεμετζιλιά, μουρτζιά, μπουρμουτσελιά. Δενδρὺλλον ἢ θάμνος τῆς οἰκογενείας τῶν Μηλεοειδῶν φυόμενον ἐν Ἑλλάδι σπάνιον ἐντὸς δασῶν τῆς ὄρεινῆς ζώνης. Ἄνευρέθη μέχρι τοῦδε εἰς Ἡπείρου Ἀττικὴν, Ἀργολίδα, Κορινθίαν, Ἀχαΐαν, Ἡλιδα, Μεσσηνίαν, Λακωνίαν, Ἐπὶ τὴν ἑπὶ τὴν τελευταίαν ταύτην ἀπαντᾷ πικρῶς διαδεδομένη. Ἄνθει κατ' Ἀπρίλιον καὶ Μάιον. Τὰ ἄνθη τοῦ εἶδους τούτου χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν θεραπευτικὴν, ἔχουν δὲ κυρίως καρδιοτονατικὰς ιδιότητας.

Κρόκος (*Crocus*).— Γένος βολβορρίζων φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ἰριδοειδῶν τοῦ, ὁποίου δεκατέσσαρα εἶδη φύονται ἐν

Ἑλλάδι γνωστὰ ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα ζαφορά, σαφράνι, μαμειούρες, καστανοῦλα. Ἐξ αὐτῶν ἀναφέρουεν Κ. τὸν Καρταϊτιανὸν (*C. Cartwrightianus* Herb). (Εἰκ. 19) Τῶν εἰδῶν τούτων, κυρίως δὲ Κ. τοῦ ἡμέρου (*C. sativus*) μὴ φουμένου ἐν Ἑλλάδι, τὰ ἀπεξηραμένα στίγματα ἀποτελοῦσι τὸν κρόκον τοῦ ἐμπορίου, ὅστις χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ ἀλλαγῶν.

(Εἰκ. 19). Κρόκος ὁ Καρταϊτιανὸς

μακευτικὴν καὶ ἀλλαγῶν. Εἰς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος γίνεται συλλογὴ στιγμάτων αὐτοφυῶν κρόκων (Κυκλάδες), ἀλλαγῶν δὲ γίνεται καὶ καλλιέργεια (Δυτικὴ Μακεδονία)

Κυδωνία (*Cydonia vulgaris*).— Τὸ γνωστὸν καρποφόρον δένδρον τοῦ ὁποίου τὰ βλενοῦχα σπέρματα χρησιμοποιοῦνται ὡς μαλακτικά. Ἡ τοιαύτη χρῆσις εἶναι γνωστοτάτη παρὰ τῷ λαῷ.

Κυνόδους ὁ δάκτυλος (*Cynodon dactylon* L.).— Κοινότατον δυσεξόντωτον ζιζάνιον τῆς χώρας μας γνωστὸν μετὰ τὸ κοινὸν ὄνομα ἀγριάδα. Τὸ ρίζωμα του ἔχει τὰς αὐτὰς ιδιότητας καὶ τὴν αὐτὴν χρησιμότητα Ἀγροπύρου τοῦ ἔρποντος (*Agropyrum*

repens) περὶ τοῦ ὁποίου ἀνεφέραμεν (βλέπε Ἀγρόπυρον).

Κυπάρισσος ή ἀειθαλής (*Cupressus sempervirens* L.).— Οἱ κῶνοι τῆς κυπαρίσσου, τὰ γνωστὰ μας κυπαρισσόμηλα, ἔχουν φαρμακευτικὰς τινας χρήσεις.

Κώνειον (*Conium*).— Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων, περιλαμβάνον (Εἰκὼν 20) Κ. τὸ στικτὸν (*C. maculatum* L.) καὶ Κ. τὸ ἐντενὲς (*Conium divaricatum* Bois. et Oroph.). Ἀμφότερα εἶναι δηλητηριώδη καὶ φαρμακευτικὰ φυτά, κοινῶς γνωστὰ ὑπὸ τὰ ὀνόματα κροκοῦτα, μαγκοῦτα, βρωμόχορτο, καρμποῦσα, ἀσκοτισάρα, ἀμάφαγος. Εἰς τὴν φαρμακευτικὴν χρησιμοποιοῦνται τὰ φύλλα καὶ τὰ

σπέρματα, μόνον κατόπιν διαταγῆς τοῦ ἱατροϋλό γω τοῦ δηλητηριώδους.
Λαβανδούλη.— Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλανθῶν, τοῦ ὁποίου τὰ ἑξῆς δύο εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. α) Λαβανδούλη ἢ σταχυώδης (*Lavandula spica* L.) ἀπαντῶσα σπανία ὡς αὐτοφυῆς (Λακωνία, Μεσσηνία, Κυκλάδες) συχνότερον δὲ καλλιεργουμένη. Κοινῶς ὀνομάζεται λεβάντα, σακομηλιά, καραμπάσι. Τὰ εὐόσμα φύλλα καὶ ἄνθη τοῦ εἶδους τούτου εἶναι τὰ χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν ἀπομακρύνωμεν τοὺς σκόρους ἀπὸ τὰ ἐνδύματά μας. Ἐξ αὐτῆς ὁμοίως ἐξάγεται ἀρωματικὸν αἰθέριον ἔλαιον, χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν μυροποιίαν, σαπωνοποιίαν κ.λ.π. β) Λαβανδούλη ἢ στοιχάς (*Lavandula stoechas* L.) κοινοτέρα τῆς προηγουμένης. Εἶναι (Εἰκὼν 21) θάμνωδες, κοσμητικὸν καὶ φαρμακευτικὸν φυτόν. (*Flores Stoechadis*). Κοινῶς ὀνομάζεται ἄγριο δενδρολίβανο, ἀγριολεβάντα, χαμολίβανο, θυμαράκι, ἀγριοπιπηλιά.

(Εἰκ. 20). Κώνειον τὸ στιχτὲν

χάρι καλούμενον καὶ τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα εἶναι φαρμακευτικά (*Herba Lactucæ virosæ*).

Λάμιον τὸ λευκὸν (*Lamium album* L.).— Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλανθῶν κοινῶς λαβρόχορτο ὀνομαζόμενον. Εἶναι φυτόν πολυετές, μὲ φύλλα καρδιοειδῶς ὠσειδῆ, δξύληκτα, ἀνίσως πρωινωτά, καὶ ἄνθη λευκά, τεταγμένα κατὰ σπονδυλώματα διακεκριμένα, ἀποτελούμενα ἕκαστον ἐκ πολλῶν ἀνθέων. Ἄνευρέθη μέχρι τοῦδε εἰς Κέρκυραν καὶ Λακωνίαν, ἀνθεῖ δὲ ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Ἰουλίου. Φαρμακευτικά εἶναι αἱ ἀνθισμένοι κορυφαὶ τοῦ συλλεγόμενοι κατὰ

τὴν ἑναρξίν τῆς ἀνθοφορίας ὡς καὶ τὰ ἄνθη του, μετρίως ὅμως φαρμακευτικῆς σημασίας.

Λάππα (*Lappa*) ἢ Ἄρχκιον.— Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων, κοινῶς καλούμενον πλατυμαντηλίδα, πλατυμαντήλα, κοίλη τοῖδα, ἀγκάτο λάπαθο. Τὸ γένος λάππα περιλαμβάνει δύο εἶδη φυόμενα παρ' ἡμῶν α) Λάππαν τὴν μεγαλυτέραν (*L. major* Gaertn.) καὶ β) Λάππαν τὴν μικροτέραν (*L. minor* D C.) (Εἰκ. 22).

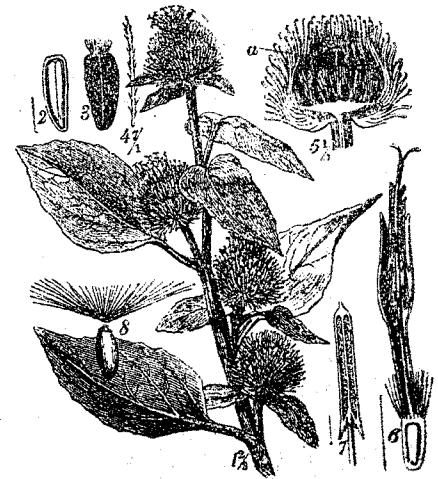

(Εἰκ. 21). Λαβανδούλη ἢ στοιχάς

Ἄμφότερα φύονται εἰς τὴν κατωτέραν καὶ ὀρεινὴν ζώνην ποιοράδην μᾶλλον. Ἡ δευτέρα διακρίνεται τῆς πρώτης

διότι φέρει κεφάλια κατὰ τὸ ἥμισυ μικρότερα. Ἄνθων ἀμφοτέρων ἀπὸ Ἰουλίου μέχρι Ἀυγούστου.

Χρησιμότης.— Ἡ λάππα ἔχει ιδιότητας ἐφιδρωτικὰς καὶ καθαριστικὰς εἶναι δὲ δραστικὸν φάρμακον διὰ τὰς δερματικὰς νόσους. Εἰς τὴν φαρμακοποιίαν χρησιμοποιοῦνται τὰ φύλλα τῶν ὁποίων ἡ σημασία δὲν εἶναι μεγάλη, κυρίως δὲ ἡ ρίζα νωπή, συλλεγείσα κατὰ Ἰούλιον—Αὐγούστον καὶ ξηρανθεῖσα. Ἡ σαρκώδης καὶ κάκσμος αὐτῆ ρίζα τῆς λάππας προσφέρεται συνήθως εἰς τιμὰς ἱκανοποιούσας καὶ καλλιέργειαν ἔτι τοῦ φυτοῦ δεδομένου μάλιστα, ὅτι εἰς τὰ πλείστα μέρη τῆς Ἑλλάδος δὲν φύεται τόσο πυκνῶς ὥστε ἡ συλλογὴ του ὡς αὐτοφυοῦς νὰ εἶναι ἀποδοτικῆ.

(Εἰκ. 22). Λάππα ἢ μικροτέρα

Σπείρομεν την λάμπαν κατά την άρχην της άνοιξεως επί τόπου, εις γραμμάς άπεχούσας περί τὰ 40 εκατοστά άλλήλων, εις έδαφος προετοιμασθέν προηγουμένως με όργώματα και λιπανθέν. Τò φύτρωμα είναι ταχύ. Όταν τὰ φυτὰ άποκτήσουν 2 ή 3 μικρά φύλλα σκαλίζομεν μεταξὺ τών γραμμών, έπειτα άφαιρούμεν τὰ άσθενέστερα φυτὰ άφίνοντες διάστημα 25—30 εκατοστών από φυτοῦ εις φυτόν. Έννοείται ότι κατά την διάρκειαν της βλαστήσεως χρειάζονται αι στοιχειώδεις καλλιεργητικαί φροντίδες (σκαλίσματα κλπ.). Η συλλογή τών ριζών γίνεται κατά Οκτώβριον. Κατά τόν αὐτόν καιρόν ήμπορώ νά ξηράνω και τὰ υγιή φύλλα.

Λεόνουρος ό καρδιακός (*Leonurus cardiaca* L.)—Φυτόν της

(Εικ. 23).
Μαλάχη ή άγρία

οικογενείας τών Χειλανθών, φύομενον καθ' όλην σχεδόν την Ελλάδα, ποώδες, πολυετές, φαρμακευτικόν (κυρίως τονωτικόν και άντιελμινθικόν).

Λεύκη (*Populus*).—Γένος φυτών της οικογενείας τών Ίτεοειδών. Οί όφθαλμοί ειδών λεύκης συλλεγόμενοι κατά Ίανουάριον και Φεβρουάριον θεωρούνται φαρμακευτικοί, άνευ όμως σπουδαίας σημασίας.

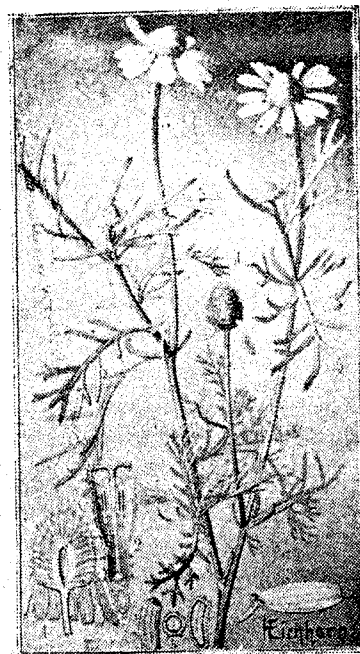
Λίνον τò ώφελιμώτατον (*Linum usitatissimum* L.)—Κοινώς λινάρι, τò γνωστότατον καλλιεργούμενον δια τας κλωστικας ίνας του φυτάν, τοῦ όποίου τὰ σπέρματα είναι φαρμακευτικά (όκοινός λιναρόσπορος).

Λονιέρα (*Lonicera*) κοινώς αγιόκλημα.—Γένος φυτών της οικογενείας τών Καριφολιοειδών, τοῦ όποίου 7 είδη φύονται εν Ελλάδα. Τὰ άνθη φαρμακευτικά.

Λύθρον (*Lythrum*),—Γένος φυτών της δμωνύμου οικογενείας. Έκ τών πέντε ειδών της Έλληνικής χλωρίδος είναι φαρμακευτικά α) Λύθρον τò Ιτεόμορφον (*L. salicaria* L.) κοινώς άγνος, φυτόν ποώδες, πολυετές και β) Λύθρον τò ύσσωπόμορφον (*L. hyssopifolia* L.) φαρ-

μακευτικόν παρὰ τῷ λαῶ. Τò πρώτον άνθει από Ίουνίου μέχρι Σεπτεμβρίου, τò δε δεύτερον από Άπριλίου μέχρι Ίουλίου.

Μαλάχη (*Malva*).—Γένος φυτών της οικογενείας τών Μαλαχοειδών. Έκ τών 8 ειδών της Έλληνικής χλωρίδος σπουδαιότερα είναι: α) Μαλάχη ή άγρία (Εικόν 23) (*Malva silvestris* L.) κοινώς μολόχα, άμπελόχα, μουλάγκα, φυτόν διετές κοινότατον καθ' όλην την Ελλάδα. Τὰ άνθη της, συλλεγόμενα καθ' Άπρίλιον και Μάιον είναι φαρμακευτικά ως έχοντα μαλακτικας και άποχρεμπτικας ιδιότητας (κοινώς μολοχάνθη). β) Μ. ή στρογγυλόφυλλος (*M. rotundifolia* L.) κοινώς άγριομολόχα, μολόχα, μονοετές φυτόν. Τὰ φύλλα του είδους τούτου είναι φαρμακευτικά (*Folia Malvae*)

(Εικ. 24)
Ματρικαρία τò χαμαίμηλον

Μαρρούβιον (*Marrubium*).—Γένος φυτών της οικογενείας τών Χειλανθών τοῦ όποίου πέντε είδη φύονται εν Ελλάδα γνωστά υπό τὰ όνόματα σάρωμα, άσπροπρασιά, σκυλόχορτο, πικροπάνι. Αί άνθισμένα κορυφαί και τὰ άνθη ειδών των κυρίως δε Μ. τοῦ κοινού (*M. vulgare* L.) θεωρούνται φαρμακευτικά, μικρας όμως σημασίας.

Ματρικαρία τò χαμαίμηλον (*Matricaria chamomilla* L.).—Τò γνωστότατον καθ' όλην σχεδόν την Ελλάδα άπαντών φυτών κοινώς χαμομήλι λεγόμενον. (Εικόν 24) Είναι εν εκ τών ελαχίστων συλλε-

γομένων παρ' ήμιν προς έμπορείαν φαρμ. φυτών. Συλλέγονται κυρίως κατά τόν Μάιον. Είναι ευστόμαχα και την ιδιότητα ταύτην όφείλουν εις αιθέριόν τι έλαιον τò όποιον περιέχουν. Τò καλούμενον φαρμ. Ρωμαϊκόν χαμαίμηλον είναι τὰ άνθη τοῦ φυτοῦ Άνθεμης ή εὔγενής.

Μελίλωτος ό φαρμακευτικός (*Melilotus officinalis* Lam.). Φυτόν της οικογενείας τών ψυχανθών κοινώς νυχάκι καλούμενον.

Είναι φυτὸν διετές, με βλαπτοὺς συνήθως ὀρθίους 40—1,20 ἑκ. ὑψηλοὺς, καὶ ἄνθη κίτρινα τεταγμένα κατὰ μακροτέρους τοῦ φύλλου βότρου. Ἄπαντᾶ εἰς καλλιεργημένους καὶ ἀμμώδεις τόπους σχετικῶς σπάνιος. Ἄνευρέθη εἰς Φθιώτιδα, Βοιωτίαν, Ἀττικὴν, Ἀργολίδα, Λακωνίαν, Ζάκυνθον. Ἀνθίζει ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Αὐγούστου. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀνθοφορίας συλλέγονται αἱ ἀνθισμέναι κορυφαὶ του καὶ φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἡ εὐάρεστος ὁσμὴ του ὀφείλεται εἰς τὴν περιεχομένην ἐν αὐτῷ κουμαρίνην.

Μέλισσα ἢ φαρμακευτικὴ (*Melissa officinalis* L.).—Κοινῶς μελίσσοχορτο, μελίσσοβότανο, ἀγριομέλισσα, κισσοβάλαμο — **Βοτανικοὶ**

χαραντῆρες. — Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλανθῶν φυόμενον εἰς δρυμοὺς τῆς κατωτέρας καὶ ὄρεινῆς ζώνης σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Εἶναι (Εἰκὼν 25) φυτὸν ποῦδες, πολυετές με βλαστοὺς ὑψηλοὺς διακλαδιζομένους, φύλλα ὠοειδῆ προιονωτὰ ἢ ὀδοντωτὰ, κατὰ τὴν βᾶσιν καρδιοειδῆ, ἄνθη ἀνά 3—5 σχεδὸν ἐπιφυῆ, χρώματος λευκοῦ. Ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Αὐγούστου.

Χρησιμότης. — Τὸ εὖοσμον φύλλωμα τῆς μελίσης ἀποσταζόμενον δίδει ὕδωρ καὶ αἰθέριον ἔλαιον (*Aqua et oleum Melissae*) ἅτινα ἀμφοτέρω εἶναι φαρμακευτικά, κυρίως ἀναληπτικά.

Συλλογὴ καὶ καλλιέργεια. — Ἡ μέλισσα δύναται νὰ πολλαπλασιασθῆ διὰ σπορᾶς ἢ διὰ παραφυάδων. Κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον σπείρομεν τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως εἰς σπορεῖον καὶ μεταφυτεύομεν περὶ τὸ τέλος τοῦ θέρους εἰς καλῶς προετοιμασθὲν με βαθεῖαν ἄροσιν καὶ λίπανσιν ἔδαφος. Ἡ φύτευσις θὰ γίνῃ εἰς γραμμὰς ἀπεχούσας 50—60 ἑκατοστὰ ἀλλήλων καὶ με ἀπόστασιν ἀπὸ φυτοῦ εἰς φυτὸν τῆς

αὐτῆς σειρᾶς 20—30 ἑκατοστὰ. Χρειαζονται τὰ ἀπαραίτητα σκαλισματα, βοτανίσματα καὶ ποτίσματα. Ἡ μέλισσα κυρίως εὐδοκιμεῖ εἰς βαθεὰ καὶ νοτερὰ ἔδαφη. Ἡ κοπὴ τῶν φυτῶν γίνεται ἀπὸ Μαΐου μέχρι Ἰουλίου καὶ ἡ ξήρανσις ὑπὸ σιάν. Εἰς τὸ ἐμπόριον φέρονται εἴτε οἱ βλαστοὶ μετὰ τῶν φύλλων εἴτε μόνον φύλλα. Πάντως ἡ τιμὴ τὴν ὁποίαν ἐξασφαλίζουν εἶναι ἱκανοποιητικὴ, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἱκανοποιηθῆ καὶ καλλιεργητικὰς φροντίδας.

Μελιττὶς τὸ μελίσσοφύλλον (*Melittis melisophyllum* L.)

Κοινῶς ἀγριο μελιόνι. Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλανθῶν φυόμενον εἰς ὄρεινὰ δασώδη μέρη ὅλης σχεδὸν τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνθοῦν ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι Αὐγούστου. Διακρίνεται ἀπὸ τὴν μεγάλην στεφάνην του χρώματος λευκοροδίνου με πορφυρὰς γραμμὰς ἢ ἐντελῶς λευκοῦ. Εἶναι πολυετές, κοσμητικὸν καὶ φαρμακευτικόν.

Μερκουριαλὶς (*Mercurialis*). — Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Εὐφορβιοειδῶν, τοῦ ὁποίου δύο εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. α) *M.* ἢ πολυετής (*M. perennis* L.) καὶ β) *M.* ἢ ἔτησία (*M. annua* L.) κοινῶς πρωταθέρητος, παρθενούδι, σκαρόχορτο, σκαρολάχανο. Ἀμφοτέρω τὰ εἶδη, κυρίως ὁμοῦς τὸ πρῶτον, δηλητηριώδη. Τὰ φύλλα τῶν χρησιμοποιοῦνται ἐνίοτε εἰς τὴν φαρμακευτικὴν.

Μήκων (*Papaver*). — Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας Μηκωνοειδῶν, τοῦ ὁποίου ἔννεα εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι (Εἰκὼν 26). Μήκων ἢ ροιᾶς (*Papaver rhoeas* L.) κοινότατον φυτὸν ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ὅπου εἶναι γνωστὸν ὑπὸ πληθὺν κοινῶν ὀνομάτων, ἐξ ὧν τὰ κυριώτερα παπαροῦνα, κοκκινάδες (Πάρος), κουτσουνάδες (Κρήτη), πετεινὸς (Κύπρος), ποῦλοι (Σίφνος), λιλικούκκι (Κερατέα), μακουνίδα (Μάνη). Ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Ἰουλίου. Φαρμακευτικὰ εἶναι τὰ πέταλα τῶν ἀνθέων, συλλεγόμενα με πᾶσαν ἐπιμέλειαν καὶ ξηραίνόμενα εἰς σκιερὸν μέρος. Μόνον καλλιεργημένη ἀπαντᾶ παρ' ἡμῖν. Μήκων ἢ ὑπνοποῖδος (*Papaver somniferum* L.), φυτὸν μονοετές, κοσμητικόν, βιομηχανικὸν καὶ φαρμακευτικόν. Κοινῶς εἶναι γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὡς ἀφιόνι, ὕπνος, παπαροῦνα, μάκος. Τὸ φυτὸν τοῦτο καλλιεργεῖται πολλαχοῦ ἢ διὰ τὰ σπέρματά του, ἐξ ὧν ἐξάγεται ἔλαιον, ἢ διὰ τὸν γαλακτώδη ὀπὸν του, ὡς εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ἐξ οὗ παρασκευάζεται τὸ ὄπιον. Πρὸς φαρμακευτικὴν χρῆσιν συλλέγονται αἱ ἄωροι κωδία καὶ ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν τὰ σπέρματα διὰ κατὰ μῆκος τομῆς φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἐνίοτε συλλέγονται καὶ τὰ φύλλα πρὸς φαρμακευτικὸς σκοπούς.

Μίνθη (*Mentha*) — Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλαν-

θῶν, τοῦ ὁποίου πέντε εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι, ἅπαντα φυτὰ πόωδη πολυετῆ, φαρμακευτικά καὶ ἀρωματικά. Ἐξ αὐτῶν τὰ σπουδαιότερα εἶναι: α) Μίνθη ἢ μακρόφυλλος (*Mentha longifolia* L.), κοινῶς δυόσμος, κολλιάντζα, ἀγριοδυόσμος, ἀγριοβάλσαμος, ἀγριος ἁγια-

(Εἰκ. 26)
Δεξιὰ: Μήκων ἢ ροιάς
Ἀριστερά: Μήκων ἢ ὑπνοποιεῖς

πρασίνη (*Mentha viridis* L.). Ἄπαντ' εἰς Ἡπειρον, Θεσσαλίαν, Ἐπτάνησα, Ἀργολίδα, Κυκλάδας. Τὸ εἶδος τοῦτο καθὼς καὶ δ) Μίνθη ἢ πιπερώδης (*Mentha piperita* L.), ἰθαγενὲς τῆς Β. Εὐρώπης, εἶναι τὰ συνηθέστερα καλλιεργούμενα ὡς ἀρωματικά ἢ φαρμακευτικά φυτὰ. Ἐξ αὐτῶν πράγματι δι' ἀποστάξεως λαμβάνονται δύο εἶδη μινθελαίου, πολυειδῶς χρήσιμα εἰς τὴν φαρμακευτικὴν, ποτοποιίαν, ζαχαροπλαστικὴν κλπ. Ἐκ τῶν αἰθερίων τούτων ἔλαιον ἐξάγεται ὁμοίως ἢ μινθόλη, κυκλικὴ ἀλκοόλη, χρήσιμος εἰς τὴν φαρμακευτικὴν εἰς πολυειδεῖς χρήσεις.

Ἄπαντ' εἶδη τῆς Μίνθης πολλαπλασιάζονται διὰ παραφυάδων

σμός, φλησκοῦνι, καλαμίθρα, βάλσαμος. Ἄπαντ' εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰς ὑγροὺς τόπους, β) Μίνθη ἢ γλήχουσα (*Mentha pulegium* L.), κοινῶς φλησκοῦνι, φλουσκοῦνι, βρωμόδυοσμος, γλεχοῦνι, μέντρεζα, γληφονάκι. Εἶναι κοινότατον εἰς ὑγροὺς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τόπους καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀνθεῖ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι Ὀκτωβρίου. Εἶναι φαρμακευτικόν (*Herba Pulegii*).

γ) Μίνθη ἢ πικρομένη (*Mentha piperita* L.), ἰθαγενὲς τῆς Β. Εὐρώπης, εἶναι τὰ συνηθέστερα καλλιεργούμενα ὡς ἀρωματικά ἢ φαρμακευτικά φυτὰ. Ἐξ αὐτῶν πράγματι δι' ἀποστάξεως λαμβάνονται δύο εἶδη μινθελαίου, πολυειδῶς χρήσιμα εἰς τὴν φαρμακευτικὴν, ποτοποιίαν, ζαχαροπλαστικὴν κλπ. Ἐκ τῶν αἰθερίων τούτων ἔλαιον ἐξάγεται ὁμοίως ἢ μινθόλη, κυκλικὴ ἀλκοόλη, χρήσιμος εἰς τὴν φαρμακευτικὴν εἰς πολυειδεῖς χρήσεις.

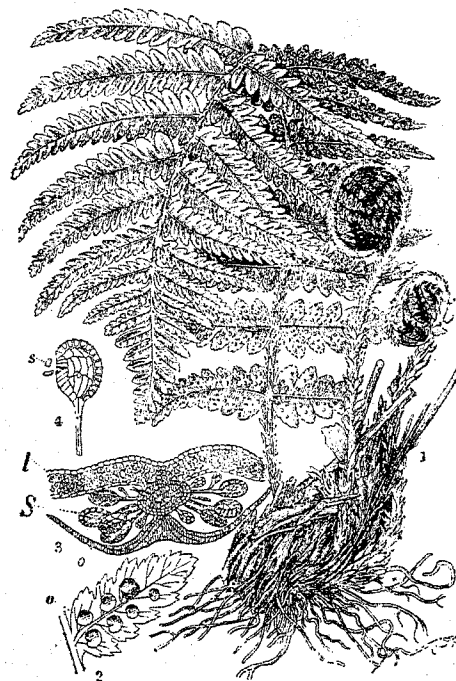
ἀλλὰ καὶ διὰ σπορᾶς, εὐδοκιμοῦσι δὲ εἰς ὑγρὰς ἢ ποτιζομένας, νοτερὰς γαίας, με' ἐκθεσιν μᾶλλον βορεινὴν εἰς τὰ θερινὰ μέρη.

Ἡ συλλογὴ τῶν βλαστῶν προτιμότερον νὰ γίνῃ μόλις ἐμφανισθοῦν καὶ πρὶν ἀνοίξουν τὰ ἄνθη, ὅν δὲ θέλωμεν νὰ ἔχωμεν ἱκανοποιητικὰς ἀποδόσεις εἰς ποτὸν καὶ ποσὸν πρέπει νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἀπόσταξις τοῦ μινθελαίου ἐνὸς ὧ οἱ βλαστοὶ εἶναι γλωροί. Εἰς τὸ φαρμακεμπόριον φέρονται καὶ τὰ ξηρὰ φύλλα Μίνθης.

Μορέα ἢ μέλαινα (*Morus nigra* L.).— Κοινῶς μουριά. Τὸ γνωστὸν καὶ καλλιεργούμενον εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος χάριν τῶν καρπῶν τοῦ τούτου δένδρου εὐχρηστεῖ καὶ φαρμακευτικῶς, διότι ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ κατασκευάζεται σιρόπιον (*Siropus muretorum*).

Μύρτος ἢ κοινὴ (*Myrtus communis* L.) κ. μυρτιά.— Φυτὸν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας κοινὸν ἐν Ἑλλάδι. Τὰ φύλλα τοῦ ἀποσταζόμενα παρέχουσιν αἰθέριον ἔλαιον χρησιμοποιοῦμενον ἐνίοτε δι' ἐντριβᾶς.

Ναστούριον τὸ φαρμακευτικόν (*Nasturtium officinale* R.

(Εἰκ. 27). Νεφρόδιον ἢ ἄρρενόπερις

Br.).— Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Σταυρανθῶν, τὸ ὁποῖον φέεται καὶ ἐν Ἑλλάδι πλησίον στασίμων ἢ ἡρέμως ορεῶντων ὑδάτων. Ἄπαντ' εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Στερεάν, Πελοπόννησον, Κρήτην, Ἐπτάνησα, Πάρον ἀνθεῖ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Μαΐου (κοινῶς νεροκάρδικο, σαλατικό).

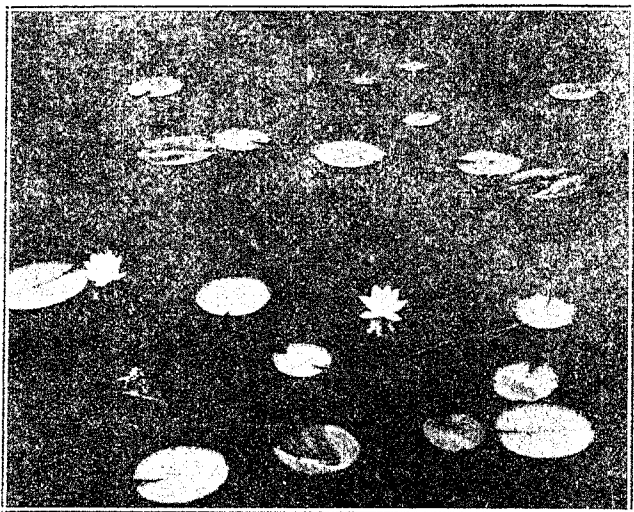
Χρησιμότης.— Τὸ ναστούριον εἶναι πλούσιον εἰς ἰώδιον. Εἶναι καθαρτικὸν καὶ ἀντισκορβουτικόν. Εἰς τὸ φαρμακεμπόριον φέρεται ὁλόκληρον τὸ φυτὸν εἴτε γλωρὸν εἴτε ἀποξηρανθέν. Συνηθῶς ὑπάρχει ζήτησις. Ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καλλιεργεῖται ὡς λαχανικὸν καὶ ὡς φαρμακευτικόν. Παρ' ἡμῶν, δεδομένου ὅτι ἀπ' ἐνὸς εὐρίσκεται ἀρκετὰ κοινὸν ὡς αὐτοφυές, ἀπ' ἑτέρου ἢ εὐδοκίμησις τοῦ ἀπαιτεῖ πολὺ ὕδωρ, ἢ καλλιέργειά του εἶναι ἀμφίβολον ἂν θὰ εἶναι οἰκονομικῶς βιώσιμος.

Νεφρόδιον ἢ ἄρρενόπερις (*Nephrodium filix mas* L.)— Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Πολυποδιοειδῶν, κοινῶς φτέρη καλού-

μενον (Εἰκ. 27) καὶ ἀπαντῶν εἰς πολλὰ τῶν ὑψηλῶν ὄρεων τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ρίζα του εἶναι φαρμακευτικὴ (*Radix filicis maris*). Συνήθως αἱ ρίζαι πωλοῦνται εἰς τὸ ἐμπόριον νωπαί, συλλέγονται δὲ κατὰ Αὐγουστον καὶ Σεπτέμβριον.

Νοῦφαρ τὸ κίτρινον (*Nurphar luteum* L.).—Φυτὸν ὑδρόβιον τῆς οἰκογενείας τῶν Νυμφαιοειδῶν ἀπαντῶν καὶ παρ' ἡμῖν εἰς στάσιμα ὕδατα. Κοινῶς νούφαρο ἢ νενούφαρο. Τὰ φύλλα του εἶναι φαρμακευτικά.

Νυμφαία ἢ λευκὴ (*Nymphaea alba* L.).—Κοινῶς πλατομαντήλα τοῦ νεροῦ, νεροκολοκυθιά, πλεμονόχορτο. Φυτὸν τῆς αὐτῆς οἰκο-

(Εἰκ. 28). Νυμφαία ἢ λευκὴ

γενείας, ὁμοίως ἀπαντῶν εἰς στάσιμα ὕδατα. Φέρει ἄνθη λευκὰ καὶ ὄχι κίτρινα ὡς ἐκεῖνο. Τὸ ριζωμὰ της, παρὰ τῷ λαῷ δὲ καὶ τὰ φύλλα, φαρμακευτικόν. (Εἰκὼν 28).

Θινάνθη ἢ ἔνυδρος (*Oenanthe aquatica* L.).—Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων, φυόμενον σπάνιον εἰς ἐλώδη μέρη καὶ στάσιμα ὕδατα. Χαρακτηρίζεται ἀπὸ βλαστὸν συριγγώδη, φύλλα 2—3 πτεροσχιδῆ καὶ τῶν μὲν ἐν τῷ ὕδατι βυθισμένων φύλλων τὰ τμήματα εἶναι νηματοειδῆ τῶν δὲ ἄλλων ὠσειδῆ πτερότμητα. Περιβλήμα δὲν φέρει, περιβλημάτιον ἔχει πολύφυλλον. Τὰ ἄνθη εἶναι

λευκὰ, ἀνθεῖ δὲ κατὰ Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον. Τὸ φυτὸν εἶναι τοξικόν. Φαρμακευτικὰ εἶναι κυρίως τὰ σπέρματά του (*Semina Phellandrii*).

Ἵωνις (*Ononis*).—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν, τοῦ ὁποίου δεκαεξὶ εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. Ἐξ αὐτῶν ἀπὸ φαρμακευτικῆς ἀπόψεως παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον: α) Ἵωνις ἢ τῶν ἀρχαίων (*Ononis antiquorum* L.) κ. ἄνω- νις, ἀγκαθερὴ ἄνωνίδα, βοϊδοκράτης καὶ β) Ἵωνις ἢ ἀκανθώδης (*Ononis spinosa* L. κοινῶς βώιδινο ἀγκάθι (εἰκὼν 29). Ἄμφότερα εἶναι φρύγανα ἀκανθώδη. Ἡ ρίζα των εἶναι φαρμακευτικὴ. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶδος ἀπαντᾷ εἰς ἀγρούς, καλλιεργούμενα μέρη κ.τ.λ. καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, τὸ δεύτερον δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν με- σαίαν ζώνην βλαστήσεως.

(Εἰκ. 29)

Ἵωνις ἢ ἀκανθώδης τὸ εἶδος Ὁρ. ὁ δίκταμος (*Origanum dictamnus* L.) ἀπαντῶν εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Κρήτης καὶ κοινῶς γνωστὸν ὡς σταματόχορτο, ἔρωντας, δίκταμος. Ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον τὸ εἶδος τοῦτο ἔθεωρεῖτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ θεραπευτικόν καὶ τοῦ ἀπεδίδοντο μυσθῶδεις ιδιότητες.

Ἵορχις (*Orchis*).—Γένος φυτῶν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας τοῦ ὁποίου 23 εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. Εἶναι φυτὰ κονδυλόρριζα, γνω- στά ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα σαλέπι, σερνικοβότανο καὶ πολλὰ ἄλλα. Οἱ κόνδυλοι τῶν εἰδῶν: Ἵορχις ὁ ἄρρη (*Orchis mas- sula* L.), Ὁ. ὁ εὐρυνανθῆς (*O. laxiflora* L.) κ.ἄ. ὡς καὶ τοῦ συγγενοῦς

γένους Ἀνακαμπτίς ἢ πυραμιδοειδῆς (*Anacamptis pyramidalis* L.) συλλέγονται, πλύνονται, ξηραίνονται καὶ ἀλέθονται πρὸς παρασκευὴν τοῦ κοινοῦ μαλακτικοῦ ποτοῦ σαλεπίου. Σημειωτέον ὅτι συλλέγονται μόνον οἱ κόνδυλοι πού θὰ δώσουν τὸν βλαστὸν τοῦ ἐπομένου ἔτους.

Οὐέρβασκον (*Verbascum*).— Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Σκροφουλαριοειδῶν, τοῦ ὁποίου 39 εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. Τὰ ἄνθη τῶν διαφόρων εἰδῶν κυρίως ὁμῶς τοῦ εἶδους: Οὐερβάσκου τοῦ

(Εἰκ. 30).

Οὐέρβασκον τὸ φλομοειδές

πυκνανθοῦς (*Verbascum densiflorum* Bert) κοινῶς ἀλεποῦσι καὶ Οὐ τοῦ φλομοειδοῦς (*Verbascum phlomoïdes* L.) κ. φλῶμος, εἶναι φαρμακευτικά (εἰκ. 30) Κυρίως ζητοῦνται τὰ εἶδη τὰ ὁποῖα φέρουν μεγαλύτερα ἄνθη. Καὶ τὰ φύλλα τοῦ εἶδους Οὐερβάσκου τῆς θάψου (*Verbascum thapsus* L.) κ. γλῶσσα, σπλόνος εἶναι φαρμακευτικά. Ἄπαντα τὰ εἶδη τοῦ Οὐερβάσκου ἀνθίζουν κατὰ τὸ τέλος τῆς ἀνοιξέως, ἤτοι ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι καὶ τοῦ Αὐγούστου.

Οὔμουλος ὁ λυκίσκος (*Humulus lupulus* L.) κοινῶς ἀγριόκλημα, ἀγριόκλημα. Φυτὸν πολυετές τῆς οἰκογενείας τῶν Κανναβοειδῶν, φυόμενον καὶ ἐν Ἑλλάδι εἰς λόχμας καὶ δρυμοὺς τῆς κατωτέρας καὶ ὄρεινῆς ζώνης. Ἔχει βλαστοὺς μεγάλους, λεπτοὺς, περιελισσομένους, φύλλα ἔμμισχα 3—5λοβα, κατὰ τὴν περιφέρειαν πριονωτὰ (Εἰκ. 31). Εἶναι φυτὸν δίοικον. Καὶ τὰ μὲν ἄρρενα ἄνθη εἶναι τεταγμένα κατὰ βότρους, τὰ δὲ θήλεα ὑπὸ μορφὴν σιάχνος, περικυκλοῦνται δὲ τὰ τελευταῖα ἀπὸ δύο μεγάλα μεμβρανώδη παράνθια φύλλα. Κατὰ τὴν ὥριμανσιν τοῦ καρποῦ σχηματίζεται τοιοῦτοτρόπως κῶνος περιελκείων τὰ σπέρματα, ἐπὶ τοῦ ἔξωτερικοῦ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ὑγρὰ,

χρυσόχρους καὶ ἀρωματικὴ ρητινώδης οὐσία, ἣτις, ὅταν ὁ καρπὸς ὠριμάσῃ ἐντελῶς, ξηραίνεται καὶ μεταβάλλεται εἰς εἶδος κολλώδους κόνεως.

Παρ' ἡμῖν ὁ λυκίσκος εὐρέθῃ μέχρι τοῦδε αὐτοφυῆς εἰς Θεσσαλίαν, Εὐρυτανίαν, Βοιωτίαν, Εὐβοίαν, Ἀρκαδίαν, Λακωνίαν, Δυτικὴν Μακεδονίαν. Ἄνθει ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Αὐγούστου.

Χρησιμότης.— Καὶ οἱ κῶνοι τοῦ λυκίσκου καὶ αἱ ἀδενοειδεῖς τριχες τῆς ταξιανθίας του περιέχουσι τὴν λυκισκίνην, πικρὰν τινα οὐσίαν, ἣτις εἶναι ἡ προσδίδουσα τὴν πικρῆζουσαν καὶ ἀρωματικὴν γεῦσιν εἰς τὸν ζύθον. Ἡ οὐσία αὕτη χρησιμεύει καὶ εἰς τὴν φαρμακευτικὴν.

(Εἰκ. 31)

Οὔμουλος ὁ λυκίσκος

τὴν λυκισκίνην, πικρὰν τινα οὐσίαν, ἣτις εἶναι ἡ προσδίδουσα τὴν πικρῆζουσαν καὶ ἀρωματικὴν γεῦσιν εἰς τὸν ζύθον. Ἡ οὐσία αὕτη χρησιμεύει καὶ εἰς τὴν φαρμακευτικὴν.

Καλλιέργεια.— Ὁ λυκίσκος καλλιεργεῖται ἐκτενῶς εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης, δύναται δὲ νὰ καλλιεργηθῇ ἱκανοποιητικῶς καὶ παρ' ἡμῖν εἰς ὄρεινὰς κυρίως περιφέρειας. Εὐδοκιμεῖ κυρίως εἰς βαθέα, νοτερά, προσχωσιγενῆ ἔδαφη μὴ προσβαλλόμενα ἀπὸ σφοδρῶν ἀνέμους. Πολλαπλασιάζεται κυρίως διὰ παραφυάδων. Αὗται φυτεύονται περὶ τὰ τέλη Μαρτίου εἰς ἔδαφος καλῶς προετοιμασθὲν διὰ βαθείας ἀρόσεως καὶ λιπάνσεως. Ἡ φύτευσις γίνεται εἰς λάκκους 40—50 ἑκατοστῶν βάθους, ἀπέχοντας ἀλλή-

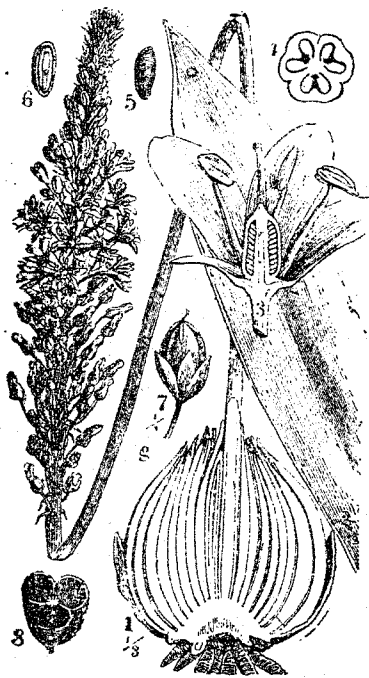
λων περὶ τὸ 1 1)2 μέτρον. Πρέπει νὰ καταβληθῇ φροντίς νὰ φυτεύονται μόνον θήλεα φυτὰ, μεταξὶ δὲ αὐτῶν καὶ εἰς ἀναλογίαν 1 : 70 νὰ φυτεύωμεν καὶ ἐν ἄρρεν. Αἱ καλλιεργητικαὶ φροντίδες συνίστανται εἰς βοτανίσματα, σκαλίσματα, παράχωμα, πότισμα καὶ τοποθέτησιν στύλου 1 1)2—2 μέτρων πλησίον ἑκάστου φυτοῦ ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσδένομεν τὸν βλαστὸν διὰ νὰ περιελιχθῇ. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἡ συγκομιδὴ θὰ εἶναι μικρά. Μετ' αὐτὴν, κυρίως κατὰ Ὀκτώβριον, κόπτο-

μεν τούς βλαστούς εις μικρόν ὕψος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους. Ἀπὸ τοῦ τρίτου ἢ τετάρτου ἔτους δυνάμεθα κατὰ Μάρτιον νὰ ἀφαιροῦμεν τὰς πλεοναζούσας παραφυάδας, ὀργώνοντες τὸν ἀγρόν.

Ἡ συλλογὴ τῶν καρπῶν γίνεται κατὰ Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον. Ἡ ξήρανσις αὐτῶν γίνεται μὲ κάθε προσοχὴν καὶ πάντοτε ὑπὸ σκιάν.

Συσκευάζομεν ἔπειτα εἰς σακκίδια ἀπὸ πυκνὸν βαμβακερὸν ὕφασμα στοιβάζοντες διὰ τῶν χειρῶν. Χρειαίεται προσοχὴ νὰ μὴ τοποθετῆται τὸ προϊόν εἰς ὑγρὰ μέρη διότι εἶναι ὑγροσκοπικόν.

Οὐργινεΐα ἢ παραθαλασσία (*Urginea maritima* Bak.).— Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Λειριοειδῶν, κοινῶς γνωστὸν ὑπὸ πληθῶν

(Εἰκ. 32)

Οὐργινεΐα ἢ παραθαλασσία

ὀνομάτων ἐκ τῶν ὁποίων τὰ γνωστότερα εἶναι: σκίλλα, ἀσκέλλα, σκυλοκρεμύδα, κουβαροσκέλλα, ἀσκυλοκάρα, μπότσικας, κουτσούνα, ἀγιοβασιλίτσα. Φέρει μέγιστον βολβόν, σκῆπον ὑψηλὸν 1)2—1 μέτρον (εἰκὼν 32), ἄνθη λευκὰ μὲ πρασίνας ἢ πορφυρᾶς ραβδώσεις, τεταγμένα κατὰ βότρυς. Φύλλα λογχοειδῆ 4—8 ἐκ. πλατέα, λεῖα, ἐκφυόμενα μετὰ τὴν ἔκπτυξιν τῶν ἀνθέων. Ἀπαντᾷ καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀνθίζει ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου. Φαρμακευτικὸς εἶναι ὁ βολβὸς τοῦ φυτοῦ καὶ κυρίως οἱ μεσαῖοι λοποί του, οἵτινες κόπτονται εἰς ταινίας καὶ ἀποξηραίνονται. Χρειαίεται προφύλαξις ἀπὸ τῆς ὑγρασίας.

Παιωνία ἢ φαρμακευτικὴ (*Paeonia officinalis* L.).— Κοινῶς πηγουνιά. Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Ρανουγκουλοειδῶν ἀπαν-

τῶν παρ' ἡμῖν εἰς Ἠπειρὸν καὶ Δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ ἀνθίζον κατὰ Μάιον καὶ Ἰούνιον. Ἡ ρίζα του φαρμακευτικὴ συλλεγομένη κατὰ Σεπτέμβριον.

Παριεταρία ἢ φαρμακευτικὴ (*Parietaria officinalis* L.).— Πολυετές φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Οὐργικοειδῶν, κοινῶς γνωστὸν

ὡς ἀνεμοκλείτι, περδικάκι, περδικούλι. Φύεται εἰς βραχώδη μέρη τῆς κατωτέρας καὶ ὀρεινῆς ζώνης, ἀνευρέθη δὲ μέχρι τοῦδε εἰς Ἀττικὴν, Πελοπόννησον, Ἐπὶ τήν ἠύση, νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους. Ἄνθει ἀπὸ Μαΐου μέχρι Σεπτεμβρίου. Τὰ φύλλα της εἶναι φαρμακευτικά, συλλεγόμενα κατ' Ἀπρίλιον καὶ Μάιον.

Παρνασσία ἢ ἐλοχαρῆς (*Parnassia palustris* L.).— Φυτὸν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας, φυόμενον παρ' ἡμῖν εἰς τὴν ἀλπικὴν ζώνην καὶ τὸ ὅποιον ἐνίοτε χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν.

Παρωνυχία ἢ ἀργυρᾶ (*Paronychia argentea* L.).— Φυτὸν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας, φυόμενον εἰς ἀμμώδη καὶ ἄγωνα μέρη τῆς κατωτέρας ζώνης ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον, Κυκλάδας καὶ Κρήτην. Φέρει βλαστούς πολυαριθμούς κατακεκλιμένους ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, φύλλα ὄσειδῶς προμήκη, ὀξύληκτα, ἄνθη κατὰ κεφάλια μεγάλα καὶ πυκνά, ἐπάκρια ἢ πλάγια. Βράκτια ὄσειδῆ, ἀργυροχρῶσα, πολὺ μακρότερα τοῦ κάλυκος. Εἶναι φαρμακευτικὸν φυτὸν, ὄχι ὅμως ἐν μεγάλῃ χρήσει. Τὸ φυτὸν συλλέγεται κατὰ Ἀπρίλιον καὶ Μάιον, ἀπαλάσσεται μετὰ προσοχῆς τῶν ριζῶν καὶ τυχόν ξένων ὕλων (χωμάτων κλπ.) καὶ ξηραίνεται.

Πετασίτης ὁ φαρμακευτικὸς (*Petasites officinalis* L.).— Κοινῶς λαπούσι, κωλοπάνα. Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων, φυόμενον καὶ ἐν Ἑλλάδι, σχετικῶς σπάνιον, παρὰ τὰς ὄχθας βρακίων. Τὸ ρίζωμά του εἶναι φαρμακευτικόν.

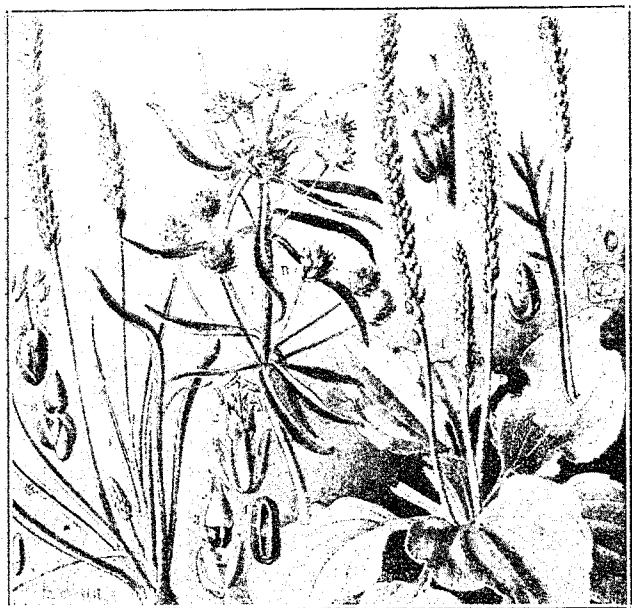
Πετροσέλινον τὸ ἡμέρον (*Petroselinum sativum* L.).— Ὁ κοινότατος μαϊδανὸς καὶ μακεδονῆσι. Οἱ καρποί του ἀποτελοῦν γνωστὸν εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν ἐμμηναγωγὸν καὶ διουρητικὸν φάρμακον.

Πιμπινέλλη τὸ ἄνισον (*Pimpinella anisum* L.).— Κοινῶς γλυκάνισον. Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων, καλλιιεργούμενον καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τινὰ μέρη διὰ τὰ σπέρματά του, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀρωματικά, ἀρτυματικά ἀλλὰ καὶ φαρμακευτικά. Καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ παραγόμενον ἔλαιον εἶναι φαρμακευτικόν.

Πίτυς (*Pinus*).— Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Κωνοφόρων, τοῦ ὁποίου τὸ κοινότερον ἐν Ἑλλάδι εἶδος εἶναι Π. ἢ χαλέπειος (*Pinus halepensis* Mill.) κοινῶς πεῦκος, πεῦκο. Φαρμακευτικοὶ εἶναι οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς πεύκης, συλλεγόμενοι κατὰ Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον.

Πλαντάγινον (*Plantago*).— Γένος φυτῶν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας, τοῦ ὁποίου δεκαεξ εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. Ἐξ αὐτῶν τὰ κυριώτερα καὶ ἐν φαρμακευτικῇ χρήσει εἶναι α) Πλαντάγινον τὸ

φύλλιον (Pl. psyllium L.), ἐτήσιον, κοινῶς φυλλόχορτο, βεντερουγοχόρ-
ταρο, νεροκόνιζα (εἰκ. 33). Καὶ τὰ σπέρματά του (Semina psyllii) καὶ
τὰ φύλλα του φαρμακευτικά. β) Πλ. ὁ κορωνόπους (Pl. coronopus L.)
κοινῶς ψαλλιδάκι, περδικοπάτημα, κορακοπόδι, χηνοπόδι, κυπαρισσάκι,
πετεινόχορτο, ψαράκι, τσαλαπετεινός, κοκκοράκι. Τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν

(Εἰκ. 33)

Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ:
Πλαντάγινον τὸ παραθαλάσσιον, τὸ φύλλιον, τὸ μείζον
ὁ κορωνόπους.

κοινῶν ὀνομάτων δεικνύει τὴν εὐρείαν χρῆσιν τοῦ φυτοῦ τούτου εἰς
τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν. γ) Πλ. τὸ μείζον (Plantago major L.), δ)
Πλ. τὸ λογχοειδές (Pl. lanceolata L.), κοινῶς πεντάνευρα, ἀμφότερα
πολυετῆ, φαρμακευτικά. Ἐποχὴ συλλογῆς τῶν φυτῶν τοῦ Πλανταγίνου
εἶναι ὁ Ἀπρίλιος καὶ ὁ Μάιος.

Πλάτανος ἡ ἀνατολική (Platanus orientalis L.).— Κοινῶς
πλατάνι. Τὰ φύλλα καὶ τὰ ἄνθη τοῦ κοινοτάτου τούτου δένδρου μας
χρησιμοποιοῦνται ἐνίοτε εἰς τὴν φαρμακευτικὴν.

Πολεμώνιον τὸ κυκνοῦν (Polemonium coeruleum L.).—

Φυτὸν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ παρ' ἡμῶν εἰς
Θεσσαλίαν καὶ Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, σπάνιον ἐπὶ τῶν ὄρεων. Φαρ-
μακευτικὴ εἶναι ἡ ρίζα καὶ
τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ.

(Εἰκ. 34)

Πολύγονον τὸ πτηνόφιλον

Πολύγαλα τὸ κοινόν
(Polygala vulgaris L.).—
Φυτὸν τῆς ὁμωνύμου οἰκογε-
νείας, ἀπαντῶν ἐπὶ τῶν ὄρεων
τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι φαρμα-
κευτικὸν καὶ ἄριστον νοση-
τικόν.

Πολύγονον (Polygo-
num).— Γένος φυτῶν τῆς ὁ-
μωνύμου οἰκογενείας, τοῦ ὁ-

ποίου δεκαεὶς εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. Ἐξ αὐτῶν φαρμακευτικῶς

εὐχρηστοῦσιν: α) Πολύγονον
τὸ πτηνόφιλον (P. aviculare
L.) κοινῶς ψηδόχορτο, κοι-
νὸν καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν
Ἑλλάδα, (εἰκὼν 34). β) Πο-
λύγονον τὸ δίστροφον (Poly-
gonum bistorta L.) ἀνευ-
ρεθὲν ἐν Ἑλλάδι μόνον εἰς
Λακωνίαν καὶ Κεφαλληνίαν.
Τοῦ πρώτου εἶναι φαρμακευ-
τικὴ ἡ πόα (Herba polygo-
ni), τοῦ δευτέρου ἡ ρίζα
θεωρεῖται ὡς τονωτικὴ.

(Εἰκ. 35)

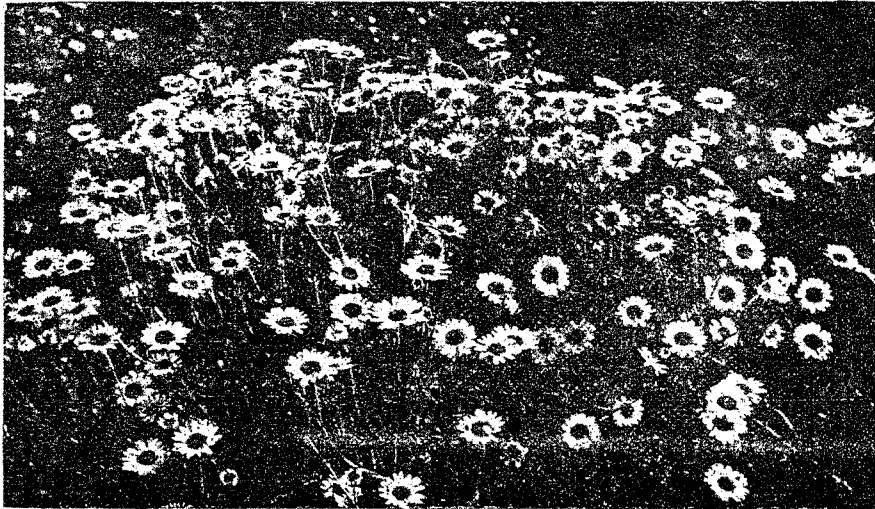
Ποτεντίλλη ἡ ἔρπουσα

Πολυπόδιον τὸ κοινόν
(Polypodium vulgare L.).—
Φυτὸν τῆς ὁμωνύμου οἰκογε-
νείας τῶν περιδοφύτων, γνω-
στὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα σκο-
πηροτήρι, δενδροφθίρι, πο-
λυπόδι καὶ ἀπαντῶν καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα. Τὸ ρίζωμα τού-
του εἶναι φαρμακευτικόν.

Ποτεντίλλη (Potentilla).— Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν

Φορσειδῶν, τοῦ ὁποίου δώδεκα εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. Ἐξ αὐτῶν ἀπὸ φαρμακευτικῆς ἀπόψεως παρουσιάζει ἐνδιαφέρον τὸ εἶδος Ποτεντίλλη ἢ ἔρπουσα (*Potentilla reptans* L.), κοινῶς πενταδάχτυλο, πεντάφυλλο, ὀγκιόχορτο. Εἶναι φυτὸν πολυετές μὲ μαστιγοειδεῖς ἐκτεταμένους βλαστοὺς (εἰκὼν 35), ριζοβολοῦντας εἰς τὰ γόνατα. Φέρει φυλλίδια ἀνὰ πέντε ὠρειδῶς σφηνοειδῆ, κατὰ τὴν περιφέρειαν προιονωτά. Ἄνθη χρώματος κιτρίνου, ἐκφυόμενα διὰ μακροῦ μίσχου ἀπὸ τῆς μασχάλης τῶν φύλλων. Ἄνθει κατὰ Μάιον—Ἰούλιον, ἀπαντᾷ δὲ καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ρίζα τοῦ εἶδους τούτου εἶναι φαρμακευτικῆ, ἄνευ ὁμῶς σπουδαίας σημασίας. Κυρίως φαρμακευτικῆ εἶναι ἡ ρίζα Ποτεντίλλης τῆς ὀρθίας (*Potentilla erecta* L.) μὴ φυομένης ἐν Ἑλλάδι.

Πουλικαρία ἢ δυσεντερικῆ (*Pulicaria dysenterica* L.) — Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων, κοινῶς ἄγρια χαμομήλα, ἀγριό-

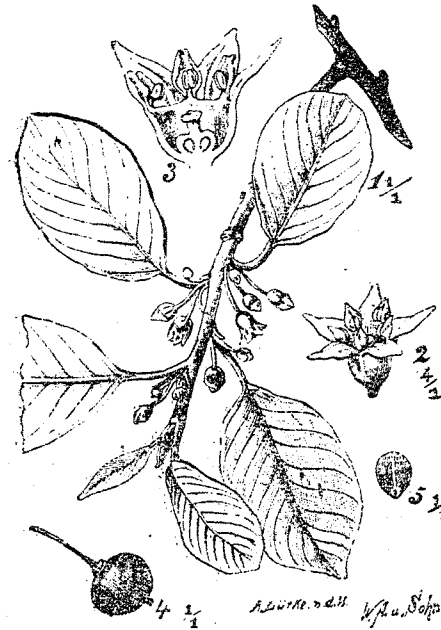

(Εἰκ. 36). Πύρεθρον τὸ σποδοφυτόφυλλον

σκιοπα, φυλλόχορτο καλούμενον. Ἄπαντᾷ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἄνθει ἀπὸ Ἰουλίου μέχρι Ὀκτωβρίου. Πρὸς φαρμακευτικὴν χρῆσιν τὸ φυτὸν συλλέγεται μόλις ἐμφανισθοῦν τὰ ἄνθη.

Πύρεθρον (*Pyrethrum*).— Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων, τοῦ ὁποίου ἐν Ἑλλάδι φύονται τὰ ἑξῆς τρία εἶδη. α) Πύρε-

θρον τὸ παρθένιον (*Pyrethrum parthenium* L.). β) Π. τὸ κορυμβῶδες (*P. corymbosum* Willd) καὶ γ) Π. τὸ τεφρὸν (*P. cinereum* Griseb.). Καὶ τὰ τρία φύονται εἰς ὄρεινους τόπους, ἐξ αὐτῶν δὲ κοινότερον εἶναι τὸ πρῶτον, ὅπερ εἶναι καὶ φαρμακευτικόν. Ἰδιάζουσαν σημασίαν ὁμῶς ἀπέκτησε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ καλλιέργεια δύο εἰδῶν μὴ φυομένων ἐν Ἑλλάδι καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι Πύρεθρον τὸ ῥόδιον (*P. roseum* L.), καταγόμενον ἐκ Καυκάσου καὶ Π. τὸ σποδοφυτόφυλλον (*P. cinerariaefolium* Willd.) τῆς Δαλματίας (εἰκὼν 36). Ταῦτα καλλιεργοῦνται σήμερον πολλαχοῦ τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου κόσμου λόγῳ τῆς παρασκευαζομένης ἐκ τῶν ἀνθέων τῶν ἐντομοκτόνου κόνεως καὶ τῶν διαφόρων ἄλλων ἐντομοκτόνων παρασκευασμάτων.

(Εἰκ. 37). Ράμνος ἢ φράγγουλα

λεσματοκτὸν πρὸς τὰς καλύτερας ξενικὰς τοιαύτας, ὡς ἀπέδειξαν καὶ ὁ χημικὸς προσδιορισμὸς τῶν περιεχομένων πυρεθρινῶν καὶ αἱ δοκιμαὶ τῆς ἐντομοκτόνου ἰκανότητός της.

Ράμνος (*Rhamnus*).— Γένος φυτῶν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας, τοῦ ὁποίου ἔνδεκα εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι, ἅπαντα θάμνοι. Ἐξ αὐτῶν

(*) «Τὸ Ἑλληνικὸν Πύρεθρον». Ἰούνιος 1933.

φαρμακευτικῶς εὐχρηστοῦσι τὰ ἐξῆς εἶδη. 1) Ράμνος ἢ φράγγουλα (Rhamnus frangula L.). Φύεται εἰς Θεσσαλίαν, Αἰτωλίαν, Κέρκυραν, Δυτικὴν Μακεδονίαν (εἰκὼν 37). Ὁ φλοιὸς του συλλεγόμενος κατὰ Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον εἶναι φαρμακευτικὸς (εὐστόμαχος καὶ ἐλαφρῶς καθαρτικὸς. 2) Ρ. ἢ καθαρτικὴ (Rhamnus cathartica L.), θάμνος ἀκανθωτός. Φύεται εἰς Λακωνίαν καὶ Κεφαλληνίαν καὶ ὀνομάζεται κοινῶς σπυράκι καὶ λευκαγκάθι. Οἱ καρποὶ του εἶναι φαρμακευτικοὶ (καθαρτικοί), συλλεγόμενοι κατὰ Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον.

Ριβήσιον (Ribes).— Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Γρσοσυλαιοειδῶν, τοῦ ὁποῦ τρία εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. Αὐτὰ εἶναι : α) Ριβήσιον τὸ γνήσιον κοινῶς ἄγριο φραγκοστάφυλο καὶ ἡ ποικιλία ἢ οὐλή σταφυλή (Ribes grossularia v. uva crispata L.), κοινῶς πρωτοσταφυλιά. Τὸ εἶδος αὐτὸ ἀπαντᾷ εἰς πετρώδη μέρη τῆς ὑψηλῆς ζώνης ἀνά τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον. β) Ρ. τὸ πολυανθὲς (R. multiflorum Kit.) καὶ γ) Ρ. τὸ ἀνατολικὸν (R. orientale Poit.) σπανιώτερον τοῦ προηγουμένου. Καὶ ἐκ τοῦ πρώτου εἶδους ἀλλὰ κυρίως ἐκ τῶν καλλιεργουμένων, ἐνίοτε καὶ παρ' ἡμῖν, εἰδῶν Ριβησίου τοῦ ἐρυθροῦ καὶ Ριβησίου τοῦ μέλανος κατασκευάζεται τὸ ἐν φαρμακευτικῇ χρήσει σιρόπιον ριβησίου.

Ρίκινος ὁ κοινὸς (Ricinus communis L.) ἢ κίκι τὸ κοινόν. — Φυτὸν θαμνώδες τῆς οἰκογενείας τῶν Εὐφορβιοειδῶν, ἐγκλιματισθὲν ἀπὸ παλαιᾶς ἐποχῆς καὶ τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ σήμερον ὡς καλλιεργούμενον ἢ σχεδὸν αὐτοφύεον εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, γνωστὸν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα ρετσινόλαδο, χαμοκουκιά. Εἶναι (εἰκὼν 38) φυτὸν θαμνώδες, λείον, μὲ ὄρθιον, ὑψηλὸν καὶ διακλαδιζόμενον βλαστὸν, φύλλα ἑμισα, ἀσπιδοειδῆ, παλαμοειδῶς ἔλλοβα, ὀδοντωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειαν καὶ ἄνθη τεταγμένα εἰς βότρυς, τὰ μὲν θήλεα κατωτέρω, τὰ δὲ ἄρρενα ἀνωτέρω. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα σχεδὸν σφαιρικὴ μήκους 13—15 χιλιοστῶν, ἀκιδωτή. Ἀνθίζει κατὰ Ἀπρίλιον καὶ Μάιον. Τὰ σπέρματά του εἶναι φαρμακευτικά, ὡς περιέχοντα 40—46 ο)ο ἐλαίου (κικινέλαιον, ρετσινόλαδο) τὸ ὁποῖον εἶναι χρήσιμον εἰς τὴν φαρμακευτικὴν, σαπυνοποιίαν, βαφικὴν κ.τ.λ. Τὸ περίβλημα τῶν σπερμάτων περιέχει καὶ τοξικὰς τινὰς οὐσίας. Ὁ ρίκινος εὐδοκίμει εἰς οἰονδήποτε ἔδαφος καὶ εἶναι ἀνθετικὸς εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ τὸ ψύχος, προσιμᾷ ὅμως ἔδαφος βαθύ, νοτερόν. Σπείρεται ἐπὶ τόπου κατὰ Φεβρουάριον ἢ Μάρτιον.

Ροβινία ἢ ψευδακακία (Robinia pseudoacacia L.)—Γνωστὸν δένδρον τῆς οἰκογενείας τῶν ψυχανθῶν καλλιεργούμενον παρ'

ἡμῖν ὡς καλλωπιστικὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀκακία. Τὰ εἶσοςμα λευκὰ ἄνθη τῆς εἶναι φαρμακευτικά, ἔχοντα κυρίως καταπραῦντικὰ καὶ ἀντισπασμωδικὰς ιδιότητες.

Ροδῆ (Rosa).— Γένος φυτῶν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας, κοινῶς τριανταφυλλιά καλούμενον. Ἐκ τῶν φυομένων ἐν Ἑλλάδι ὡς αὐτο-

(Εἰκ. 38). Ρίκινος ὁ κοινὸς

φυτῶν 26 εἰδῶν φαρμακευτικῶς εὐχρηστοῦσι. α) Ροδῆ ἢ κυνοροδῆ καὶ β) Ροδῆ ἢ γαλλικὴ, ἢ πρώτη κοινοτέρα ἐν Ἑλλάδι. Καὶ ἐκ τῶν εἰδῶν αὐτῶν καὶ ἄλλων αὐτοφυτῶν, κυρίως ὁμοῦς ἐκ τοῦ καλλιεργουμένου εἶδους Ροδῆ ἢ ἑκατόφυλλος λαμβάνονται πρὸς φαρμακευτικὴν χρῆσιν τὰ πέταλα. Ὅμοίως ἐκ τούτου καὶ ἐκ τοῦ ἐπίσης καλλιεργου-

μένον είδους Ροδῆ ἢ δαμασκηνῆ ἐξάγεται τὸ αἰθέριον ἔλαιον, τὸ γνωστὸν ροδέλαιον.

Ροιὰ ἢ κοινὴ (*Punica granatum L.*) ἡ κοινὴ ροδιά.—Ταύτης ὁ φλοιὸς καὶ ἰδίως τῆς ρίζης εἶναι φαρμακευτικός, κυρίως ἀνθελμινθικός. Συλλέγεται κατὰ Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον.

Ροσμαρίνος ὁ φαρμακευτικός (*Rosmarinus officinalis L.*). — Τὸ γνωστότατον ὑπὸ τὰ ὀνόματα δενδρολίβανο καὶ δυοσμαρίνι χειλανθῆς φυτὸν τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα εἶναι φαρμακευτικά.

Ρουβία (*Rubia*).—Γένος φυτῶν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας, τοῦ ὁποίου τρία εἶδη εὐρίσκονται αὐτοφυῆ ἐν Ἑλλάδι, γνωστὰ κοινῶς ὡς ριζάρι, λιζάρι κ.τ.λ. Ἡ βαφικὴ ρίζα τῆς χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε καὶ εἰς τὴν φαρμακευτικὴν.

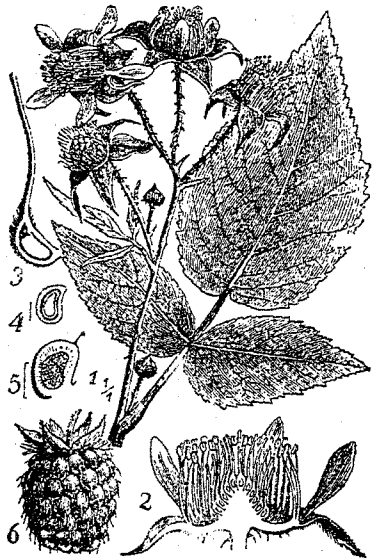
Ρούβος (*Rubus*).—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ροδοειδῶν, τοῦ ὁποίου ὀκτὼ εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότερος Ρούβος ὁ ἰδαῖος (*Rubus idaeus L.*) κοινῶς νάουρα, σμεουριά, ἡμερα βάτα, φραμποῦζ (εἰκ. 39).

Ἐκ τῶν καρπῶν του κατασκευάζεται σιρόπιον (*Sirupus Ruborum*). Καὶ τὰ φύλλα τοῦ εἶδους τούτου καὶ ἄλλων εἰδῶν συλλεγόμενα κατ' Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν.

Ρούμηξ (*Rumex*) ἡ Λάπαθον.—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Πολυγονοειδῶν τοῦ ὁποίου 20 εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι κοινῶς γνωστὰ ὑπὸ τὰ περιληπτικὰ ὀνόματα λάπαθο, ἀγριολάπαθο. Ἐκ τῶν εἰδῶν τούτων φαρμακευτικά εἶναι α) Ρ. ὁ ὑπομονητικός (*R. patientia L.*) ἅπαντῶν εἰς ὄρεινὰ μέρη καὶ β) Ρ. ὁ ἀμβλύφυλλος (*R. obtusifolius L.*), κοινότερος τοῦ προηγουμένου.

Ἄμφοτέρων ἡ ρίζα εἶναι φαρμακευτικὴ, συλλέγεται δὲ κατὰ Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον.

Ροῦσκος ὁ δξύληκτος (*Ruscus aculeatus L.*).—Κοινῶς δξύμερσίνη, ἀγριομερσίνη, νεροκαθουλήθρα, λαγομηλιά, σμυρναγκάθι,

(Εἰκ. 39)

Ρούβος ὁ ἰδαῖος

κοραλλόχορτο, ἀγριορρίζαρο, ἀγριοσφαραγγιά. Τὸ φυτὸν αὐτό, τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀσπαραγοειδῶν φέρει παχέα, ὠσειδῆ, δξύληκτα καὶ

(Εἰκ. 40)

Ρυτὴ ἢ βαρύσμος

νύσσοντα φυλλοκλάδια, 1—2 μικρὰ ἄνθη κρεμάμενα ἐκ τοῦ μέσου τοῦ φυλλοκλαδίου καὶ ὡς καρπὸν θάγα ἐρυθρᾶν. Ἄπαντᾶ εἰς δρυμοὺς καὶ δασώδη μέρη τῆς ὄρεινῆς κυρίως ζώνης καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα. Ἄνθει κατὰ Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον. Φαρμακευτικὴ εἶναι ἡ ρίζα του συλλεγομένη κατὰ Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον.

Ρυτὴ ἢ βαρύσμος (*Ruta graveolens L.*) κοινῶς πήγανος, ἀπήγανος.—Τὸ γνωστότατον αὐτὸ φυτὸν (εἰκὼν 40) τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας ἅπαντᾶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ὡς αὐτοφυῆς ἀλλὰ καὶ ὡς καλλιεργούμενον. Χρη-

σιμοποιεῖται κυρίως ὡς ἐμμηναγωγόν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλλας χρήσεις.

Πρὸς τοῦτο συλλέγονται τὰ φύλλα τῆς κατὰ Μάϊον καὶ Ἰούνιον καὶ αἱ ἀνθισμέναι κορυφαί τῆς. Αἱ δευτέραι ζητοῦνται περισσότερο εἰς τὸ φαρμακευτικόν. Πλὴν τοῦ ἀναφερθέντος εἶδους ἐν Ἑλλάδι φύονται δύο ἀκόμη εἶδη σπανιώτερα.

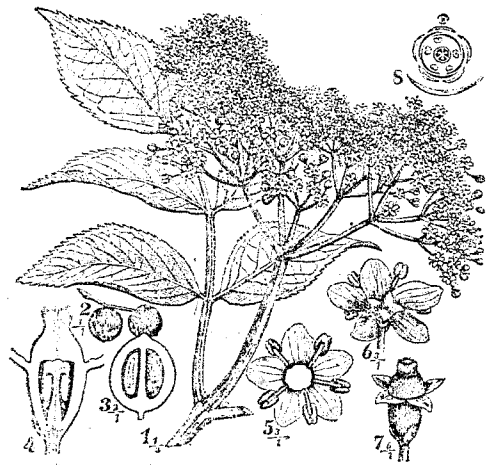
Σαλβία (*Salvia*) ἡ Ἑλελίσφακος.—Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλανθῶν, τοῦ ὁποίου εἴκοσιν εἶδη εὐρίσκονται αὐτοφυῆ ἐν Ἑλλάδι. Ἐξ αὐτῶν φαρμακευτικῶς παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον τὰ εἶδη: Σαλβία ἡ φαρμακευτικὴ (εἰκ. 41). Αὕτῃ, καθὼς καὶ τὰ εἶδη Σαλβία ἡ τρίλοβος, ἡ καλυκώδης, ἡ μηλόφορος, εἶναι τὰ κοινῶς γνωστὰ ὡς φασκομηλιά καὶ ἀλισφακιά φυτὰ. Τὸ χόρτον των εἶναι φαρμακευτικόν. Ἐξ αὐτῶν ὁμοίως ἐξάγεται αἰθέριον ἔλαιον χρήσιμον καὶ εἰς τὴν φαρμακοποιίαν. Τὰ φύλλα των συλλέγονται, ὡς καὶ δι' ἄλλα φυτὰ

(Εἰκ. 41)

Σαλβία ἡ φαρμακευτικὴ

ἀναφέρθη, μόλις ἐμφανισθοῦν τὰ πρῶτα ἀνθὴ καὶ πρὶν αὐτὰ ἀνοίξουν. Ἄλλο φαρμακευτικὸν εἶδος εἶναι *Salvia* τὸ ὄσμιον (*Salvia horminum* L.) κοινῶς σαρκοθρόφι τοῦ ὁποίου τὰ σπέρματα συλλεγόμενα κατὰ Μάϊον καὶ Ἰούνιον εἶναι φαρμακευτικά (*Semina Hormini*).

(Εἰκ. 42) Σαρβοῦκος ὁ μέλας

Σαμβοῦκος ὁ μέλας (*Sambucus nigra* L.) κοινῶς ζαμποῦκος, κουφοξυλιά, ἀφροξυλιά, φροξυλάνθι. Θάμνος ἢ δένδρον (εἰκ. 42) τῆς οἰκογενείας τῶν Καπριφολιοειδῶν κοινὸν καθ' ὅλην τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἰονίους νήσους. Τὸ ἀφέψη-

ματῶν ἀνθέων τοῦ χρησιμεύει ὡς διουρητικὸν καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας χρήσεις παρὰ τῷ λαῷ. Τὰ ἀνθὴ συλλέγονται κατ' Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον.

Σανικούλη ἢ εὐρωπαϊκὴ (*Sanicula europaea* L.).—Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων, τοῦ ὁποίου αἱ ἀνθισμένας κορυφαὶ συλλεγόμεναι κατὰ Μάϊον καὶ Ἰούνιον χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν. Ἄπαντὰ σπάνιον εἰς τὴν ὄρεινὴν ζώνην.

Σαξίφραγον (*Saxifraga*).—Γένος φυτῶν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας περιλαμβάνον 18 εἶδη τῆς Ἑλληνικῆς χλωρίδος κοινῶς πετροδόχρα καλούμενα ἐπειδὴ φύονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς βραχώδη μέρη. Ἐξ αὐτῶν δύο εἶδη Σ. τὸ Ἑλληνικὸν καὶ Σ. ὁ τριδακτυλίτης, κοινὰ ἐπὶ ὄλων σχεδὸν τῶν ὄρεων τῆς Ἑλλάδος, εἶναι φαρμακευτικά.

Σαπωναρία ἢ φαρμακευτικὴ (*Saponaria officinalis* L.).—Γέ-

(Εἰκ. 43) Σαπωναρία ἢ φαρμακευτικὴ

νος τῆς οἰκογενείας τῶν Σιληνοειδῶν, γνωστὸν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα γκολιασριά, σαπουνόχορτο, τσουένι, χαλβαδόροζα, καλοστρούθι.

Εἶναι (εἰκ. 43) φυτὸν πολυετὲς μὲ ρίζωμα ἕρπον, βλαστοὺς ἰσχυροὺς καὶ μέχρι 50 ἐκ. ὕψηλούς ἀπλοῦς ἢ διακλαδιζομένους. Φύλλα προμήκως ἑλλειπτικά, φέροντα τρία νεῦρα. Ἄνθη πολυάριθμα, μεγάλα, χρώματος ροδίνου. Καρπὸς κάψα ἐπιμήκης. Ἄνθει ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ ἅπαντ' εἰς ἀμμώδεις, ἀγόνους καὶ θαμνώδεις ἐκτάσεις τῆς κατωτέρας καὶ ὄρεινῆς ζώνης καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα.

Χρησιμότης.—Λόγω τῆς περιεχομένης σαπωνίνης τὸ φυτὸν τοῦτο χρησιμοποιεῖται εἰς πλῆσιν ὑφασμάτων μαλλίνων ἢ μεταξίνων. Ὁμοίως εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ χαλβά. Ἀπὸ φαρμακευτικῆς ἀπόψεως, ἣτις μόνη μᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα, χρήσιμα εἶναι τὰ φύλλα, αἱ ἀνθισμένας κορυφαὶ καὶ αἱ ρίζαι, διὰ πολλαπλῶς χρήσεις (ἀρθροτικούς πόνους, ἔκτερον, ἀσθενείας τοῦ δέρματος κλπ.). Καὶ τῶν τριῶν ἡ ζήτησις εἰς τὸ φαρμακευτικὸν εἶναι σημαντικὴ, κυρίως ὁμοῦς τῆς ρίζης.

Καλλιέργεια καὶ Συλλογὴ.—Λόγω τῆς ἱκανοποιητικῆς ζήτησεως ριζῶν σαπωναρίας, δύναται νὰ ἐπιχειρηθῇ καλλιέργεια, ἰδίως εἰς σχετικῶς ἀγόνους γαίτας ὅπου αἱ ἄλλαι καλλιέργειαι δὲν ἀποδίδουν ἀρκετὰ. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῆς Σαπωναρίας θὰ γίνῃ ἢ μὲ σπόρους ἢ μὲ παραφυάδας. Κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον σπείρωμεν κατὰ τὸ τέλος τοῦ χειμῶνος εἰς σπορεῖα καὶ μεταφυτεύομεν μόλις τὰ φυτὰ ἀποκτήσουν τὸ ἀπαιτούμενον μέγεθος. Δυνάμεθα νὰ σπείρωμεν καὶ ἐπὶ τόπου κατὰ Μάρτιον. Ἡ σπορὰ γίνεται κατὰ γραμμὰς τὰς ὁποίας ἀραιώνομεν μετὰ τὴν βλάστησιν.

Κατὰ τὸν δεῦτερον τρόπον μεταχειριζόμεθα παραφυάδας ἀπὸ ριζώματα φυτείας, τὴν ὁποίαν θέλομεν νὰ ἀνανεώσωμεν. Ἡ καλλιτέρα ἀπόστασις εἶναι 80 ἑκατοστὰ ἀπὸ γραμμῆς εἰς γραμμὴν καὶ 30 ἑκατοστὰ ἀπὸ φυτοῦ εἰς φυτὸν ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς. Χρειάζεται ἐπειτα σκάλισμα, βοτάνισμα καὶ ἀφαιρέσεις τῶν πλεοναζουσῶν παραφυάδων κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη. Τὰ φύλλα καὶ αἱ κορυφαὶ συλλέγονται ὀλίγον πρὸ τῆς ἀνθήσεως, αἱ ρίζαι ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνθῆσιν, κυρίως δὲ τὸ δεῦτερον ἔτος διὰ νὰ ἔχουν ἀποκτήσῃ ἐπαρκὲς μέγεθος. Τὰς κόπτουν εἰς φέτας καὶ τὰς ἀφίνουν νὰ ξηρανθοῦν. Ἡ ξήρανσις δύναται νὰ γίνῃ καὶ ὑπὸ τὸν ἥλιον.

Σίναπις ἢ λευκὴ (*Sinapis alba* L.).—Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Σταυρανθῶν κοινῶς σινάπι, ἀγριοβρούβα, λαψάνα ὀνομαζόμε-

νον. Καλλιεργείται ὡς λαχανικόν, κτηνοτροφικόν καὶ φαρμακευτικόν. Ἐκ τῶν σπερμάτων του ἐξάγεται αἰθέριον ἔλαιον.

Σίσον τὸ ἄμωμον (*Sison anisatum* L.).— Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων, φυόμενον σπανιώτατα παρ' ἡμῖν καὶ τοῦ ὁποίου τὰ σπέρματα εἶναι φαρμακευτικά.

Σκαβιόζα (*Scabiosa*).— Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Διψασειδῶν, τοῦ ὁποίου 13 εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι, γνωστὰ τὰ πλεῖστα ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα κουφολαχανίδα. Τὰ ἄνθη τῶν διαφορῶν εἰδῶν εἶναι φαρμακευτικά. Συλλέγονται ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι Ἰουλίου.

Σκολοπένδριον τὸ κοινὸν (*Scolopendrium vulgare* L.).— Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Πολυποδιοειδῶν, κοινῶς καλούμενον

(Εἰκ. 44) Σολανὸν τὸ μέλαν

γλῶσσα, γλῶσσα τ' ἀλαφιῶ, σπληνόχορτο, χρυσόχορτο. Ἀπαντᾷ εἰς ὑγρὰ καὶ δασώδη μέρη τῆς ὄρεινης ζώνης εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Πλὴν τοῦ εἶδους τούτου ἀπαντᾷ εἰς τινὰς περιοχὰς σπανιώτατον ἐν ἀκόμῃ εἶδος Σκ. ἢ ἡμιονίτις ἐπίσης φαρμακευτικόν.

Σκροφουλαρία (*Scrofularia*).— Γένος φυτῶν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας τοῦ ὁποίου 13 εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. Τὰ φύλλα εἰδῶν τινῶν φαρμακευτικά, χωρὶς ὅμως μεγάλην σημασίαν.

Σολανὸν (*Solanum*).— Γένος φυτῶν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας περιλαμβάνον τρία εἶδηφυόμενα ἐν Ἑλλάδι, ἐξ ὧν δύο τὰ κοινότερα. α) Σολανὸν τὸ μέλαν (*Solanum nigrum* L.) κοινῶς στύφνος,

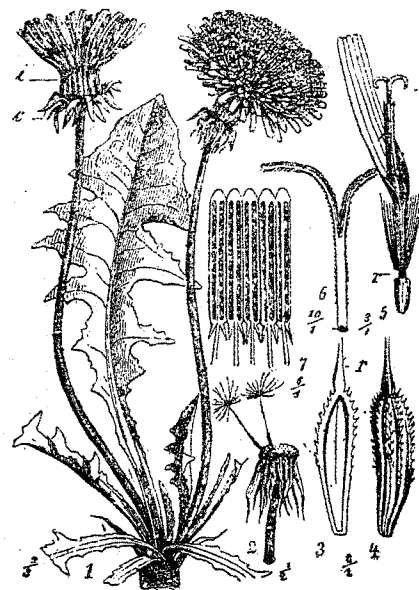
μαυρόχορτο, κορφή, ἀγριοντοματιά, ἀμπελουρίδα, ἀγριοσταφυλίτσα, μαυρολάχανο (εἰκὼν 44). Ἀπαντᾷ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, κοινὸν ἰδίως πλησίον κατοικιῶν. Τὰ φύλλα του φαρμακευτικά. β) Σολανὸν τὸ γλυκύπικρον (*Solanum dulcamara* L.), διαφέρον τοῦ προηγουμένου

ὡς φέρον ἄνθη ἰόχροα καὶ ὄχι λευκὰ ὡς ἐκεῖνο. Τὰ κλωνία του φαρμακευτικά (*Caules dulcamarae*).

Σολιδάγινον ἢ χρυσὴ ράβδος (*Solidago virga aurea* L.).— Κοινῶς χρυσόβεργα. Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων, σπανίως φυόμενον ἐν Ἑλλάδι εἰς τὴν ὄρεινὴν ζώνην. Τὸ ἀρέψημα τῶν φύλλων του χρησιμοποιεῖται πρὸς πύσιν πληγῶν. Τὸ φυτὸν συλλέγεται δλόκληρον κατὰ Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον.

Σπειραία ἢ οἰνάνθη (*Spiraea filipendula* L.).— Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Ροδοειδῶν φυόμενον παρ' ἡμῖν εἰς ὄρεινὰ μέρη ἐν Ἀρχαδίᾳ, Θεσσαλίᾳ, Δυτικῇ Μακεδονίᾳ. Τὰ ἄνθη της, συλλεγόμενα κατὰ Μαΐον καὶ Ἰούνιον, εἶναι φαρμακευτικά ἀλλ' οὐχὶ σπουδαίας σημασίας.

Σύμφυτον τὸ φαρμακευτικόν (*Symphytum officinale* L.).— Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Βορραγινοειδῶν, σπανίως ἀπαντῶν ἐν

(Εἰκ. 45)

Ταράξακον τὸ φαρμακευτικόν

Ἑλλάδι καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ρίζα φαρμακευτική. Κοινῶς ὀνομάζεται στεκούλι καὶ χονδρούτσικο. Θεωρεῖται κυρίως ὡς ἐπουλωτικὸν φάρμακον.

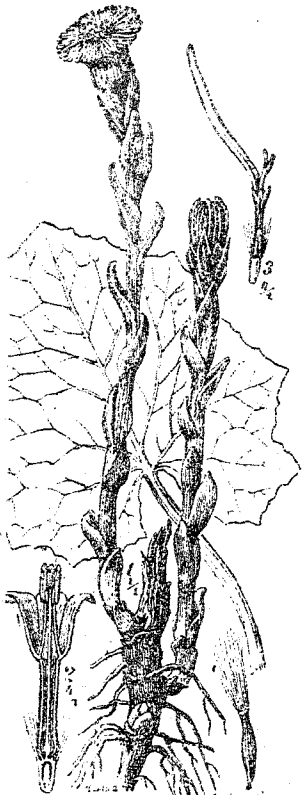
Τάμος ὁ κοινὸς (*Tamus vulgaris* L.).— Κοινῶς βρωονιά, ὄβροιά, ἄβρωονιά. Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Δισκοροσειδῶν, φυόμενον καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ρίζα του εἶναι φαρμακευτικὴ (*Radix Bryoniae nigrae*).

Τανάκητον (*Tanacetum*).— Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν συνθέτων. Τούτου ἐν μόνον εἶδος φύεται ἐν Ἑλλάδι, Τ. τὸ κοινὸν (*Tanacetum vulgare* L.) τὸ ὁποῖον εἶναι φαρμακευτικόν (*Herba Tanacetii*). Ἐν ἑτε-

ρον εἶδος καλλιεργούμενον ὡς καλλωπιστικὸν φυτὸν εἶναι Τ. τὸ βαλσαμῶδες (*T. balsamita* L.), κοινῶς κόστα, καρνοφύλλι, βάλσαμο.

Είναι επίσης φαρμακευτικόν φυτόν. Καί τῶν δύο εἰδῶν συλλέγονται δλόκληρα τὰ φυτὰ ὀλίγον πρὸ τῆς ἀνθήσεως.

Ταράξακον τὸ φαρμακευτικόν (Taraxacum officinale L.),

(Εἰκ. 46)

Τουσαιλάγιον τὸ κάρχαρον

T. ἡ πλατύφυλλος, μὴ φυομένη ἐν Ἑλλάδι. Φαρμακευτικά εἶναι τὰ ἀνθη τῆς τιλίας μετὰ τῶν βρακτίων, συλλεγόμενα κατὰ Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον. Τὸ ἔγχυμά των εἶναι τὸ κοινότατον καταπραυντικὸν τίλιο.

Τουσαιλάγιον τὸ κάρχαρον (Tussilago farfara L.).—Κοινῶς χαμολεῦκι, γλυκομάνα, βήχανι. Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (εἰκὼν 46), τοῦ ὁποῦ τὰ φύλλα, συλλεγόμενα κατὰ Μάρ-

κοινῶς πικραλίδα, πικροφάκη, ἀγριομάρουλο. — Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν συνθέτων (εἰκὼν 45) τοῦ ὁποῦ ἡ ρίζα συλλεγομένη κατὰ Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον εἶναι φαρμακευτική.

Τεύκριον (Teucrium).—Γένος Χειλανθῶν φυτῶν τοῦ ὁποῦ δεκαεξ εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. Ἐξ αὐτῶν φαρμακευτικά εἶναι: Τεύκριον ἢ χαμαίδρου, τὸ πόλιον, τὸ σκορδιοειδές. Τὸ δεύτερον γνωστὸν ὑπὸ πληθὺν ὀνομάτων, ἐξ ὧν τὰ κοινότερα λαγοτσιμηθιά, τῆς ἀγάπης τὸ βοτάνι, τῆς Παναγίας τὸ χορτάρι, δεσποινόχορτο, ἄγριος ἀμάραντος. Τὸ τρίτονκοινῶς, σκορδόχορτο. Καὶ τὸ μὲν δεύτερον εἶναι κοινὸν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα τὰ δὲ δύο ἄλλα ἀπαντῶσιν κυρίως εἰς ὄρεινὰς τινὰς περιοχάς.

Τιλία ἢ κοινή (Tilia vulgaris L.) κοινῶς φλαμουριά, φιλουριά, λίπα. Τὸ γνωστὸν αὐτὸ δένδρον τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν μας εἶναι φαρμακευτικόν. Ἀνὰ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην χρησιμοποιεῖται κυρίως

τιον, καὶ τὰ ἀνθη κατ' Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον, εἶναι φαρμακευτικά.

Τριγονέλλη ὁ χόρτος τῶν Ἑλλήνων (Trigonella foenum graecum L.).—Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν (εἰκὼν 47) ὄχι πολὺ κοινόν. Ἀπαντᾷ εἰς Κεφαλληνίαν, Μεσσηνίαν, Κρήτην. Τὰ σπέρματά του εἶνε φαρμακευτικά χρῆσι-

(Εἰκ. 47)

Τριγονέλλη ὁ χόρτος τῶν Ἑλλήνων

μοπουόμενα κυρίως ὡς καθαρτικὰ τοῦ αἵματος.

Ἵοσκύαμος (Hyosciamus).—

Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Σολανοειδῶν, τοῦ ὁποῦ τέσσαρα εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. Ἐξ αὐτῶν ἀπὸ φαρμακευτικῆς ἀπόψεως παρουσιάζει ἐνδιαφέρον Ἵοσκύαμος ὁ μέλας (Hyosciamus niger L.) κοινῶς γέρωσ, μπελελός, γαιαρός,

λιτσάρμο, γλυκύαμος. Εἶναι φυτόν (εἰκὼν 48) μονοετές ἢ διετές, τριχωτὸν καὶ ἱξῶδες. Φέρει βλαστὸν ὄρθιον, ἀπλοῦν ἢ διακλαδιζόμενον, φύλλα ὠσειδῆ ἢ προμήκη, κολπωτά, τὰ μὲν κατώτερα ἔμισχα, τὰ δὲ ἀνώτερα ἡμιπερίβλαστα. Ἀνθη ἐπιφυῆ, τεταγμένα εἰς στάχυν μονόπλευρον, σκορπιοειδῆ. Στεφάνη ὠχρά, ἰσῶδως δικτυωτὴ μὲ τὸν φάρυγγα ἰόχρουν. Ἀπαντᾷ εἰς καλλιεργούμενα μέρη καὶ ἀγροὺς τῆς κατωτέρας καὶ ὄρεινῆς ζώνης ἀνὰ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν, Ἡπειρὸν, Θεσσαλίαν, Εὐβοίαν, Λακωνίαν, Κρήτην, Ἐπύνησα. Ἀνθεῖ ἀπὸ Ἀπριλίου μέχρι Ἰουλίου. Τὰ φύλλα τοῦ Ἵοσκύαμου τοῦ μέλανος εἶναι φαρμακευτικά. Συλλέγονται κατὰ Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον. Καὶ τὰ σπέρματά του ὁμοίως φαρμακευτικά ἀλλὰ μικροτέρας σημασίας.

Ἵπερικὸν τὸ διάτρητον (Hypericum perforatum L.).—Φυ-

τὸν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν ὡς ἐπουλωτικόν, ἐξ οὗ καὶ τὸ κοινόν του ὄνομα βάλαμο.

Φαινίκουλον τὸ τριχοειδές (*Foeniculum capillaceum* Gihb).— Κοινῶς ἀγριομάραθο, μάραθο, φινόκιο. Τὸ κοινόν τοῦτο φυτόν, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ εἰς καλλιεργημένα μέρη καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, δίδει σπέρματα φαρμακευτικά, ἅτινα ἀποσταζόμενα παρέχουσι καὶ φαρμακευτικὸν αἰθέριον ἔλαιον.

Φικαρία ἡ μεγάλῃς (*Ficaria grandiflora* Rob).— Κοινῶς σπορδακέλα, ζυγαδόχορτο. Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Ρανουγκουλοειδῶν, φυόμενον πολλαχού τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ὁποίου οἱ ἐν ἀνθήσει βλαστοὶ θεωροῦνται φαρμακευτικοί.

Φουμαρία ἡ φαρμακευτικὴ (*Fumaria officinalis* L.)— Κοινῶς καπνόχορτο, καπνιά, μαγισιλόχορτο. Φυτόν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας (εἰκὼν 49), ἀπαντῶν ἐν Ἑλλάδι καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν χώραν εἰς ἀμπελώνας, ἀγροὺς καὶ γενικῶς εἰς καλλιεργούμενα μέρη. Τὸ

σύλλωμά της συλλεγόμενον κατὰ Ἀπρίλιον καὶ Μάιον, χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν (*Herba Fumariae*)

Φραγκρία ἡ μικροφυῆς (*Fragaria vesca* L.).— Κοινῶς φράουλα, χαμοκέρασο. Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Ροδοειδῶν, φυόμενον ἐν Ἑλλάδι εἰς ὄρεινά καὶ δασώδη μέρη. Ἡ ρίζα του, συλλεγόμενη κατὰ Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον, φαρμακευτικὴ.

Φραξίνος ἡ ὄρνος (*Fraxinus ornus* L.).— Κοινῶς μελιός, φλαμοῦρι. Δένδρον τῆς οἰκογενείας τῶν Ἐλαιοειδῶν, φυόμενον εἰς ὄρεινά μέρη ὅλης σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος. Τὰ φύλλα του, συλλεγόμενα κατὰ Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον, εἶναι φαρμακευτικά. Καὶ ὁ φλοιὸς χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ὡς ἀντιπυρετικός. Ἐξ ἐντομῶν ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τῆς φραξίνου ἐξέρχεται τὸ φαρμακευτικὸν μάννα.

Φυσαλλίς τὸ ἀλικάκαβον (*Physalis Alkekengi* L.).— Κοινῶς κερασούλι. Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Σολανοειδῶν ἀπαντῶν καὶ παρ' ἡμῶν εἰς ὄρεινά μέρη. Αἱ ράγες του συλλεγόμεναι κατὰ Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον εἶνε φαρμακευτικά.

Χελιδόνιον τὸ μέγα (*Chelidonium majus* L.).— Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Μηκωνοειδῶν, φυόμενον καὶ παρ' ἡμῶν εἰς Αἰτωλίαν καὶ Ἡπειρον. Εἶναι δηλητηριῶδες, ἀλλὰ καὶ φαρμακευτικόν. Εἰς τὴν φαρμακευτικὴν χρησιμοποιεῖται τὸ φύλλωμα καὶ ἡ ρίζα του (*Herba et Radix Chelidonii*).

Χηνοπόδιον (*Chenopodium*).— Γένος φυτῶν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας, τοῦ ὁποίου 11 εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. Ἐξ αὐτῶν φαρμακευτικά εἶναι α) Χηνοπόδιον ὁ βότρυς β) Χ. ὁ καλὸς Ἑρρίκος (*Chen. bonus Henricus*) κοινῶς ἀγριοσπανάκι. γ) Χ. τὸ ἀμβροσιοειδές κ. λοιποτιά. Καὶ τῶν τριῶν τὸ φύλλωμα φαρμακευτικόν.

Ψωραλέα ἡ ἀσφάλτεσμος (*Psoralea bituminosa* L.).— Κοινῶς βρωμόχορτο, πικροτσούκι. Ψυχανθές, (εἰκὼν 50). Κοινὸν ἐν Ἑλλάδι.

Ὠκιμον τὸ βασιλικόν (ὁ κοινότατος βασιλικός).— Χειλανθές τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα χρησιμοποιοῦνται ἐνίοτε εἰς τὴν φαρμακευτικὴν.

(Εἰκὼν 48)
Ἰσσυδάμος ὁ μέλας

(Εἰκ. 49) Φουμαρία ἡ φαρμακευτικὴ

(Εἰκ. 50) Ψωραλέα ἡ ἀσφάλτεσμος

τὸν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν ὡς ἐπουλωτικόν, ἐξ οὗ καὶ τὸ κοινόν του ὄνομα βάλαμο.

Φαινίκουλον τὸ τριχοειδές (*Foeniculum capillaceum* Gihb).— Κοινῶς ἀγριομάραθο, μάραθο, φινόκιο. Τὸ κοινόν τοῦτο φυτόν, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ εἰς καλλιεργημένα μέρη καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, δίδει σπέρματα φαρμακευτικά, ἅτινα ἀποσταζόμενα παρέχουσι καὶ φαρμακευτικὸν αἰθέριον ἔλαιον.

Φικαρία ἡ μεγάλῃς (*Ficaria grandiflora* Rob).— Κοινῶς σπορδακέλα, ζυγαδόχορτο. Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Ρανουγκουλοειδῶν, φυόμενον πολλαχού τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ὁποίου οἱ ἐν ἀνθήσει βλαστοὶ θεωροῦνται φαρμακευτικοί.

Φουμαρία ἡ φαρμακευτικὴ (*Fumaria officinalis* L.)— Κοινῶς καπνόχορτο, καπνιά, μαγισιλόχορτο. Φυτόν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας (εἰκὼν 49), ἀπαντῶν ἐν Ἑλλάδι καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν χώραν εἰς ἀμπελώνας, ἀγροὺς καὶ γενικῶς εἰς καλλιεργούμενα μέρη. Τὸ

σύλλωμά της συλλεγόμενον κατὰ Ἀπρίλιον καὶ Μάιον, χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν (*Herba Fumariae*)

Φραγκρία ἡ μικροφυῆς (*Fragaria vesca* L.).— Κοινῶς φράουλα, χαμοκέρασο. Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Ροδοειδῶν, φυόμενον ἐν Ἑλλάδι εἰς ὄρεινά καὶ δασώδη μέρη. Ἡ ρίζα του, συλλεγόμενη κατὰ Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον, φαρμακευτικὴ.

Φραξίνος ἡ ὄρνος (*Fraxinus ornus* L.).— Κοινῶς μελιός, φλαμοῦρι. Δένδρον τῆς οἰκογενείας τῶν Ἐλαιοειδῶν, φυόμενον εἰς ὄρεινά μέρη ὅλης σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος. Τὰ φύλλα του, συλλεγόμενα κατὰ Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον, εἶναι φαρμακευτικά. Καὶ ὁ φλοιὸς χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ὡς ἀντιπυρετικός. Ἐξ ἐντομῶν ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τῆς φραξίνου ἐξέρχεται τὸ φαρμακευτικὸν μάννα.

Φυσαλλίς τὸ ἀλικάκαβον (*Physalis Alkekengi* L.).— Κοινῶς κερασούλι. Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Σολανοειδῶν ἀπαντῶν καὶ παρ' ἡμῶν εἰς ὄρεινά μέρη. Αἱ ράγες του συλλεγόμεναι κατὰ Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον εἶνε φαρμακευτικά.

Χελιδόνιον τὸ μέγα (*Chelidonium majus* L.).— Φυτόν τῆς οἰκογενείας τῶν Μηκωνοειδῶν, φυόμενον καὶ παρ' ἡμῶν εἰς Αἰτωλίαν καὶ Ἡπειρον. Εἶναι δηλητηριῶδες, ἀλλὰ καὶ φαρμακευτικόν. Εἰς τὴν φαρμακευτικὴν χρησιμοποιεῖται τὸ φύλλωμα καὶ ἡ ρίζα του (*Herba et Radix Chelidonii*).

Χηνοπόδιον (*Chenopodium*).— Γένος φυτῶν τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας, τοῦ ὁποίου 11 εἶδη φύονται ἐν Ἑλλάδι. Ἐξ αὐτῶν φαρμακευτικά εἶναι α) Χηνοπόδιον ὁ βότρυς β) Χ. ὁ καλὸς Ἑρρίκος (*Chen. bonus Henricus*) κοινῶς ἀγριοσπανάκι. γ) Χ. τὸ ἀμβροσιοειδές κ. λοιποτιά. Καὶ τῶν τριῶν τὸ φύλλωμα φαρμακευτικόν.

Ψωραλέα ἡ ἀσφάλτεσμος (*Psoralea bituminosa* L.).— Κοινῶς βρωμόχορτο, πικροτσούκι. Ψυχανθές, (εἰκὼν 50). Κοινὸν ἐν Ἑλλάδι.

Ὠκιμον τὸ βασιλικόν (ὁ κοινότατος βασιλικός).— Χειλανθές τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα χρησιμοποιοῦνται ἐνίοτε εἰς τὴν φαρμακευτικὴν.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΟΔΗΓΙΑΙ ΣΥΛΛΟΓΗΣ
ΚΑΙ ΑΠΟΞΗΡΑΝΣΕΩΣ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΩΝ ΦΥΤΩΝ

Συλλογή.— Διά να συλλέξη κανείς φαρμακευτικά φυτά προς ἔμποριαν πρέπει νὰ εὐρίσκειται εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν τὴν κατάλληλον στιγμήν, δηλαδή ὅταν τὰ φυτὰ ἔχουν τὸ μέγιστον τῆς ἰσχύος των, ἀδιάφορον ἂν πρόκειται περὶ ἀνθέων, φύλλων, κορυφῶν, φυτῶν ὀλοκλήρων, καρπῶν, φλοιῶν ἢ ριζῶν, διότι ἅμα παρέλθη ὠρισμένον στάδιον ὠριμότητος τὰ φαρμακευτικά φυτὰ χάνουν μέρος τῶν ἰδιοτήτων, διὰ τὰς ὁποίας τὰ συλλέγομεν.

Πρῶτος ὅρος τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ τηρῶμεν πάντοτε εἶναι ὅτι τὸ συλλεγόμενα φυτὰ ἢ μέρη φυτῶν (φύλλα, ἀνθη κ.τ.λ.) πρέπει νὰ εἶναι ἀπολύτως καθαρὰ, ἀπηλλαγμένα κάθε ξένης ὕλης καὶ προσμίξεως, ἢ ὁποία ἐλαττώνει σημαντικῶς τὴν ἀξίαν των.

Διά νὰ συλλέξωμεν φύλλα καὶ ἀνθη θὰ ἐκλέξωμεν ξηρὸν καιρὸν διότι αὐτὰ κυρίως τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ εὐκόλως παθαίνουν ἀλλοιώσεις (ἀνάβου) ὅταν εἶναι βρεγμένα. Οὐδέποτε νὰ ἀφίνωμεν διὰ τὴν ἐπομένην τὴν ξήρανσιν τῶν φυτῶν ποῦ συνελλέξαμεν. ἄλλὰ νὰ τὰ ἐκθέσωμεν τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς συλλογῆς κατὰ λεπτὰς στιβάδας εἰς χῶρον εὐάερον καὶ καταλλήλως διεσκευασμένον ὥστε νὰ ἀποξηρανθῇ ταχέως. Τὰ φυτὰ ποῦ ἀφίσαμεν νὰ μαυρίσουν ἢ νὰ κιτρινίσουν λόγῳ τῆς ἐλλείψεως ἀμέσου φροντίδος διὰ τὴν ἀποξήρανσιν, δὲν βραδύνουν νὰ καλυφθοῦν ἀπὸ μουχλαν, τὸ ἄρωμά των καταστρέφεται καὶ χάνουν ἐντελῶς τὴν ἔμπορικὴν των ἀξίαν.

Ἡ συλλογὴ τῶν ἀνθέων θὰ γίνῃ κατὰ προτίμησιν ὅταν αὐτὰ θὰ εἶναι πλήρως ἀνεπτυγμένα, δηλαδή ὀλίγον πρὶν ἀνοίξουν ἢ καλλιτερον μόλις ἀνοίξουν. Δὲν θὰ ἀφίσωμεν νὰ γίνῃ ἢ γονιμοποιήσῃς διότι τότε τὰ πέταλα ἀρχίζουν νὰ μαραίνωνται καὶ νὰ ἀποχρωματίζονται. Ἐννοεῖται ὅτι πρέπει πάντοτε νὰ ἀφίνωμεν ἀνθη τινὰ ἐπὶ τῶν φυτῶν, τὸ αὐτὸ δὲ θὰ κάμνωμεν καὶ διὰ τοὺς καρπούς, ρίζας κ.τ.λ. ὥστε νὰ μὴ ἐξαφανίζωνται ἐντελῶς τὰ φαρμακευτικά φυτὰ, γεγονός εὐκόλον νὰ συμβῇ ἐκ τῆς ἐντατικῆς καὶ ἀλογίστου συλλογῆς, δεδομένου μάλιστα ὅτι πολλὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι σπάνια εἰς τὴν χώραν μας.

Τὰ φύλλα συλλέγονται ὅταν ἔχουν φθάσει τὸ μέγιστον τῆς ἀναπτύξεώς των, ἤτοι ὀλίγον πρὸ τῆς πλήρους ἀνθήσεως τοῦ φυτοῦ. Τὰ καθαρῶμεν ἐπὶ τόπου ἀπὸ τοὺς μίσχους, τμήματα βλαστῶν κ.τ.λ. διὰ νὰ μὴ φορτωνώμεθα ἀνωφελῶς με ἀχρηστα μέρη, τὰ ὁποία οὕτως ἢ ἄλλως θὰ ἀπορρίψωμεν ἀργότερον, δαπανῶντες ἐκ δευτέρου διὰ τοῦτο πολύτιμον χρόνον. Προσέχομεν πάντοτε τὰ φύλλα νὰ ἔχουν τὸ μέγιστον τῆς ἀναπτύξεώς των, διότι ἄλλως ἂν εἶναι ἀκόμη μικρὰ καὶ ὄχι πλήρως ἀνεπτυγμένα, εὐκόλως ξαρώνουν καὶ χάνουν πολὺ βάρος κατὰ τὴν ἀποξήρανσιν. Δὲν περιέχουν τότε πλέον τὸ σύνολον τῶν στοιχείων καὶ ἐνώσεων ποῦ τοὺς δίδουν τὰς θεραπευτικὰς των ἰδιότητας.

Ἐπὶ τὴν συλλογὴν φυτῶν ἀκέραια εἰς δέσμας (μουκέτα) κόπτομεν τὰ στελέχη εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἀρχίζουν τὰ πρῶτα φύλλα, ἔπειτα τὰ ἐνώνωμεν κατὰ μικρὰς δέσμας, τὰ δένωμεν καὶ τὰ τοποθετῶμεν ἢ κυρίως τὰ ἀναρτῶμεν πρὸς ἀποξήρανσιν. Τὰ μουκέτα αὐτὰ σπανίως ὑπερβαίνουν τὸ μῆκος τῶν 20 ἑκατοστῶν. Ἐάν πρόκειται περὶ φυτῶν ὑψηλῶν τὰ κόπτομεν κατὰ τὰ ἄκρα ἢ τὰ τοακίζομεν εἰς δύο ὥστε ἡ δέσμη των νὰ ἔχη τὸ κανονικὸν μῆκος.

Ἐνίοτε συλλέγομεν τὰ φυτὰ ἀκέραια ἀλλὰ χωρὶς ρίζας. Τοιοῦτοτρόπως συλλέγομεν π.χ. τὴν καλαμίνθην, τὸ γεράνιον, τὸ γλήχωμα. Τὰ οὕτω συλλεγόμενα φυτὰ φέρονται εἰς τὸ ἔμποριον χῆμα.

Ἡ συλλογὴ τῶν ἀνθισμένων κορυφῶν γίνεται ὅταν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ταξιανθίας ἀνοίξῃ. Ἐπειτα τὰς συνδέομεν εἰς δέσμας καὶ τὰς φέρομεν πρὸς ξήρανσιν.

Ἡ συλλογὴ τῶν ριζῶν, ριζωμάτων, βολβῶν καὶ γενικῶς τῶν ὑπογείων μερῶν τοῦ φυτοῦ γίνεται με τὸν λίσγον ἢ με εἰδικὰ διὰ τοὺς βοτανολέκτας ἐργαλεῖα. Εἶναι σχετικῶς μάλλον ἐπίπονος. Πρέπει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ ἐκλέξωμεν καιρὸν ξηρὸν διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ καθαρίσωμεν ἀμέσως τὰς ρίζας ἀπὸ μέρος τουλάχιστον τοῦ χώματος ποῦ ἐπικάθηται ἐπ' αὐτῶν. Πολλάκις, πρὸς πληρεστέραν ἀποξήρανσιν, αἱ ρίζαι κόπτονται εἰς κυκλικά τεμάχια 1—2 ἑκατοστῶν πάχους. Ἡ ἐργασία αὐτὴ προτιμότερον νὰ γίνῃ πρὸ τῆς ἀποξηράνσεως διὰ νὰ διευκολύνεται ἡ ἀποξήρανσις.

Ἡ συλλογὴ καὶ ἡ ἀποξήρανσις δηλητηριωδῶν φυτῶν ἀπαιτεῖ μερικὰς προφυλάξεις. Καὶ πρῶτον κατὰ τὸ στάδιον τῆς συλλογῆς τὰ δηλητηριώδη φυτὰ θὰ τοποθετηθοῦν εἰς ἰδιαιτερον κἀνιστρον. Κατὰ δὲ τὸ στάδιον τῆς ἀποξηράνσεως θὰ φροντίσω ὥστε νὰ μὴ τὰ τοποθετήσω πλησίον ἄλλων ἀβλαβῶν φυτῶν, ὅποτε ἐν ἀπλοῦν ρεῦμα ἀέρος ἢμπορεῖ νὰ τὰ ἀναμίξῃ πρὸς αὐτὰ καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου

δύνανται νὰ ἐπέλθουν δηλητηριάσεις. Ἐννοεῖται ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον ὁ συλλέκτης νὰ γνωρίζῃ πολὺ καλὰ νὰ διακρίνῃ τὰ δηλητηριώδη φυτὰ καὶ χλωρὰ καὶ ἀπεξηραμένα. Ἐκ τῶν μᾶλλον δηλητηριωδῶν φυτῶν ποὺ ἀνεφέραμεν εἰς τὸν κατάλογόν μας σημειώνομεν ἔδῳ τὸ Ἄκόνιτον τὸ Ναπίδιον πλούσιον εἰς ἀκονιτίνην, ἣτις εἶναι πολὺ σφοδρὸν δηλητήριον, τὴν Ἄτροπον τὴν δελεαστικὴν ἐγκλείουσαν ἐν ἀλκαλοειδῆς πολὺ τοξικὸν τὴν ἀτροπίνην, τὴν Δατούραν τὸ στραμώνιον περιέχουσαν μίγμα ἀτροπίνης καὶ ὑοσκυαμίνης, τὸν Ὑοσκύαμον περιέχοντα ὑοσκυαμίνην εἰς σημαντικὴν ποσότητα. Τὸ σολανὸν τὸ μέλαν ὀφείλει τὰς δηλητηριώδεις ιδιότητάς του εἰς τὴν σολανίνην, ἢ δακτυλίτις εἰς τὴν δακτυλιδίνην, δηλητήριον ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς καρδίας.

Ὁ ἔμπειρος συλλέκτης φαρμακευτικῶν φυτῶν δὲν συλλέγει ἐν μόνον φυτὸν εἰς κάθε ἐκδρομὴν του, ἐκτὸς ἂν τοῦτο εἶναι πολὺ κοινόν, (ὅπερ εἶναι σπάνιον διὰ τὰ φαρμακευτικὰ φυτὰ) διότι τοῦτο θὰ τὸν ἠνάγκαζε νὰ ἐκτελέσῃ μεγάλας πορείας διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἱκανοποιητικὴν ἀπόδοσιν. Προτιμᾷ νὰ συλλέγῃ ὅλα τὰ φυτὰ τῆς ἐποχῆς, τῆς ἐκτάσεως τὴν ὁποίαν διασχίζει, ἐκλέγων φυσικὰ ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν ἱκανοποιητικώτερον τιμὴν καὶ εὐρίσκονται καὶ εἰς τὸν ἀπαιτούμενον βαθμὸν ὠριμότητος. Ἐνῶ συλλέγομεν τὰ φυτὰ κάμνομεν συγχρόνως, ἂν μᾶς εἶναι δυνατόν, μίαν πρώτην ταξινόμησιν, χωρίζοντες τα εἰς διαφόρους κατηγορίας καὶ τοποθετοῦντες εἰς ἰδιαιτέρον κἀνίστρον ἐκάστην κατηγορίαν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ὡς εἶπομεν καὶ ἄνωτέρω, τὰ δηλητηριώδη φυτὰ πρέπει νὰ χωρίζονται ἐπιμελῶς καὶ νὰ τίθενται εἰς εἰδικὸν κἀνίστρον. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ μέθοδος αὐτὴ δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ὅταν συλλέγωμεν εἰς μέρη εὐρισκόμενα πλησίον ὁδῶν, ὅτε δύναμαι νὰ χρησιμοποιήσω μίαν χειρᾶμαξαν ἢ ἄλλο μεταφορικὸν μέσον. Ἡ συλλογὴ εἰς ὄρεινὰς περιοχὰς θὰ παρουσιάσῃ φυσικὰ μεγαλυτέρας δυσκολίας, δὲν δύναται δὲ ἔδῳ νὰ γίνῃ ὁ διαχωρισμὸς κατὰ τὴν ὥραν τῆς συλλογῆς, ἀλλὰ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κοφίνου θὰ ρίπτω ὅλα τὰ συλλεγόμενα φυτὰ πλὴν τῶν δηλητηριωδῶν τοιοῦτων. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὅλαι αἱ ἀναφεροθεῖσαι προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι, ὡς τὸ ξεφύλλισμα τῶν βλαστῶν, τὸ κόψιμο τῶν κορυφῶν, τὸ πλύσιμον τῶν ριζῶν καὶ τὸ κόψιμό των εἰς τεμάχια θὰ γίνουν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μετὰ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν οἰκίαν μου, θὰ προτιμῶ ὁμοίως πάντοτε καὶ τὰς ἐργασίας αὐτάς καὶ τὴν πρώτην διαλογὴν τῶν συλλεγομένων νὰ κάμνω ἀμέσως ἐπὶ τόπου, ἂν τοῦτο εἶναι δυνατόν. Εἰς τοῦτο δύναται ἄλλως τε νὰ βοηθήσῃ ὅλη ἢ οἰκογένεια προσφέρουσα τὴν συνδρομὴν τῆς εἰς τὴν συλλογὴν φυτῶν, τὸ κράτημα κἀνίστρον κ.τ.λ.

Ἀποξήρασις — Μία πρωταρχικὴ ὁδηγία διὰ τὴν ἀποξήρασιν τῶν φύλλων καὶ κυρίως τῶν ἀνθέων εἶναι νὰ ἐκτελῶμεν τὴν ἀποξήρασιν πάντοτε εἰς τὴν σκιάν, ἀποφεύγοντες τὴν ἄμεσον ἐνέργειαν τοῦ ἡλίου, διὰ νὰ μὴ ἀποχρωματισθοῦν τὰ φυτὰ καὶ χάσουν εἰς ποιότητα.

Ὡς χώρος κατάλληλος δι' ἀποξήρασιν φυτῶν δύναται, διὰ τὰς συνήθεις περιστάσεις συλλογῆς αὐτοφυῶν φυτῶν εἰς ὄχι μεγάλας ποσότητας, νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐν καλῶς ἀεριζόμενον ὑπερῶνον. Ἄν ὁμοίως θέλω νὰ ἀποξηράνω φυτὰ καλλιευγόμενα εἰς μεγάλην κλίμακα, ἢ ἂν διαθέτω πολλὰς ἐργατικὰς χεῖρας διὰ τῶν ὁποίων συλλέγω μεγάλας ποσότητας αὐτοφυῶν φαρμακευτικῶν φυτῶν χρειάζονται εἰδικοὶ χώροι (ἀποθῆκαι ἢ ὑπόστεγα) τακτοποιημένα εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται ταχέως ἢ ξήρασις τῶν φυτῶν. Ἐννοεῖται ὅτι, εἰς τὴν περίπτωσιν καλλιευγόμενων φαρμακευτικῶν φυτῶν, ἀποφεύγομεν τὴν ταυτόχρονον συσσώρευσιν πολλῶν φυτῶν πρὸς ἀποξήρασιν καλλιευγούντες φυτὰ μὲ ἐποχὴν ὠριμότητος ποικίλουςαν ἢ σπεύροντες τὸ αὐτὸ φυτὸν εἰς διαφόρους ἡμερομηνίας, πάντοτε φυσικὰ ἐντὸς τῶν ἐπιτρεπομένων διὰ τὸ φυτὸν τοῦτο ὁρίων.

Ἡ ξήρασις τῶν φυτῶν εἰς δέσμας ὑπάγεται πρὸ πάντων εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ μικροῦ συλλέκτου, ὅστις δὲν διαθέτει εἰδικὰς ἐγκαταστάσεις. Εἰς ἐντατικὴν ὁμοίως καλλιέργειαν φαρμακευτικῶν φυτῶν, ἐκτὸς ἂν διαθέτωμεν εὐθηνὰ ἡμερομίσθια, θὰ προτιμήσωμεν ὡς ταχύτεραν καὶ οἰκονομικώτεραν τὴν μέθοδον τῶν τελάρων με πυθμένα ἐξ ὑφάσματος ἢ μετάλλου μὴ ὀξειδουμένου. Κατὰ τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὰ φυτὰ ἀποξηραίνονται ριπτόμενα χῆμα κατὰ λεπτάς στιβάδας ἐπὶ τῶν ξυλίνων αὐτῶν τελάρων. Τὰ τελάρα αὐτὰ εἶναι φορητά, στηρίζονται ἐπὶ τεσσάρων ποδῶν καὶ δύναται νὰ τοποθετῶνται τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου.

Ἐννοεῖται ὅτι τὸ δωμάτιον ἢ τὸ ὑπερῶνον ποῦ μεταχειρίζομαι πρέπει νὰ ἔχῃ φεγγίτας καταλλήλους ὥστε νὰ ἀερίζεται ἐπαρκῶς, θὰ φροντιζόμεν δὲ τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρος τὸ διερχόμενον δι' ἐνὸς τελάρου μὲ φυτὰ χλωρὰ ἀκόμη νὰ μὴ συναντᾷ εἰς τὸν δρόμον του ἄλλα τελάρα μὲ φυτὰ ξηρανθέντα σχεδὸν ἐπὶ τῶν ὁποίων νὰ ἀφίρῃ τοὺς ὑδρατμούς, ἀλλ' ἐπίσης χλωρὰ. Πρὸς τοῦτο εἶναι συνήθως ἀρετὸν τὰ φυτὰ τὰ συλλεγόμενα κατὰ τὴν νεωτέραν χρονολογίαν νὰ εὐρίσκονται εἰς τελάρα τοποθετημένα πρὸς τὸ μέρος τῆς ἐξόδου τοῦ ρεύματος τοῦ ἀέρος (*). Τὰ ἀνθη τοποθετούμενα εἰς τὰ τελάρα ἐγκαταλείπονται χωρὶς

(*) Ἡ θέσις τῶν φεγγιτῶν ἢ ἀεριστήρων θὰ κανονισθῇ κυρίως ἀναλόγως τῶν ἐπικρατούντων καθ' ὄλον τὸ ἔτος ἀνέμων εἰς ἐκάστην περιοχὴν.

περαιτέρω φροντίδα μέχρις ότου τελειώση ή αποξήρανσις. "Αν έχωμεν φύλλα δυνάμεθα να τὰ κινώμεν από καιρού εις καιρόν δια να επιταχύνωμεν τήν αποξήρανσιν.

Σημειώτεον ότι τὰ φαρμακευτικά φυτά πρέπει κατά κανόνα να ξηραίνωνται βραδέως. Πρέπει να δυσπιστώμεν προς τὰ τεχνητά μέσα αποξηράνσεως δια κλιβάνων κ.τ.λ. τὰ όποια δύνανται να βλάψουν τήν θεραπευτικήν ικανότητα τών φυτών, κυρίως όταν ή θερμοκρασία υπερβή τους 40 βαθμούς.

Συσκευασία και αποστολή.—Τὰ φύλλα και τὰ άνθη είναι καλώς άπεξηραμένα όταν φερόμενα εις τήν παρειάν δέν μάς προκαλούν αίσθημα ψύχους και όταν θραύονται με ξηρόν κρότον. Δέν πρέπει να τὰ συσκευάζωμεν ποτέ άν δέν έχουν άποκτήσει τόν άπαιτούμενον βαθμόν ξηρότητας διότι κάθε πρόωρος συσκευασία τὰ κάμνει να άνάψουν, να μουχλιάσουν και να γίνουν τοιουτοτρόπως άχρηστα. "Ο καλύτερος τρόπος συσκευασίας είναι εντός σάκκων αλλά χωρίς να τὰ πιέσωμεν υπερβολικά. Έννοείται ότι δι' ώρισμένα φαρμακευτικά φυτά χρειάζεται ιδιαίτερον είδος συσκευασίας, αναλόγως του λεπτοφυοϋς ή μη του φυτοϋ.

Εις τὸ φαρμακεμπόριον σύνηθες μέτρον είναι τὰ 50 κιλά δια τὰ φαρμακευτικά φυτά. Τὸ δὲ κατώτερον ὄριον πού γίνεται δεκτὸν ἀπὸ τὸ φαρμακεμπόριον είναι τὰ 10 κιλά. Έννοείται ότι ή πώλησις γίνεται κατόπιν άποστολῆς δειγμάτων. Δια τοϋτο προτιμότερον να άποστέλλωμεν πλείονα του ένδὸς δείγματα εις διαφόρους φαρμακεμπόρους και να προτιμώμεν εκείνον πού θα μάς δώση δι' ώρισμένον είδος τήν μάλλον ικανοποιητικήν τιμήν.

Καλλιέργεια.—Δέν είναι φρόνιμον να ριφθώμεν εις τήν καλλιέργειαν του πρώτου τυχόντος φαρμακευτικοϋ φυτοϋ χωρίς προηγουμένας δοκιμάς παρά μόνον δια μερικά είδη συνεχοϋς και άσφαλοϋς ζητήσεως όπως ή δενδρομολόχα, τὸ σινάπι, ή βαλεριάνα κ. τ. λ. "Η καλλιέργεια τών φυτών αυτών και μερικῶν άλλων τὰ όποια αναφέρομεν εις τόν κατάλογόν μας, είναι άσφαλῶς ικανοποιητική όταν γίνη όπως πρέπει. "Υπάρχουν βεβαίως και άλλα φαρμακευτικά φυτά μεγάλης ζητήσεως άλλ' έπειδή δέν έχομεν θετικά στοιχεία επί τῆς καλλιέργειας των υπό τὰς συνθήκας του τόπου μας, πρέπει να επιδοθώμεν κατ' άρχάς εις δοκιμαστικές καλλιέργειας και μόνον έν επιτυχία αυτών να διακινδυνεύσωμεν εις έντατικήν καλλιέργειαν.

"Άλλως τε τὰ φαρμακευτικά φυτά έχουν κατά τὸ πλεϊστον ώρισμένας άπαιτήσεις εδάφους, προσανατολισμοϋ κ.τ.λ. και κάθε παρέκ-

κλισις από τούτων δύναται να αποβῆ καταστρεπτική δια τήν καλλιέργητικήν επιχείρησιν.

Εϋνόητον τέλος είναι ότι δέν πρέπει να θέλωμεν να υπαγάγωμεν εις καλλιέργειαν όλα τὰ φαρμακευτικά φυτά. Μερικά είδη άφθονοϋντα ως αυτοφυῆ δύνανται να άνταποκριθοϋν εις τήν ζήτησιν του φαρμακεμπορίου. Οϋτω π. χ. δέν θα συμβουλευσωμεν ποτέ δια τόν τόπον μας τήν καλλιέργειαν του χαμομήλου, τὸ όποιον είναι τόσοσν κοινόν εις ήμάς.

"Εν συνόψει προκειμένου περι φαρμακευτικῶν φυτών δυνάμεθα να είπωμεν ότι έφ' όσον ή ζήτησις δέν υπερβαίνει τήν παραγωγήν προτιμότερα τὰ αυτοφυῆ φυτά. "Αν όμως ή παραγωγή δέν καλύπτει τήν ζήτησιν θα προσφύγωμεν υποχρεωτικῶς εις καλλιέργειαν. Πρέπει όμως να προσέξωμεν να διατηρήσωμεν άμεταβλήτους τὰς συνθήκας του κλίματος, τῆς εκθέσεως και του περιβάλλοντος του ιδιάζοντος εις έκαστον ξε αυτών δια να μη τροποποιήσωμεν ή και εξαλείψωμεν τὰς φαρμακευτικὰς των ιδιοτήτας, όπερ συμβαίνει πολλάκις.

Οϋτω π.χ. τὸ τόσοσν δηλητηριώδες κόνειον παρ' ήμιν, εις τήν Σκωτίαν δύναται να φαγωθῆ ως σαλάτα. "Η άτροπος αναπτυχθεϊσα υπό σκιάν είναι πλέον δηλητηριώδης παρὰ υπό τόν ήλιον. "Η βαλεριάνα τέλος χάνει μέρος τών ιδιοτήτων της καλλιεργουμένη εις χαμηλά εδάφη.

Και δια να τελειώνωμεν, σημειώνωμεν, ότι ή εργασία του βοτανουσυλλέκτου απαιτεϊ και ιδιαιτέρας τινὰς δεξιότητας, καλαισθητικὰς τινὰς φροντίδας, επιτηδειότητα και επιμέλειαν περι τήν ξήρανσιν και σκευασίαν, αίτινες αποκτώνται βαθμηδόν δια τῆς πείρας διότι δέν υπόκεινται εις γενικούς τινὰς κανόνας δυναμένους να εκτεθοϋν δια τών βιβλίων.

Ἄλφαβητικὸς πίναξ
τῶν ἐπιστημονικῶν ὀνομάτων τῶν Γενῶν

Σελ.		Σελ.		Σελ.	
Ἀγγελικὴ	6	Γάλανθος	20	Καλαμίνθη	30
Ἀγριμονία	7	Γαλέγα	21	Κάναβις	30
Ἀγρόπερον	8	Γάλιον	21	Καρδαμίνη	31
Ἀγρουσα	9	Γεντιανή	21	Καρύα	31
Ἀδιάντον	9	Γέον	21	Καψικόν	31
Ἀδωνις	9	Γεράνιον	21	Κενταυρία	31
Αἰσκούλος	10	Γλήχωμα	21	Κέντράνθος	31
Ἀζανθος	9	Γλυκύρριζα	22	Κίκι	48
Ἀζόνιτον	10	Γοσσύπιον	23	Κίστος	32
Ἀζορος	11	Γρατιόλη	23	Κιτρέα	32
Ἀκταία	11			Κιτρούλλος	32
Ἀλθαία	11	Δακτυλίτις	23	Κιχώριον	32
Ἀλζάννη	13	Δατίσκη	23	Κνίδη	33
Ἀλόη	13	Δατούρα	24	Κνίκος	33
Ἀμυγδαλὴ	13	Δάφνη	25	Κολοκύνθη	33
Ἀνακαμπτίς	13	Δαφνοειδές	25	Κολχικόν	33
Ἀνηθον	13	Δελφίνιον	25	Κομβαλλαρία	34
Ἄπιον	13	Δίκταμνος	26	Κοριάνδρον	34
Ἄρκευθος	29	Δρύς	26	Κοχλιαρία	34
Ἄρχτιον	37	Ἐκβάλιον	26	Κράταιγος	34
Ἄρον	14	Ἐκουίζετον	26	Κρόκος	34
Ἄρτεμισία	14	Ἐλάτη	27	Κυδωνία	35
Ἄσαρον	15	Ἐλελίσφακος	51	Κυνόδους	35
Ἄσπαραγος	15	Ἐλλέβορος	27	Κυπάρισσος	35
Ἄσπερούλη	15	Ἐρνιαρία	27	Κώνειον	35
Ἄσπράγαλος	15	Ἐρούκη	27		
Ἄτροπος	16	Ἐρύγγιον	27	Λαβανδούλη	36
		Ἐρύξιμον	27	Λακτούκη	36
Βακκίνιον	17	Ἐρυθραία	27	Λάμιον	36
Βαλεριανή	17	Ἐύθαλεία	15	Λάπαθον	50
Βέρατρον	18	Ἐυκάλυπτος	28	Λάππα	37
Βερβένα	18	Ἐυπατόριον	28	Λεόνουρος	38
Βερβερίς	18			Λεύκη	38
Βερονίκη	18	Ζειά	28	Λίνον	38
Βετονική	19			Λονιζέρα	38
Βίγχα	19	Θύμος	28	Λύθρον	38
Βιόλα	19				
Βίσκον	19	Ἰνούλη	29	Μαλάχη	38
Βορράγινον	20	Ἰξία	19	Μαροούβιον	39
Βράσκη	19	Ἰον	19	Ματρικαρία	39
Βρυωνία	20	Ἰουνίπερος	29	Μελίλωτος	39
		Ἰρίς	29	Μέλισσα	40
		Ἰτέα	30		

	Σελ.		Σελ.
Μελιτίτις	41	Πολεμόνιον	50
Μερκουριαλὶς	41	Πολύγαλα	51
Μήκων	41	Πολύγονον	51
Μίνθη	41	Πολυπόδιον	51
Μορέα	43	Ποτεντίλλη	52
Μύρτος	43	Πουλικαρία	52
		Πύρεθρον	52
Ναστούρτιον	43		
Νεφροδίου	43	Ράμος	53
Νούφαρ	44	Ριβήσιον	54
Νυμφαία	44	Ρίκινος	54
		Ροβινία	54
Οινάνθη	44	Ροδῆ	55
Ὄνωνις	45	Ροιά	56
Ὄριγανον	45	Ροσμαρίνος	56
Ὄρχις	45	Ρουβία	56
Οἰέρβασκον	46	Ρουβος	56
Ὄμμουλος	46	Ρούμηξ	56
Ὀύργινεια	48	Ρούσκος	56
		Ρυτή	57
Παιονία	48		
Παριεταρία	48	Σαλβία	57
Παρνασσία	49	Σαμβούκος	58
Παρωνυχία	49	Σανικούλη	58
Πετασίτης	49	Χαξίφραγον	58
Πετροσέλινον	49	Σαπωναρία	58
Πιμπινέλλη	49	Σίναπις	59
Πίτυς	49	Σίσσον	60
Πλαντάγινον	49	Σαβιόζα	60
Πλάτανος	50		
		Σκολοπένδριον	60
		Σχοροφουλκάρια	60
		Σολανόν	60
		Σολιδάγινον	61
		Σπειραία	61
		Σύμφυτον	61
		Τάμος	61
		Τανάκητον	61
		Ταράξακον	61
		Τεύχιον	61
		Τιλία	62
		Τουσιλάγινον	62
		Τριγωνέλλη	63
		Υοσκάμος	63
		Υπερικόν	63
		Φαινίκουλον	64
		Φικαρία	64
		Φουμαρία	64
		Φραγαρία	64
		Φράξινος	64
		Φυσαλλίς	64
		Χελιδόνιον	65
		Χηνοπόδιον	65
		Ψωραλέα	65
		Ωξιμον	65

Σελ.	Σελ.	Σελ.
Πήγανος 57	Στανθορόφι 27	Φειδάγαθο 27
Πηγουιά 48	Σταρολάχανο 41	Φειδόχορτο 14
Πικραγγουριά 26, 32	Σταροόχορτο 41	Φιλουριά 62
Πικραλίδα 61	Στάβλα 48	Φινόκιο 64
Πικραλίδι 32	Σκοπηροτόφι 51	Φλαμουρι 64
Πικραφάνη 61	Σκορδόχορτο 61	Φλαμουριά 62
Πικροπάρι 39	Σκυλοζορεμμύδα 48	Φλησοζύνη 30, 42
Πικρορράδιχο 32	Σκυλόχορτο 39	Φλουσοζύνη 42
Πικροτσούνη 65	Σμεουριά 56	Φλώμος 46
Πιπεριά 31	Σμυροναγκάθι 56	Φονόχορτο 7
Πλατάρι 50	Σπαραγγιά 15	Φούρνελας 9
Πλατομαντήλα 37	Σπαράγγι 15	Φραγκικό αγιόκλημα 31
» του νερού 40	Σπασόχορτο 33	Φραμπούζ 56
Πλατομαντηλίδα 37	Σπληνοόχορτο 18	Φρούλα 64
Πλειμονόχορτο 31, 44	Σπληνόχορτο 60	Φροξυλάνθι 58
Πολυκόμπι 27	Σπλόνος 46	Φτέγη 43
Πολυκόντυλο 27	Σπορδαχίλα 64	
Πολυπόδι 51	Σπυράκι 48	
Πολυτρίχι 9	Σπυροόχορτο 18	
Ποντικοστάφυλο 20	Σταματοόχορτο 45	
Πορτοκαλιά 32	Σταυροόχορτο 18	
Πούλοι 41	Στεκούλι 61	
Πουρνάρι 26	Στερογιάνι 17	
Πρωταθέριγος 41	Στύφος 60	
Πρωτοσταφυλιά 54	Σφακομηλιά 36	
	Σφαράγγι 15	
P		
Ραδίκι 32	T	
Ραζινίδα 9	Τάτουλας 24	
Ρετινόλαδο 54	Τετράγαθο 16	
Ρίγανη 45	Της αγάπης το βο- τάρι 27, 61	
Ριγόχορτο 27	Της Παναγίας το χορτάρι 61	
Ριζάρι 56	Τριανταφυλλιά 55	
Ρίτσινο 54	Τσαλαπετεινός 50	
Ροδιά 56	Τσουνένι 59	
Ρόκα 27	Τσουκνίδα 33	
Ρουπάκι 26	Τσουλαδίτσα 10	
Σ		
Σαλατικό 43	Y	
Σαλέπι 13, 45	Υπνος 41	
Σαπουνόχορτο 59		
Σαρκοθρόφι 51	Φ	
Σάρωμα 39	Φασκομηλιά 57	
Σαφράνι 35		
Σέλιγο 13	Ω	
Σερνικοβότανο 45	Ωμονο 29	
Σινάπι 19, 59		

Τὰ κατωτέρω γεωργικά βιβλία τῆς Ε.Γ.Ε. δὲν ἐπιβαρύνονται διὰ τὴν ἑσωτερικὴν μὲ ταχυδρομικὰ ἔξοδα, ἐκτός, ἐὰν ἀποστέλλονται ἐπὶ ἀντιταβολῇ τοῦ ἀντιτίμου εἰς τὸ Ταχυδρομεῖον, ὅτε ἐπιβαρύνονται μὲ τὰ κανονικὰ ταχυδρομικά. Τὰ κρήματα νὰ ἀποστέλλονται ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργικῆς Ἑταιρίας διὰ ταχυδρομικῆς ἢ τραπεζικῆς ἐπιταγῆς.

Φυτῶν μεγάλης καλλιέργειας:

Τὸ σιτάρι, κριθάρι, βρώμη, βερίκα, Φ. Τζουλιάνου	Δραχ. 8
Ἡ σιτοκαλλιέργεια καὶ σιτάρεα ἐν Ἑλλάδι, Ν. Ἀναγνωστοπούλου	> 10
Πῶς θὰ ἀξήθῃ καὶ βελτιωθῇ ἡ σιτοπαραγωγή, Α. Μουράτογλου	> 10
Ὀδηγία διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς σιτοπαραγωγῆς, Θ. Λυκιαρδοπούλου	> 4
Ἡ καταπολέμησις τῶν ζιζανίων τῶν σιταρῶν, Θ. Λυκιαρδοπούλου	> 4
Τὸ καλαμπόκι, ἡ ἀσπρίτσα, σκουπόχορτο, εὔζι, Γ. Σακελλοπούλου	> 10
23 πλουτοφόρα φυτὰ (Ἀρραγίδα, σουσάμι, σόγια, πύρεθρο, πιπεριά, σινάπι κ.τ.λ.), Α. Γεωργακοπούλου	> 8
19 πλουτοφόρα φυτὰ (Σόργον, βελουδοφάσσουλο, κολοκάσι κ.τ.λ.), Α. Γεωργακοπούλου	> 5
Τὸ τριφύλλι, Π. Α. Δεκάζου	> 5
Τὰ ὄσπρια (Κουκιά, ρεβίθια, φακὴ, φασόλια, βίκος κ.τ.λ.), Ν. Ἀναγνωστοπούλου	> 6
Τὸ βαμβάκι, Ν. Πιζάνη	> 8
Τὸ κόκκινον σκουλήκι τοῦ Βάμβανος, Π. Δεκάζου καὶ Ν. Πιζάνη	> 10
Ὁ κηπνός (ἐκδοσις β' βελτιωμένη), Ν. Ἀναγνωστοπούλου	> 6
Τὸ καννάβι, τὸ λινάρι καὶ ἄλλα κλωστικά φυτὰ, Ι. Σορδίνα	> 3
Ἡ καλλιέργεια τῶν τεύτλων, Στ. Παπανδρέου	> 10
Ἀρρώστειες φυτῶν Μεγάλης Καλλιέργειας, Ι. Σορδίνα	> 8
Τὰ χημικὰ λιπάσματα (ἐκδ. β' βελτ. καὶ ἐπιτηξημένη), Π. Κ. Χάσιου	> 6
Ἡ πρακτικὴ χρῆσις τῶν λιπασμάτων, Χρ. Ἐδελίδου	> 15
Ἡ πατάτα (ἐκδοσις β' βελτιωμένη καὶ ἐπιτηξημένη), Π. Δεκάζου	> 5
Πρακτικὸς ὁδηγὸς παρατοκαλλιέργητοῦ, Π. Δεκάζου	> 9
Κτηνοτροφικὰ φυτὰ, Ε. Ἀνάση	> 6
Πῶς θὰ διπλασιάσωμε τὴν ἀποδόσειν τοῦ σταριοῦ. Νεαὶ μέθοδοι καλλιέργειας. Τὸ σιτάρι σκαλιστικό, Ἰγν. Μ. Ζαχαροπούλου.	> 6

Δενδροκομικά:

Ἡ Πορτοκαλιά, μανδραγιά καὶ ἄλλα ξυνά, Ι. Σορδίνα	> 10
Ἡ Βερνκοκιά, Μ. Μουτσοπούλου	> 14
Ἡ Ἀπιδέα Α. Οἰκονομίδη	> 12
Κερασιά καὶ Βυσσινέα, Α. Οἰκονομίδη	> 5
Ἡ Μηλέα, Α. Οἰκονομίδη	> 5
Ἡ Δαμασκηνιά, Α. Οἰκονομίδη	> 5
Ἡ Καρδιά, Α. Οἰκονομίδη	> 3
Ἡ Φουντανκιά, Μ. Παπαδοπούλου	> 6
Ἡ Μοσχοκάρυδο, Π. Παπαζογλου	> 6
Τὰ Πλουτοφόρα δένδρα (Εὐκάλυπτος, κυπαρίσσι, μακλούρα, σαπουνόδενδρον, σφένδαμνος, ξυλοκερατιά, φυστικιά κ.τ.λ.), Α. Γεωργακοπούλου	> 8
Ἡ Ἰτέα καὶ τὸ Ἰνδικὸ Καλάμι, Σ. Καπόγλου	> 6
Ἀναπαραγωγή καὶ παλλαπλασιασμοὶ δένδρων (σπορεῖα, φυτώρια δένδρων κ.τ.λ.) Α. Οἰκονομίδη	> 7
Οἱ ἐμβολιασμοὶ τῶν δένδρων, Ν. Βουσινιώτη	> 7
Τὸ κλάδευμα τῶν ὄπωροφόρων δένδρων, Ι. Μπρισεῖ	> 4

*Η φύτευσις τῶν δένδρων, Γ. Μπρισσέ	Δραχ.	3
*Εχθροὶ καὶ ἀρρώστιες τῶν δένδρων, Α. Χατζηνικολάου		15
*Η ἐξημέρωσις τῶν ἀγρίων ὀπωροφόρων δένδρων, Α. Οἰκονομίδη		9

Λαχανοκομικά καὶ ἀνθοκομικά :

*Ο κήπος, Γ. Μπρισσέ		6
Τὰ σπαράγγι καὶ ἡ φράουλα, Π. Χριστοπούλου		6
*Η τριανταφυλλιά καὶ τὸ ροδέλαιον, Σ. Καπόγλου		8
Τριανταφυλλιά, ροδέλαιον, δαμασκηγιὰ καὶ ἀμυγδαλιά, Α. Γεωργακοπούλου		4
*Ο πρακτικὸς ὁδηγὸς λαχανοκηπουροῦ, Α. Οἰκονομίδη		20
Τὰ ἀναρριχώμενα καλλωπιστικὰ φυτὰ, Α. Χατζηνικολάου		8
Τὰ καλλωπιστικὰ φυτὰ τοῦ κήπου καὶ τοῦ σπητιοῦ, Α. Χατζηνικολάου		10
Τὰ κρομμύδια, τὰ σκόρδα καὶ τὰ πράσσα, Κουλοπούλου		5

Ἐλαιοκομικά — ἐλαιουργικά :

*Η ἐλιά, Γ. Σορδίνα (ἐκδοσις γ' βελτιωμένη)		10
*Η μυτίνα τῆς ἐλῆας, Ν. Λύχνου		5
Τὸ κλάδευμα τῆς ἐλῆας, Γ. Φιλιπποπούλου		4
Τὸ ἐλαιόλαδον καὶ τὰ σπορέλαια, Π. Ἀναγνωστοπούλου		3
Τὸ λάδι, Ν. Λύχνου		3
Τὰ λάδια καὶ οἱ ἐλῆες μασ στὸ ἐμπόριο, Ν. Λύχνου		2
*Ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου τοῦ ἐλαιολάδου καὶ τῶν ἐλαίων, Γ. Φιλιπποπούλου		3
Οἱ φαγιώσιμες ἐλῆες καὶ τὸ λάδι, Α. Γεωργακοπούλου		4

Ἀμπελοφυτικά :

Οἱ ἀρρώστιες τῆς ἀμπέλου, Γ. Σακελλοπούλου		10
Τὸ ἀμπέλι, ἡ σταφίδα, ἡ σουλτανίνα (ἐκδοσις γ' βελτιωμένη), Β. Κριμπά		6
Τὰ ἐπιτραπέζια σταφύλια (Τσαούσι), Μ. Καλλιφρονά		5
*Η σουλτανίνα, Ε. Γενηδουνηά (ἐκδοσις β')		6
Τὰ ἀμπέλια μὲ ἀμερικανικὰ κλήματα, Π. Παπαδοπούλου		8
*Η ἄμυνα κατὰ τῆς φυλλοξήρας, Β. Λογοθέτη		15
*Η φυλλοξήρα καὶ τὰ ἀμερικανικὰ ἀμπέλια, Β. Λογοθέτη		7
*Ο περὶ ἀπόσορος, τὸ ὄϊδιον καὶ τὸ σκουλήκι τῆς ἀμπέλου, Γ. Ραυτοπούλου		5

Κτηνοτροφικά καὶ κτηνιατρικά :

Τὰ ἄλογα, τὰ γαῖδουρῖα καὶ τὰ μουλάρια, Γ. Ψάλτη		6
Οἱ ἀρρώστιες τῶν ἀλόγων, γαῖδουριῶν καὶ μουλαριῶν, Γ. Ψάλτη		6
Τὰ πρόβατα, τὰ γίδια καὶ οἱ κασίκες, Γ. Ψάλτη		6
Οἱ ἀρρώστιες τῶν προβάτων καὶ γιδιῶν, Γ. Ψάλτη		8
Πῶς γιαιτρένεται ἡ κλαπάτσα, Δ. Ἀγγελικοπούλου		2
Τὰ βόδια καὶ ἀγελάδες (ἐκδοσις β' βελτιωμένη), Γ. Ψάλτη		10
Οἱ ἀρρώστιες τῶν βοδιῶν καὶ ἀγελάδων, Γ. Ψάλτη		10
*Η πάχυνσις τῶν χοίρων, ἀσθένειαι αὐτῶν καὶ ἀλλαντοποιία, Γ. Ψάλτη		8
Χοιροτροφία (ἐκδοσις β' βελτιωμένη), Ν. Ἀναγνωστοπούλου		6
Οἱ σκύλλοι καὶ οἱ ἀρρώστιες τῶν, Γ. Ψάλτη		7
Αἱ τροφαὶ τῶν κτηνῶν, Π. Α. Δεκάζου καὶ Γ. Ψάλτη		8

Βοσκίς καὶ λειβάδια, Ε. Ἀνάση	Δραχ.	6
Οἱ στάβλοι τῶν ζώων, Β. Γανώση		4

Πτηνοτροφικά — Κοινικοτροφικά :

*Η κόττα, Γ. Ψάλτη		3
Τὰ πουλερικὰ (Κότες, πάπιες, χῆνες, φραγκόκοττες, ἰνδιάνοι), Γ. Ἀργυρίου		3
*Ἀρρώστιες τῶν πουλερικῶν (ἐκδοσις β' βελτιωμένη), Γ. Μανιατάκη		3
Τὰ περιστέρια, Γ. Ψάλτη		3
Πάπιες, χῆνες, ἰνδιάνοι, φραγκόκοττες, Γ. Ψάλτη		3
Τὰ κουνέλια καὶ οἱ ἀρρώστιες τῶν (ἐκδοσις β' βελτιωμένη), Γ. Ψάλτη		3

Μελισσοκομικά — Σηροτροφικά :

*Ο πρακτικὸς ὁδηγὸς Μελισσοκομίας (ἐκδοσις β' βελτιωμένη), Ν. Μπαμπιῶτου		6
*Η νομαδικὴ μελισσοκομία ἐν Ἑλλάδι, Α. Ευδιᾶ		5
Τὸ κουνούλι (ἐκδοσις β'), Π. Πατάζογλου		5
*Ο Μεταξοσκώληξ, Θ. Βαφοπούλου		5

Γαλακτοκομικά — οἰνολογικά :

Πρακτικὴ τυροκομία, Ν. Ζυγούρη		10
Τὸ γάλα καὶ γασούρη, Ν. Ζυγούρη		5
Τὸ βούτυρον, Ν. Ζυγούρη		5
Τὸ κρασί, ἐκδοσις β' βελτιωμένη Ν. Πύρα		4
Ποτοποιία καὶ οἰνοπνευματοποιία, Κ. Στεφανίδου		3
*Οἰνοποιία, Θ. Παύλου		9

Ἀγροτικῆς Οἰκονομίας :

*Η ἀγροτικὴ μεταρρύθμισις, Ν. Ἀναγνωστοπούλου		6
*Η δεγάνωσις γεωργικῶν συνεταιρισμῶν κατὰ σύστημα Ραιφφάιζεν, Γ. Τριβιζᾶ		6
Πύκνωσις τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν, Ἀμάντου Ἀναγνωστοπούλου		10
— Καραβίδα		3
Αἱ γεωργικαὶ ὀργανώσεις, Α. Βογιατζόγλου		1
Γεωργικὴ ἐκθεσις Μιστρά, Π. Μπούρα		5
Γεωργικὴ ἐκπαίδευσις εἰς τὰ Δημοτικὰ σχολεῖα, Χασιώτου-Μουλοῦλη		5
Πῶς θὰ προκόψῃ ἡ γεωργία (*Υπόμνημα Συνδέσμου Γεωπόνων)		5

Ἐμπόριον γεωργικῶν προϊόντων

Πῶς ταξιδεύονται τὰ φρούτα, Ν. Βοσυνιώτη		3
Αἱ νοπαὶ σταφύλαι ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ, Σ. Καλογερέα		10
Τὰ σῦκα ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ, Σ. Καλογερέα		8

Διάφορα

Τὰ ἐργαλεῖα τῶν ὀργωμάτων καὶ τῆς σπορᾶς, Γ. Σορδίνα		10
Πῶς ἔγινε προσθετικὸς γεωργός, Β. Γανώση		8
*Η γεωργικὴ καὶ κτηνοτροφικὴ ζωολογία, Ηρ. Καραλέκα		5
Τὰ ἐλληνικὰ δάση, Σ. Ζέρβα		6
*Η χλωρὴ τῆς Τσακωνίας, Μ. Δέφνεο		2
Οἱ ἀρουραῖοι καὶ αἱ ἀκρίδες, Ν. Ἀναγνωστοπούλου		5
Γεωργικὸν Δελτίον, μηνιαῖον. Συνδρομὴ ἔτησις ἐσωτερικοῦ ἔξωτεροῦ		25
		50
		25

Σώματα Γεωργικοῦ Δελτίου, ἐτῶν 1927—1934, ἕκαστος τόμος
 Οἱ προμηθευόμενοι περισσοτέρους τῶν 5 τόμων ΓΕΩΡΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ
 θὰ ἔχουν ἐκπτώσιν 20%. Οἱ μαθηταὶ τῶν Γεωργικῶν Σχολείων λαμβάνουν
 τοὺς παλαιοὺς τόμους τοῦ Γεωργικοῦ Δελτίου ἀντὶ δε. 15 ἕκαστον.
 Παρακαλεῖσθε ὅπως ἀφοῦ συμβουλευθῆτε τὸν κατάλογον αὐτόν, τὸν
 δώσητε καὶ εἰς φίλους σας διὰ νὰ λάβουν γνώσιν.